Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Sefer Ḳiryah neʾemanah

kolel Neviʾim u-khetuvim

Sefer ʿEzra

Shelomoh ben Yitsḥaḳ

Fyorda, 578 [1817/1818]

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9591

Visual Library

אין גיוויססען האפריל קאמט דאס אויך
פֿאָר דעס 24 פעברואר, אונד איז
פֿאָלגליך (שאלטיאהרען) ז״ו ד״ו

אויך ווירד אויך בעקאננט געמאכט, דאס
דיעזען קאלענדער, לוחות, געפערן, נעמליך,
שולערבלאט אונד דען פֿערנן ביינה דיעזע אללע היינה
פֿאן ... , ווערדע שטעהע נאך
נאכבעגלייבע, אדר ווענדאן אויך אללע
ווערדען דאפֿיר.

50.-

Geschenk aus d. Nachlass a. d. Talmud Thora Vorsteher Israel Sachs 14.10.57

קריה נאמנה

ספר

עזרא

מיט איבערזעטצונג אונד ביאור

פאָן

היימאַן שוואַבאַכער אונד דוד אָטטענזאָססער.

גם הצגתי בו פירוש הנשר הגדול רש"י זצ"ל.

ונלוה אליו פירוש **מכלל יופי**, שכל דבריו
כנופך ספיר, ויהלום, מאיר בקירה כל סתום
ונעלם.

בבית ובדפוס התורני כהר"ר איצק
ובנו כה' דוד צירנדארף יצ"ו.
בשנת **ה' תקע"ח** לב"ע

VEREIN HEINE EPHRAIMSCHE LEHRANSTALT
BETH-HA-MIDRASCH

D. 14

UNIVERSITÄT POTSDAM
Universitätsbibliothek
1721

פֿאָרוואָרט·

דער אונשטערבליכע מענדעלסזאָהן זאַגט אין זיינער
פֿאָררעדע צור דייטשען איבערזעטצונג דער תורה:
„אם תעתיק את המאמר מלה במלה ותיבה
בתיבה אל לשון אחר, פעמים שלא יבונהו
בעל הלשון ההוא כלל וכלל, ואף אם אולי
ישיג את עקר הכונה, לא ירגיש בה את
נועם המליצה, ואין ערכה כמו שהוא בלשון
הראשון, אשר ממנה נעתקה“ וכו׳· דיזע,
פֿאָן איינעם זאָ קאָמפעטענטען ריכטער געגעבענע, רעגעל זאָלל-
טע יעדער איבערזעטצער בעהערציגען, זיא שטעטז פֿאָר אויגען
האַבען, אונד זיך דיזעלבע, וואָ מעגליך, בייא זיינער איבער-
זעטצונג צור ריכטשנור נעהמען· עז איזט ניכט גענוג, ווען מאַן
וואָרטע, זעטצע אונד פעריאָדען פֿאָן איינער שפּראַכע אין דיא
אנדערע איבערטרעגט, עז מוס אויך דער גייזט מיט איבער-
טראַגען ווערדען, זאָ דאַס זעלבזט דעריעניגע לעזער, וועלכער
דיא אורשפּראַכע ניכט פערשטעהעט, געשמאַק אַן דיא איבער-
זעטצונג פֿינדעט·

איינגע נייערע איבערזעצער אונזרער נאציאן, שיינען, אין איבער-
זעצונג דער ספרי הקודש ניכט זא נעדאַכט צו האבען, וואהרשיינליך
האטטען דיזע, דער זאכע זא פֿעהיגען מעננער, ענטוועדר איינע אנדרע
אנזיכט, אדער זאנזט טריפֿטיגע גרינדע צו איהרער פֿערפֿאהרונגזארט·
דאַס אַבער דאַדורך דער יידישען ליטעראַטור מעהר געשאַדעט,

אלזו

פֿאָרוואָרט ·

אלז געניצט וואָרדען איזט, גלויבען וויר איבערציינט צו זיין, אונד ווערדען אונז דאַהער, בייא אונזערן איבערזעטצונגען, בע. שטרעבען, אויף דער פֿאָן דעם גראָסען מענדלסזאָהן געבראָכענען באַהן, גאַנץ נאַך דעזזען פֿאָרשריפֿט צו וואַנדעלן, אונד, נאַך אונזערן קרעפֿטען, דער דייטשען איבערזעטצונג אויך דען גייזט איינצוהויכען, דער זיך, אין דער היילגען שריפֿט, באַלד מילד, באַלד שטאַרק אונד ערהאַבען אויזשפריכט ·

אין וויא פֿערן וויר דאַז פֿאָרגעשטעקטע ציעל ערריכט האַבען, ענטשיידע דאַז אורטהייל אונזערער לעזער, אונד אונז בלייבט פֿיר יעצט ניכטז צו זאַגען איבריג, אַלז דאַס וויר, נאַך בע. ענדיגונג פֿאַן עזרא, נחמיה אונד דברי הימים, אם יהיה ה׳ בעזרנו, איינע הקדמה כוללת צו דיזען ספרים ליפֿערן ווערדען, וועלכע צוועקמעסיגע בעמערקונגען, אין געאָגראַפֿישער אונד כראָנאָלאָגיש, היזטאָרישער הינזיכט, ענטהאַלטען זאָלל ·

פֿיורדא בחדש תמוז ה׳ תקע״ח לב״ע ·

דוד אָטטענזאָסער · היימאַן שוואַבאַכער ·

עזרא

וּבִשְׁנַת אַחַת לְכֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס לִכְלוֹת דְּבַר־יְהוָה מִפִּי יִרְמְיָה הֵעִיר יְהוָה אֶת־רוּחַ כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ־פָּרַס וַיַּעֲבֶר־קוֹל בְּכָל־מלכותו

רש"י

ובשנת אחת לכורש מלך פרס • סדר ספר זה סדור ומשוך אחר ספר דניאל כמפורש בבבא בתרא והמלה מוסב' מזה לזה
שנאמר בדניאל בשנת אחת למלכו אני דניאל בינותי בספרי' מספר השני' אשר היה דבר ה' אל ירמיהו הנביא למלאות לחרבו' ירושלם שבעי' שנה וכן הולכת ומספרת כל הפרשה בחרבן הבית וזמן גלות בבל ואת וידויו אשר שתודה על חטאות ישראל ותחלת סדר ספר זה כך הוא שלאחר: שנהרג בלשצר מלך דריוש המדי שנאמר ודריוש מדאה קביל מלכותא וגו' ולאחר מיתת דריוש מלך זה כורש מלך פרס ובשנת אחת למלכו הושלמו שבעים שנה לפקידת גלות בבל מיום שגלה יהויקים שנ' לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם וגו' • שחזרו ישראל מגלות בבל לארץ ישראל ובאותה שנה בשנת אחת לכורש יסדו ישראל יסוד בית המקד' וצרי יהודה ובנימן הלשינו עליהם לכורש מלך פרס וצוה לבטל המלאכה שלא לבנות עוד בניין בית המקדש והיו ישרא' בטלים שלא בנו הבית כל מלכות כורש ואחשורוש שמלך אחריו עד שנת שתים למלכו' דריוש בן אחשורוש מלך פרס שהוא דריוש בן אסתר בשנת שתים למלכותו התחילו לבנו' בית המקדש עד אשר הושלם הבנין ומשנ' אחת לכורש עד שנת שתים לדריוש בן אחשורוש מלך פרס שנבנ' הבית ביתיו היו שמנה עשרה שנה לקיים מה שנאמר (דניאל ט') למלאות לחרבות ירושלם ע' שנה וגו' ועכשיו בשנת שתים לדריוש הושלמו ע' שנה למלאות לחרבות ירושלם חרבן הבית שגלה צדקיה ומגלות יהויקי' עד גלות צדקיה שנחרב הבית היו שמנה עשרה שנה ועכשיו בשנת אחת לכורש מלך פרס הושלמו ע' שנה מגלות יהויקים שגלו ישראל לבבל ובכך נתקיים המקרא שנאמר (ירמיה כ"ה) כי לפי מלאת לבבל שבעי' שנה אפקוד אתכם וגו' וזו היא הפקיד' שחזרו ישראל על אדמתם ובנו יסוד בניין הבית אע"פ שלא נגמר עכשיו כמלא שהיו כ"ב שנה מגלות צדקיהו שנחרב הבית עד שנה אחת לכורש מלך פרס ושמנה עשרה לאחר שנה אחת לכורש שהיא שנת שתים לדריוש מלך פרס הושלמו שבעים שנה לחרבות ירושלם מגלות צדקיהו שנחרב הבית עד שתים לדריוש שהתחילו ישראל לבנות הבניין וגמרוהו וכן מוכיח בסדר עולם ובמסכת מגילה

אים ערזטען רעגירונגזיאַהרע דעז פערזישען קעניגז **כורש** , אין וועלכעם דיא פֿערהייסונג דעז עוויגן , דורך **ירמיה** פֿערקינדעט , אין ערפֿיללונג געהן זאָללטע ; ווארדע דער גייזט דיזעז קעניגז פֿאָם עוויגן לעבהאַפֿט אַנגערעגט , אונד ער ליס אין זיינעם
נאנצן

ביאור

א ובשנת , טעם ו׳ המשך במלה הזאת ראה בדברי רש״י ז״ל · לכלות וכו׳ , בשנת אחת לכורש היו חמשים ושתים (שנה) לחרבות ירושלים , ובטלה העבודה עד רצתה הארץ את שבתותיה , ובשנת שתים לדריוש נשלמו שבעים שנה לחרבות עיר הקודש (מדברי הרא״בע) · **דבר ה׳** וכו׳ ·
כי

מכלל יופי

א (ב) **פקד** , ענינו צוה כתרגומו · (ד) הנשאר מכל המקומות · קשר מם מכל דבק עם ינשאוהו אנשי מקומו לא עם הנשאר כי אין
קשורו

לקט שכחה

א ובשנת אחת לכרש מלך פרס לכלות דבר ה׳ מפי ירמיהו · זהו שנבא ירמיהו כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם והקמותי עליכם את דברי הטוב להשיב אתכם אל המקום הזה כי נבוכדנצר בשנה השנית למלכו הגלה יהויקים והנה הוא ובנו ובן בנו מלכו שבעים שנה עד שבא דריוש המדי וקבלו המלכות אחר שנהרג בלשצר ומלך אחר זה שנה אחת ובשנת אחת לכורש שורש מלכותו נשלמו שבעים שנה לפקידת גלות בבל מיום שגלה יהויקים וחזרו ישראל מגלות בבל לארץ ישראל ובנו יסוד בית המקדש וצרי יהודה ובניון הלשינו עליהם לכורש מלך פרס ובטלו בנין הבית עד שנת שתים לדריוש בן אחשורוש ואז התחילו לבנות בית המקדש עד אשר הושלם הבנין ומשנת אחת לכורש עד שנת שתים לדריוש בן אחשורוש שנבנה הבית בימיו היו שמונה עשרה שנה לקיים מה שנאמר למלאת לחרבות ירושלים שבעים שנה כי מחרבן הבית שגלה צדקיהו עד שנת שתים לדריוש היו שבעים שנה כך מפורש בסדר עולם ובמסכת מגילה :
ב מספר

רש״י

ובספר זה כאשר בארתי : לכלות דבר ה׳ מפי ירמיה · לזמן אשר הושלם דברו של הקב״ה אשר דבר ירמיהו הנביא שנאמר (שם כ״ט) כי לפי מלאות לבבל וגו׳ : העיר את רוח · רצון קול כרוז הכריז בכל
מלכותו

תרגום אשכנזי ·

גאנצען רייכע דורך אויזרוף אונד בריף בעקאננט מאכען :

[ב] זא שפריכט כורש קעניג דער פערזער : אללע רייכע
דער ערדע האט דער עוויגע , דער גאטט דעז היממעלז אין מיינע
געוואלט געגעבן , אונד ער האט מיר נון דען בעפעהל ערטהיילט ,
איהם , אין ירושלים , דאז אין יהודה ליגט , איינען
טעמפעל צו ערבויען ·

[ג] ווער אלזא פאן זיינעם פאלקע אונטר אייך [מיינע אונטר-
טהאנען !] לעבט -- מיט איהם זייא זיין גאטט -- דער מאג הינאויף-
ציהען נאך ירושלים , וועלכעז אין יהודה ליגט ,
דאס ער דארט בויען העלפע דען טעמפעל דעז הערךן , דעז
גאטטעז אין איזראעל , דען ער איזט דער גאטט , דער
אין ירושלים טהראנט ·

[ד] דיאיעניגען [פאן דען איזראעליטען אבער] , דיא אין דען
ערטערן איהרעז יעציגן אויפענטהאלטז צוריקבלייבען , זאללען פאן
איהרן מיטבירגערן מיט זילבער , גאלד , פיה אונד זאנזטיגעם גוטע
בעשענקט ווערדן , אונד דיזע געשענקע זאללען , מיט אנדרן פריי-
וויללגן גאבען , הינאויף נאך ירושלים אין דען טעמפעל דעז
הערךן קאממען ·

[ה] אונד עז מאכטן זיך אויף דיא פאמיליענהייפטער פאן יהודה
אונד בנימין , דיא פריזטער אונד לעוויטען , זא וויא יעדר דעזזן
גייזט דער עוויגע אנגעפייערט האטטע , הינאויפצוציהען , אום דען
טעמפל

ביאור

כי לפי מלאות לבבל (ירמיה כ"ט י"ד) · (ב) פקד , לשון פקיד ,
וטעמו נתן הפקידות עלי (הראב"ע) · (ג) יהי אלהיו עמו , מוסב על
ישראל , והוא מאמר מוסגר וכן מתורגם · ויעל , הוי"ו נכנס בתחלת הענין ,
וכן (רות א') ויהי בימי שפוט השופטים , ואיננו לצורך , (הראב"ע) · ופירוש ויעל ,
הרשות בידו לעלות , הוא וגו' נתינת טעם למה שקדם וכדמתורגם בל"א ·
(ד) ינשאוהו , מלשון וישא משאות (בראשית מ"ג ל"ד) · עם וגו' , מקרא
קצר , וכן הוא : (ואלה המתנות , יבאו) עם הנדבה (אשר יתנדבו עוד
אנשי המקומות האלה) לבית וגו' · (ה) לכל , למד הכוללת ,
כמו (שמות כ"ז י"ט) לכל כלי המשכן · העיר , אשר העיר · (ו) חזקו
וגו'

מַלְכוּתוֹ וְגַם־בְּמִכְתָּב לֵאמֹר׃ ב כֹּה אָמַר
כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כֹּל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי
יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמָיִם וְהוּא־פָקַד עָלַי לִבְנוֹת־לוֹ
בַיִת בִּירוּשָׁלַםִ אֲשֶׁר בִּיהוּדָה׃ ג מִי בָכֶם מִכָּל־
עַמּוֹ יְהִי אֱלֹהָיו עִמּוֹ וְיַעַל לִירוּשָׁלַםִ אֲשֶׁר בִּיהוּדָה
וְיִבֶן אֶת־בֵּית יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא הָאֱלֹהִים
אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלָםִ׃ ד וְכָל־הַנִּשְׁאָר מִכָּל־
הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר הוּא גָר־שָׁם יְנַשְּׂאוּהוּ אַנְשֵׁי
מְקֹמוֹ בְּכֶסֶף וּבְזָהָב וּבִרְכוּשׁ וּבִבְהֵמָה עִם־
הַנְּדָבָה לְבֵית הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלָםִ׃
ה וַיָּקוּמוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת לִיהוּדָה וּבִנְיָמִן וְהַכֹּהֲנִים
וְהַלְוִיִּם לְכֹל הֵעִיר הָאֱלֹהִים אֶת־רוּחוֹ לַעֲלוֹת

לבנות

רש"י

מלכותו: וגם במכתב. ואף מכתבו שלח בכל מלכותו על דבר זה: לאמר. וכה אמר להם בהכרז הכרוז אשר הכריז ובאגר' מכתבו אשר שלח בכל מלכותו כה אמר כורש מלך פרס וגו': (ב) נתן לי. שאני מלך ושליט על כל הממלכות: והוא פקד עלי. צוה עלי על ידי ישעיה הנביא לבנות לו בית המקדש בירושלם כמו שנאמר בספר (ישעיה מ"ד) האומר לכורש רועי וכל חפצי ישלים ולאמר לירושלם תבנה והיכל תוסד כה אמר ה' למשיחו לכורש אשר החזקתי בימינו וגו' (שם מ"ה) וכנר נאמד נבואה זו על ידי ישעיה: בירושלם אשר ביהודה. אשר במדינת יהודה: (ג) מי בכם. כך היה מכריז וכותב לכל הממלכות מי בכם מכל עמו של הקב"ה יהי הקב"ה בעזרו ויעלה לבנות ביתו אשר בירושלם: (ד) וכל הנשאר. וכל יהודה הנשאר במקומו שלא לעלות מחמת שאין לו ממון: ינשאוהו. מצוה אני לאנשי מקומו שיעניקוהו וינשאוהו בכסף ובזהב ורכוש ובהמות למען יכול לעלות לירושלים עם הנדבה אשר יתנדבו אנשי מקומו לבניין הבית שאף האומות יש בהם אשר היו מתנדבים נדבה לבנין הבית:

לבית

לִבְנוֹת אֶת־בֵּית יְהוָה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִָם׃ ו וְכָל־
סְבִיבֹתֵיהֶם חִזְּקוּ בִידֵיהֶם בִּכְלֵי־כֶסֶף בַּזָּהָב
בָּרְכוּשׁ וּבַבְּהֵמָה וּבַמִּגְדָּנוֹת לְבַד עַל־כָּל־
הִתְנַדֵּב׃ ז וְהַמֶּלֶךְ כּוֹרֶשׁ הוֹצִיא אֶת־כְּלֵי
בֵית־יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצִיא נְבוּכַדְנֶצַּר מִירוּשָׁלִַם
וַיִּתְּנֵם בְּבֵית אֱלֹהָיו׃ ח וַיּוֹצִיאֵם כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ
פָּרַס עַל־יַד מִתְרְדָת הַגִּזְבָּר וַיִּסְפְּרֵם לְשֵׁשְׁבַּצַּר
הַנָּשִׂיא לִיהוּדָה׃ ט וְאֵלֶּה מִסְפָּרָם אֲגַרְטְלֵי
זָהָב שְׁלֹשִׁים אֲגַרְטְלֵי־כֶסֶף אָלֶף מַחֲלָפִים
תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים׃ י כְּפוֹרֵי זָהָב שְׁלֹשִׁים
כְּפוֹרֵי כֶסֶף מִשְׁנִים אַרְבַּע מֵאוֹת וַעֲשָׂרָה כֵּלִים
אֲחֵרִים אָלֶף׃ יא כָּל־כֵּלִים לַזָּהָב וְלַכֶּסֶף חֲמֵשֶׁת

אלפים

רש"י

לבית האלהים אשר בירושלים · מן כה אמר כורש עד כאן הכרזת הכרוז ושליחות אגרת המכתב : (ה) ליהודה ובנימן · אותן ראשי האבות אשר לשבטים הללו של יהודה ובנימן : לכל העיר · עם כל אותם שהעיר ה' רוחו לעלות ולבנות הבית עלו לירושלים לבנות הבית : (ו) וכל סביבותיהם · וכל האומות שהיו שכניהם של ישראל סייעו והחזיקו ידי היהודים בזהב ובכסף ומתנות הללו למען יוכלו לעלות לירושלים : לבד על כל התנדב · כל זאת היו עושים שכיני היהודים לבד מה שהם מתנדבים מעצמם לבנין הבית : (ז) ויתנם בבית אלהיו אשר נתנם נבוכדנצר בבית ע"א שלו : על יד מתרדת הגזבר · כך שמו של גזבר אשר לכורש וצוהו כורש להוציאם : (ח) ויספרם · הגזבר הזה מנה אותם ומסרם לששבצר למען ישאם ויוליכם לירושלים ואמרו רבותינו הוא ששבצר הוא דניאל ולמה נקרא שמו ששבצר שעמד בשש צרות : הנשיא ליהודה · הוא הנשיא אשר לשבט יהודה : (ט) ומספרם · של כלי בית ה' : אגרטלי · מיני כלים הם : מחלפים · הם סכינים והוא לשון בית החלפות שעל כן שהיו נותנין בה הסכינין היתה נקראת

לשכת

טעמפל גאָטטעז צו בויען אין ירושלים ·
[ו] דיא איינוואָהנר דער אומגעגענד אונטערשטיצטן זיא מיט זילבערנן גערעטהען, גאָלד, פֿיה, קאָזטבאַרקייטן אונד זאָנזטיגם גוטע; אונ. גערעכנעט, וואַז זיא נאָך פֿרייוויללינ [צום בויע דעז טעמפלז] גאַבן ·
[ז] אויך גאַב דער קעניג כורש אַללע צום טעמפל דעז הערן געהעריגן געפֿעסע הערויז, וועלכע נבוכדנצר אויז ירושלים וועג. געפֿיהרט, אונד אין דען טעמפל זיינר געטצן נידרגעלעגט האַטטע ·:·
[ח] כורש איבערגאַב זיא נעמליך דעם שאַטצמייזטר מתרדת, וועלכר זיא דעם ששבצר, פֿירזטן פֿאָן יהודה, צוצעהלטע ·
[ט] פֿאָלגענדע וואורדן נאַמענטליך צוגעצעהלט: דרייסיג גאָלדנע, טויזענד זילברנע בעכער; ניין אונד צוואַנציג שלאַכטמעזזר;
[י] דרייסיג גאָלדנע בעקקען, פֿיער הונדערט אונד צעהן זילברנע, קליינערער גאַטטונג, אונד נאָך טויזענד גערעטהע פֿערשידנר אַרט ·
[יא] אַבער דיא צאַהל אַללער געפֿעסע, פֿאָן גאָלד אונד זילבר, וואַר

פינף

ביאור

ונו', כאשר צוה עליהם המלך כורש, מלבד אשר התנדבו מלבם לבנין הבית · (ז) ויתנם וכו', דנק עם נבוכדנצר, (הראב"ע) · (ח) הגזבר, פקיד על אוצרות המלך · ויספרם, מוסב על מתרדת הנזכר · לששבצר, הוא זרובבל, ונקרא כן בלשון כשדים, כן דעת הראב"ע ז"ל, ועיין בזה בדברי רש"י ז"ל · (ט) אגרטלי, פירושו גביעים לדברי הראב"ע ז"ל · מחלפים, סכינים, ונקראו כן מענין חלף הלך (שיר ב' וי"א) לפי שהסכין מחליף ומעביר את בעל החי מחיים למות · ועל דרך זה נקרא הסכין גם מאכלת · עיין בבאור פתיבות השלום (ראשית כ"ב וי"ו) · (י) כפורי, מזרקים לקבל דם הקרבנות, ואולי נקראו המזרקים כפורים מלשון כפרה, כי הדם הוא יכפר על הנפש · משנים, נראה שכפורי הכסף היו שניים לכפורי הזהב גם בערכם גם בגדלם וזה כוונתו בתרגום האשכנזי · (יא) חמשת וגו', ובפרטם ימצא מספר הכלים שני אלפים ארבע מאות ותשעים ותשעה, אבל המספר הפרטי

בשני

מכלל יופי

קשורו כי אם הבית. (ו) לבד על כל התנדב, נכפלו בו מלות השמוש שלא לצורך כי היה מספיק באמרו לבד או על אבל הוא תוספת באור כמו המכלי אין קברים וזולה זה הרבה · (ח) הגזבר, הפקיד והאוצר · (ט) אגרטלי, כלים שנותנים בהם מים לידים · מחלפים, נקראו הסכינים כן לפי שהם כורתים מגזרת כליל יחלוף:

תרגום אשכנזי·

פֿינף טויזענד אונד פֿיער הונדרט· אללעז דיזעז בראכטע ששבצר, מיט
דען אויז דער געפֿאַנגענשאַפֿט ציהענדן, פֿאָן בבל נאַך ירושלים הינאויף·
ב [א] פֿאָלגענדע זינד דיא איינוואָהנר דער פּראָפֿינץ [בבל],
וועלכע אויז דער געפֿאַנגנשאַפֿט, אין דיא זיא דער באַבעלאָנישע
קעניג נבוכדנצר געבראַכט האַטטע, הינאויפֿצאָגן, אונד נון נאַך
יהודה אונד ירושלים, יעדר אין זיינע היימאַט, צוריקקעהרטן·
[ב] עז קאַמן נעמליך אַן מיט זרבבל, ישוע, נחמיה, שריה, רעליה,
מרדכי, בלשן, מספר, בגוי, רחום אונד בענה: -- דיס דיא צאַהל
דער פֿאָרנעהמזטן מעננר דעז איזראַעליטישן פֿאָלקעז -- [ג] דיא נאַכ,
קאָממן דעז פרעש צוויא טויזענד איין הונדרט אונד צוויא אונד
זיבענציג; [ד] דיא דעז שפטיה דרייא הונדרט צוויא אונד זיבנציג;
[ה] ארח'ז נאַכקאָממן זיבן הונדרט פֿינף אונד זיבנציג; [ו] זעמטליכע
נאַכקאָממן דעז פחת מואב, זאָוואָהל דיא זעהנע דעז ישוע, אַלז דיא דעז
יואב צוויא טויזענד אַכט הונדרט אונד צוועלף; [ז] דיא נאַכקאָממן
עילמ'ז טויזנד צוויא הונדרט אונד פֿיער אונד פֿונפֿציג; [ח] דיא דעז זתוא
ניין הונדרט פֿינף אונד פֿירציג; [ט] דיא דעז זכי זיבן הונדרט אונד
זעכציג

ביאור

בשני פסוקים הקודמים הוא מונה רק הכלים החשובים ביותר, והמספר הכללי
הזה כולל כל הכלים יחד, ולזה נוטה דעת רש"י ז"ל:
ב (א) **המדינה**, ארץ בבל היתה מדינה אחת (איינע פראָפֿינץ)
ממדינות מלכות פרס הגדולה· (ב) **מספר אנשי בני
ישראל**, מוסב על האנשים החשובים, אשר נקבו בשמותם בפסוק הזה, בעבור
גדלתם, והם היו בתוך אנשי כנסת, הגדולה כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בהקדמתו
לספרו יד החזקה, והמאמר הזה הוא מאמר מוסגר· (ו) **בני פחת מואב
וכו'**

רש"י

לשכת בית החלפות: (י) כפורי· מזרקים. ונקראו כפורי בלשון
קנוח כמאן דכפר ידיה בגלימא דחבריה על שם שהמקבל דם במזרק היה
מקנח גלולות הדם שנתזו על ידו בשפת המזרק: משנים·
כלים אחרים של מין אחר: (יא) כל כלים· עתה כולל חשבון המנויין
ושאינן מנויין כולן במנין אחד אבל החשובין הוא מונה: העלות· לשון (יפעל):
ב (א) ואלה בני המדינה· אלה בני ישראל אשר ממדינת ארץ ישראל
העולים

אֲלָפִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת הַכֹּל הֶעֱלָה שֵׁשְׁבַּצַּר
עִם הֵעָלוֹת הַגּוֹלָה מִבָּבֶל לִירוּשָׁלָם׃
ב א וְאֵלֶּה ׀ בְּנֵי הַמְּדִינָה הָעֹלִים מִשְּׁבִי
הַגּוֹלָה אֲשֶׁר הֶגְלָה נְבוּכַדְנֶצּוֹר מֶלֶךְ־
בָּבֶל לְבָבֶל וַיָּשׁוּבוּ לִירוּשָׁלַםִ וִיהוּדָה אִישׁ
לְעִירוֹ׃ ב אֲשֶׁר־בָּאוּ עִם־זְרֻבָּבֶל יֵשׁוּעַ
נְחֶמְיָה שְׂרָיָה רְעֵלָיָה מָרְדֳּכַי בִּלְשָׁן מִסְפָּר
בִּגְוַי רְחוּם בַּעֲנָה מִסְפַּר אַנְשֵׁי עַם יִשְׂרָאֵל׃
ג בְּנֵי פַרְעֹשׁ אַלְפַּיִם מֵאָה שִׁבְעִים וּשְׁנָיִם׃
ד בְּנֵי שְׁפַטְיָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁבְעִים וּשְׁנָיִם׃
ה בְּנֵי אָרַח שְׁבַע מֵאוֹת חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים׃
ו בְּנֵי־פַחַת מוֹאָב לִבְנֵי יֵשׁוּעַ יוֹאָב אַלְפַּיִם
שְׁמֹנֶה מֵאוֹת וּשְׁנֵים עָשָׂר׃ ז בְּנֵי עֵילָם
אֶלֶף מָאתַיִם חֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה׃ ח בְּנֵי
זַתּוּא תְּשַׁע מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה׃ ט בְּנֵי

יתיר וי"ו זכי

רש"י

העולי' עתה מן השבי אשר בגולה לירושל': וישובו. ועתה חזרו לירושלי': ויהודה. ובני יהודה חזרו כל אחד ואחד לעירו: (ב) אשר באוי בני. המדינה הללו בתחילה כאשר גלו מארץ ישראל לבבל עם זרובבל וגו': מספר. הראשון פ"א קמוצה בגדול ושם אדם הוא ומספר השני פ"א פתוחה ודגוק הוא על אנשי עם ישראל הללו ובני אדם גדולים וחשובים היו והאחרי' היו משוכים אחריהם ועל כן מנאום אחריהם לבד: (ג) בני פרעש וגו'. יש בהם בפרשה שמזכיר שם אביהם על שם בני המשפחה ויש מהם שמזכירין על שם מקומם לומר בני מקום פלוני: (לו) הכהנים בני ידעיה. עד עתה מנה בני יהודה ובנימן ומעכשיו הוא מונה והולך הכהנים והלוים כמו שנאמר למעלה ויקומו ראשי האבות ליהודה ובנימן

זַכָּי שְׁבַע מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים׃ י בְּנֵי בָנִי שֵׁשׁ
מֵאוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁנָיִם׃ יא בְּנֵי בֵבָי שֵׁשׁ
מֵאוֹת עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה׃ יב בְּנֵי עַזְגָּד אֶלֶף
מָאתַיִם עֶשְׂרִים וּשְׁנָיִם׃ יג בְּנֵי אֲדֹנִיקָם שֵׁשׁ
מֵאוֹת שִׁשִּׁים וְשִׁשָּׁה׃ יד בְּנֵי בִגְוָי אַלְפַּיִם
חֲמִשִּׁים וְשִׁשָּׁה׃ טו בְּנֵי עָדִין אַרְבַּע מֵאוֹת
חֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה׃ טז בְּנֵי־אָטֵר לִיחִזְקִיָּה
תִּשְׁעִים וּשְׁמֹנָה׃ יז בְּנֵי בֵצָי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה׃ יח בְּנֵי יוֹרָה מֵאָה וּשְׁנֵים
עָשָׂר׃ יט בְּנֵי חָשֻׁם מָאתַיִם עֶשְׂרִים
וּשְׁלֹשָׁה׃ כ בְּנֵי גִבָּר תִּשְׁעִים וַחֲמִשָּׁה׃
כא בְּנֵי בֵית־לָחֶם מֵאָה עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה׃
כב אַנְשֵׁי נְטֹפָה חֲמִשִּׁים וְשִׁשָּׁה׃ כג אַנְשֵׁי
עֲנָתוֹת מֵאָה עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה׃ כד בְּנֵי עַזְמָוֶת
אַרְבָּעִים וּשְׁנָיִם׃ כה בְּנֵי קִרְיַת עָרִים כְּפִירָה
וּבְאֵרוֹת שְׁבַע מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וּשְׁלֹשָׁה׃
כו בְּנֵי הָרָמָה וָגָבַע שֵׁשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים
וְאֶחָד׃ כז אַנְשֵׁי מִכְמָס מֵאָה עֶשְׂרִים וּשְׁנָיִם׃
כח אַנְשֵׁי בֵית־אֵל וְהָעָי מָאתַיִם עֶשְׂרִים
וּשְׁלֹשָׁה׃ כט בְּנֵי נְבוֹ חֲמִשִּׁים וּשְׁנָיִם׃
ל בְּנֵי מַגְבִּישׁ מֵאָה חֲמִשִּׁים וְשִׁשָּׁה׃ לא בְּנֵי
עֵילָם אַחֵר אֶלֶף מָאתַיִם חֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה׃

זעכציג ; [י] בנית נאַכקאָממן זעכז הינדרט צווייא אונד פירציג ; [יא] בבי׳ז נאַכקאָממן זעכז הונדרט דרייא אונד צוואַנציג ; [יב] עזגד׳ז נאַכקאָממען איין טויזענד צווייא הונדרט צווייא אונד צוואַנציג ; [יא] אדניקמ׳ז נאַכקאָממען זעכז הונדרט זעכז אונד זעכציג ; [יד] דיא נאַכקאָממן דעז בגוי צווייא טויזענד זעכז אונד פֿונפֿציג ; [טו] דיא נאַכ־קאָממן דעז עדין פֿיער הונדרט פֿיער אונד פֿונפֿציג ; [טז] דיא נאַכקאָממן דעז אטר , דערן שטאַממפֿאַטר יחזקיה וואַר , אַכט אונד נייַנציג ; [יז] דיא נאַכקאָממן דעז בצי דרייא הונדרט דרייא אונד צוואַנציג ; [יח] דיא נאַכקאָממן יורה׳ז איין הונדרט אונד צוועלף ; [יט] דיא נאַכקאָממן השמ׳ז צווייא הונדרט דרייא אונד צוואַנציג ; [ך] דיא נאַכ־קאָממן גבר׳ז פֿינף אונד נייַנציג ; [כא] דיא איינוואָהנר אויז בית לחם איין הונדרט דרייא אונד צוואַנציג ; [כב] דיא אויז נטפה זעכז אונד פֿונפֿציג ; [כג] אויז ענתות הונדרט אַכט אונד צוואַנציג ; [כד] אויז עזמות צווייא אונד פֿירציג , [כה] אויז קרית׳ יערים , כפירה אונד בארות זיבן הונדרט דרייא אונד פֿירציג ; [כו] אויז רמה אונד גבעה זעכז הונדרט איין אונד צוואַנציג ; [כז] אויז מכמס איין הונדרט צווייא אונד צוואַנציג ; [כח] אויז בית אל אונד עי צווייא הונדרט דרייא אונד צוואַנציג ; [כט] דיא נאַכקאָממן דעז נבו צווייא אונד פֿונפֿציג ; [ל] דיא נאַכקאָממן דעז מגביש הונדרט זעכז אונד פֿונפֿציג ; [לא] דיא נאַכ־קאָממן עילמ׳ז — ניכט דעז שאָן געדאַכטן — איין טויזענד צווייא הונדרט פֿיער אונד פֿונפֿציג ; [לב] דיא דעז חרם דרייא הונדרט אונד

צוואנצינ

ביאור

וכו׳ , כראה , שפחת מואב היה ראש אב לבית ישוע ולבית יואב • (טז) ליחזקיה , הוא היה ראש בית אב למשפחות אטר • (כט) בני נבו , שם אדם , כי כן הוא להלאה (יו״ד מ״ג) • (לא) עילם אחר יש להעיר , שמספר בני עילם זה שוה למספר בני עילם הנזכר למעלה בפסוק ז״ן , ואולי בעבור זה מגיד לנו הכתוב

לקט שכחה

ב (ב) מספר . הראשון בקמץ והוא שם ל״ש והשני בפתח שם חשבון סמוך : (כג) אנשי ענתות • כתוב עליהם כה אמר ה׳ אל אנשי ענתות הבחורים ימותו בחרב

בניהם

תרגום אשכנזי

צוואַנציג ; [לג] דיא דעז לד, חדיד אונד אונו זיבן הונדרט
פֿינף אונד צוואַנציג ; [לד] דיא איינוואָהנר אויז ירחו דרייא
הונדרט פֿינף אונד פֿירציג ; [לה] אונד דיא אויז סנאה דרייא
טויזענד זעכז הונדרט אונד דרייסיג · [לו] פריזטער קאַמן
אן : דיא נאַכקאָממן דעז ידעיה, אויז דעם הויזע ישוע, ניין הונדרט
דרייא אונד זיבענציג ; [לז] דיא דעז אמר טויזענד צווייא אונד
פֿונפֿציג ; [לח] דיא דעז פשחור איין טויזענד צווייא הונדרט זיבן
אונד פֿירציג ; [לט] אונד דיא דעז חרים איין טויזענד אונד
זיבצעהן · [מ] לעוויטען : דיא נאַכקאָממן ישוע'ז אונד
קדמיאל'ז, אויז דעם שטאַממהויזע הודויה'ז, פֿיער אונד זיבענציג ·
[מא] זענגער, נעמליך דיא קינדר אסף'ז, איין הונדרט אַכט
אונד צוואַנציג · [מב] נאַכקאָממען דער טהאָר,
היטער : דיא דעז שלום, דעז אטר, דעז טלמן, דעז עקוב,
דעז חטיטא אונד דיא דעז שבי, צוזאַממען איין הונדרט ניין אונד
דרייסיג · [מג] נתינים : דיא נאַכקאָממן דעז ציחא, דיא
דעז חשופא, דיא דעז טבעות ; [מד] דיא דעז קרס, דיא דעז
סיעהא, דיא דעז פדון ; [מה] דיא דעז לבנה, דיא דעז חגבה :
דיא דעז עקוב ; [מו] דיא נאַכקאָממן חגב'ז, דיא דעז שמלי,
דיא דעז חנן ; [מז] דיא דעז גדל, דיא דעז גחר, דיא דעז
ראיה ; [מח] דיא דעז רצין, דיא דעז נקודא, דיא דעז גזם ;

מט דיא

ביאור

הכתוב, שעלם זה אחר הוא · (מג) הנתינים, הם ראשי גבעון ובנותיה,
ויהושע נתנם לבית אלהיו, על כן נקראו נתינים · אע"פ שנאמר אחרי כן
(ח' כ') ומן הנתינים שנתן דוד והשרים לעבודת הלוים, כי הטעם, קיים
הנתינה, או נקראו מן היום ההוא נתינים כי מקודם היו נקראים גבעונים,
(הראב"ע) ולפ"ז ראוי לתרגום מלה זאת על פי הכונה (לייטע, וועלכע
דען לעוויטען בייגעגעבען ווארען דיא שווערען ארבייטען ביים טעמפל

צו

לקט שכחה

בניהם ובנותיהם ימותו ברעב ושארית לא תהיה להם כי אביא רעה
אל אנשי ענתות שנת פקודתם אמרו רבותינו ז"ל שעשו תשובה

טרס

לב בְּנֵי חָרִם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים׃ לג בְּנֵי־
לֹד חָדִיד וְאוֹנוֹ שְׁבַע מֵאוֹת עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה׃
לד בְּנֵי יְרֵחוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה׃
לה בְּנֵי סְנָאָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת
וּשְׁלֹשִׁים׃ לו הַכֹּהֲנִים בְּנֵי יְדַעְיָה לְבֵית
יֵשׁוּעַ תְּשַׁע מֵאוֹת שִׁבְעִים וּשְׁלֹשָׁה׃ לז בְּנֵי
אִמֵּר אֶלֶף חֲמִשִּׁים וּשְׁנָיִם׃ לח בְּנֵי פַשְׁחוּר
אֶלֶף מָאתַיִם אַרְבָּעִים וְשִׁבְעָה׃ לט בְּנֵי
חָרִם אֶלֶף וְשִׁבְעָה עָשָׂר׃ מ הַלְוִיִּם בְּנֵי־
יֵשׁוּעַ וְקַדְמִיאֵל לִבְנֵי הוֹדַוְיָה שִׁבְעִים וְאַרְבָּעָה׃
מא הַמְשֹׁרְרִים בְּנֵי אָסָף מֵאָה עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה׃
מב בְּנֵי הַשֹּׁעֲרִים בְּנֵי־שַׁלּוּם בְּנֵי־אָטֵר בְּנֵי־
טַלְמֹן בְּנֵי־עַקּוּב בְּנֵי חֲטִיטָא בְּנֵי שֹׁבָי הַכֹּל
מֵאָה שְׁלֹשִׁים וְתִשְׁעָה׃ מג הַנְּתִינִים בְּנֵי־
צִיחָא בְנֵי־חֲשׂוּפָא בְּנֵי טַבָּעוֹת׃ מד בְּנֵי־קֵרֹס
בְּנֵי סִיעֲהָא בְּנֵי פָדוֹן׃ מה בְּנֵי־לְבָנָה בְנֵי
חֲגָבָה בְּנֵי עַקּוּב׃ מו בְּנֵי־חָגָב בְּנֵי־שַׁמְלַי
בְּנֵי חָנָן׃ מז בְּנֵי־גִדֵּל בְּנֵי־גַחַר בְּנֵי רְאָיָה׃
מח בְּנֵי־רְצִין בְּנֵי־נְקוֹדָא בְּנֵי־גַזָּם׃ מט בְּנֵי־

שלמי קרי

עזא

רש״י

והכהנים והלוים וגו׳ : (מא) המשוררים. הלוים שהיו משוררים וכן השוערים הם הלוים שהיו שוערים בשערי בית המקדש : (מג) הנתינים. עכשיו הוא מונה אותם נתינים שהיו חוטבי עצים ושואבי מים לעדה

ומשם

עֻזָּא בְנֵי־פָסֵחַ בְּנֵי בֵסָי׃ נ בְּנֵי־אַסְנָה בְנֵי־
מְעוּנִים בְּנֵי נְפִיסִים׃ נא בְּנֵי־בַקְבּוּק בְּנֵי־
חֲקוּפָא בְּנֵי חַרְחוּר׃ נב בְּנֵי־בַצְלוּת בְּנֵי־
מְחִידָא בְּנֵי חַרְשָׁא׃ נג בְּנֵי־בַרְקוֹס בְּנֵי־
סִיסְרָא בְּנֵי־תָמַח׃ נד בְּנֵי נְצִיחַ בְּנֵי חֲטִיפָא׃
נה בְּנֵי עַבְדֵי שְׁלֹמֹה בְּנֵי־סֹטַי בְּנֵי־הַסֹּפֶרֶת בְּנֵי
פְרוּדָא׃ נו בְּנֵי־יַעְלָה בְנֵי־דַרְקוֹן בְּנֵי גִדֵּל׃
נז בְּנֵי שְׁפַטְיָה בְנֵי־חַטִּיל בְּנֵי פֹּכֶרֶת הַצְּבָיִים
בְּנֵי אָמִי׃ נח כָּל־הַנְּתִינִים וּבְנֵי עַבְדֵי שְׁלֹמֹה
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת תִּשְׁעִים וּשְׁנָיִם׃ נט וְאֵלֶּה
הָעוֹלִים מִתֵּל מֶלַח תֵּל חַרְשָׁא כְּרוּב אַדָּן אִמֵּר
וְלֹא יָכְלוּ לְהַגִּיד בֵּית־אֲבֹתָם וְזַרְעָם אִם
מִיִּשְׂרָאֵל הֵם׃ ס בְּנֵי־דְלָיָה בְנֵי־טוֹבִיָּה בְּנֵי
נְקוֹדָא שֵׁשׁ מֵאוֹת חֲמִשִּׁים וּשְׁנָיִם׃ סא וּמִבְּנֵי
הַכֹּהֲנִים בְּנֵי חֳבַיָּה בְּנֵי הַקּוֹץ בְּנֵי בַרְזִלַּי אֲשֶׁר
לָקַח מִבְּנוֹת בַּרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי אִשָּׁה וַיִּקָּרֵא עַל־
שְׁמָם׃ סב אֵלֶּה בִּקְשׁוּ כְתָבָם הַמִּתְיַחְשִׂים

נפוסים קרי

ולא

רש״י

ומשם היתה יוצאת פרנסתם : (נח) בני עבדי שלמה · עבדים היו לשלמה המלך והללו בנים היו מבני בניהם : (נט) ואלה העולים מתל מלח וגו'. ואי זה מעשה הגיע להם ולא יוכלו להגיד וגומר : וזרעם · של אבותם לפי שאבדו יחס שלהם ולא ידעו אם מישראל הם : (ס) בני דליה וגו' · גם הם בכלל אלה העולים מתל מלח : (סא) אשר לקח · כל אחד מבני ברזילי הגלעדי לקח אשה : ויקרא על שמם · והיה נקרא שמו של ברזילי על שמם לפי שהם לקחו מבנותיו : (סב) אלה ·

כתבים

[מט] דיא דעז עזא , דיא דעז פסח , דיא דעז בזי ; [נ] דיא דעז אסנה , דיא דעז מעונים , דיא דעז נפוסים ; [נא] דיא דעז בקבוק , דיא דעז חקופא , דיא דעז חרחור ; [נב] דיא דעז בצלות , דיא דעז מחידא , דיא דעז חרשא ; [נג] דיא דעז ברקוס , דיא דעז סיסרא , דיא דעז תמה ; [נד] דיא דעז נציח אונד דיא דעז חטיפא · [נה] זעהנע דער קנעכטע שלמה׳ז , דיא נאַכקאָממן דעז סטר , דיא דעז ספרת , דיא דעז פרודא ; [נו] דיא דעז יעלה , דיא דעז דרקון , דיא דעז גדל ; [נז] דיא דעז שפטיה , דיא דעז חטיל , דיא דעז פכרת צבים , אונד דיא דעז אמי · [נח] דיא נתינים אונד נאַכקאָממן דער קנעכטע שלמה׳ז צוזאַממן , וואַרן דרייא הונדרט צווייא אונד נייגציג · [נט] פֿאָלגנדע צאָגן פֿאָן תל מלח , תל חרשא , כרוב ארון אונד אמר הינאויף , קאָננטן אַבער ניכט זאַגן , וואָהער זיא שטאַממטען , ניכט איינמאַל אָב זיא איזראַעליטישער הערקונפֿט זייען · [ס] דיא זעהנע דעז דליה , דיא דעז טוביה , אונד דיא דעז נקודא ; זעכז הונדרט אונד צווייא אונד פֿונפֿציג · [סא] איינינגע פֿאָן דען פריזטערן , נעמליך דיא זעהנע חביה׳ז , דיא דעז הקוץ , אונד דיא דעז ברזילי — דיזער האַטטע איינע פֿאן דען טעכטערן ברזלי דעז גלעדי געהייראַטעט , אונד ווארדע נאַך איהרעם נאַמן גענאננט — , [סב] זוכטען דיא אורקונדען איהרער אַבשטאַממונג , אונד דאַ זיך דיזע ניכט פֿאָר

פאנדן

ביאור

צו פֿערדייכטען) (נה) בני עבדי שלמה , יתכן , שעבדי שלמה אשר היו לו מעמי הארצות כשאו נשים , והבנים אשר נולדו להם התישבו אח״כ בתוך בני ישראל , ומלאגה שיתערבו עם עם ה׳ קראו אותם יחוסם ,, בני

עבדי

מכלל יופי

ב (ו) פחת מואב , הנפרד פחה ובסמוך פחות כלו ומלרע כמשפט קי״ג : (נז) בני פכרת , ״ד שם משמות עבדי שלמה נקרא כן לענין ידוע אצלם כמו שנקראו כלם איש על שמו בענין מקרה מן המקרים אצלם : (סב) המתיחשים , ענין ידיעת המשפחה מאבות : (סט) דרכמונים , שם מטבע ידוע אצלם באותו הזמן והוא בן חמש

אותיות

תרגום אשכנזי׳

פאנדען, וואורדען זיא דעז פריזטעראַמטז אונווירדיג ערקלעהרט; [סג] אונד דער תרשתא שפראַך צו איהנען, דאַס זיא זיך דען גענוס דעז אַללערהייליגזטען ענטהאַלטן מיסטען, ביז איין פריזטר פאָר דיא אורים אונד תמים טריטט׳ [סד] דיא געזאַמטע פאָלקזמענגע בעטרוג צוויא אונד פירציג טויזענד דרייא הונדערט אונד זעכציג׳ [סה] אָהנע דיא קנעכטע אונד מעגדע, דערען אַנצאַהל זיך אויף זיבן טויזענד דרייא הונדרט׃ אונד זיבן אונד דרייסיג בעליף׳ אויך צוויא הונדרט זענגער אונד זענגערינגען פאָלגטן איהנן. [סו] אַן פפערדן צעהלטן זיא זיבן הונדרט זעכז אונד דרייסיג; אַן מוילטהירן צוויא הונדרט פינף אונד פירציג; [סז] אַן קאַמעלן פיער הונדרט פינף אונד דרייסיג; אונד אַן עזעלן זעכז טויזענד זיבן הונדרט אונד צוואַנציג׳ [סח] אַלז אייניגע פאָן דען פאַמיליענהייפטערן אין ירושלים אַן דיא שטעללע דעז טעמ.

ביאור

פעלז

עבדי שלמה׳ (סג) התרשתא, יתכן שהוא שם תפארת וגדולה בלשון כשדים (מדברי הראב״ע), ולדעת חז״ל הוא נחמיה בן חכליה, ויש לנו דברים בזה, רק אין כאן מקום להאריך, וכדבר עוד מזה בע״ה בהקדמתנו הכוללת לספרי עזרא נחמיה ודה׳ (סח) התנדבו, כדבו זה לזה (געלאָבטען

איינאנדר

מכלל יופי

אותיות׳ ובמכלל הנון נוספת וארבע אותיות השרש הם דרכם: רבאות, בא בתוספת אלף ובנפול הכפל של רבבות. והבלע בדגש והוא החשבון הגדול שהוא עשרת אלפים:

ג [ז] כרשין

לקט שכחה

טרם יום הפקידה ובטלה הגזרה מעליהם: (סב) ויגאלו מן הכהונה׳ כמו לחם מגואל והטעם נמאסו׳ ויש אומרים כי האל״ף תחת עי״ן: (סג) התרשתא׳ הוא נחמיה בן חכליה ואמרו רז״ל שנקרא שמו התרשתא לפי שהתירו לו חכמים לשתות יין נסך של גוים על אשר היה משקה למלך והוא כמו שתי מלות התרשתא: עד עמוד הכהן לאורים ותומים׳ זה לעד שעוד יעמוד כהן באורים ותומים כי בבית שני לא היו: (ז) כרשיון׳ ויש מפרשים כרשיון מגזרת וארשת שפתיו ומענינו כי האל״ף נוסף:

וְלֹא נִמְצָאוּ וַיְגֹאֲלוּ מִן־הַכְּהֻנָּה׃ סג וַיֹּאמֶר
הַתִּרְשָׁתָא לָהֶם אֲשֶׁר לֹא־יֹאכְלוּ מִקֹּדֶשׁ
הַקֳּדָשִׁים עַד עֲמוֹד כֹּהֵן לְאוּרִים וּלְתֻמִּים׃
סד כָּל־הַקָּהָל כְּאֶחָד אַרְבַּע רִבּוֹא אַלְפַּיִם
שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת שִׁשִּׁים׃ סה מִלְּבַד עַבְדֵיהֶם
וְאַמְהֹתֵיהֶם אֵלֶּה שִׁבְעַת אֲלָפִים שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה וְלָהֶם מְשֹׁרְרִים וּמְשֹׁרְרוֹת
מָאתָיִם׃ סו סוּסֵיהֶם שְׁבַע מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים
וְשִׁשָּׁה פִּרְדֵיהֶם מָאתַיִם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה׃
סז גְּמַלֵּיהֶם אַרְבַּע מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה
חֲמֹרִים שֵׁשֶׁת אֲלָפִים שְׁבַע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים׃
סח וּמֵרָאשֵׁי הָאָבוֹת בְּבוֹאָם לְבֵית יְהוָה אֲשֶׁר
בירושלים

רש"י

כהנים הללו המתיחסים שהיה להם להתייחס באותו כתב ולא נמצא כתב יחוסן : ויגאלו . שהיו מגואלי' ומגועלים שלא יעבודו עוד עם שאר הכהני' בעבור שלא נמצא כתב יחוסן : (סג) התרשתא . הוא נחמיה בן חכליה ואמרו רבותינו שנקרא שמו התרשתא שהתירו לו חכמים לשתות יין נסך על אשר היה משקה למלך : מקדש הקדשים . חטאות ואשמות כשאר כהנים : עד עמוד כהן וגומ' . כאדם האומר לחבירו עד יגוע המשיח לא יעלה דבר זה ואיני יכול לפתור עד עמוד כהן לאורים ותומים בבית שני לפי שמצינו בפ"א של יומא שהיה בית שני חסר מאורים ותומים : (סד) כל הקהל כאחד . כשהיו כולם ביחד עם הכהנים והנתינים והלוים היה בהם חשבון זה ובני ישראל המנויי' למעלה הם . של שבט יהודה ובנימין ואותם אשר נחסרו מחשבון זה שלא תמצאם למעלה הם היו משאר השבטים וכן מפורש בסדר עולם כל הקהל כאחד ארבע רבוא וגומר . ובפרטן אינן אלא שלשים אלף י"ג אלף היכן הם אלא שעלו משאר השבטים מלבד עבדיהם ואמהותיהם שלא היו בכלל הקהל : (סה) ולהם

בִּירוּשָׁלָםִ הִתְנַדְּבוּ לְבֵית הָאֱלֹהִים לְהַעֲמִידוֹ
עַל־מְכוֹנוֹ׃ סט כְּכֹחָם נָתְנוּ לְאוֹצַר הַמְּלָאכָה
זָהָב דַּרְכְּמוֹנִים שֵׁשׁ־רִבָּאוֹת וָאֶלֶף וְכֶסֶף מָנִים
חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים וְכָתְנֹת כֹּהֲנִים מֵאָה׃ ע וַיֵּשְׁבוּ
הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וּמִן־הָעָם וְהַמְשֹׁרְרִים
וְהַשּׁוֹעֲרִים וְהַנְּתִינִים בְּעָרֵיהֶם וְכָל־יִשְׂרָאֵל
בְּעָרֵיהֶם׃

ג א וַיִּגַּע הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
בֶּעָרִים וַיֵּאָסְפוּ הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד אֶל־
יְרוּשָׁלָםִ׃ ב וַיָּקָם יֵשׁוּעַ בֶּן־יוֹצָדָק וְאֶחָיו
הַכֹּהֲנִים וּזְרֻבָּבֶל בֶּן־שְׁאַלְתִּיאֵל וְאֶחָיו וַיִּבְנוּ אֶת־
מִזְבַּח אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְהַעֲלוֹת עָלָיו עֹלוֹת
כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים׃ ג וַיָּכִינוּ
הַמִּזְבֵּחַ עַל־מְכוֹנֹתָו כִּי בְּאֵימָה עֲלֵיהֶם מֵעַמֵּי
הָאֲרָצוֹת וַיַּעַל עָלָיו עֹלוֹת לַיהוָה עֹלוֹת לַבֹּקֶר

מכונותיו קרי
ויעלו קרי

רש״י

משוררים ומשוררות מאתים. לפי שהיו עולים בשמחה מבבל לארץ ישראל היו צריכים למשוררים ומשוררות כדי שיהו מטיילות בהם ברוב שמחתם: (סח) התנדבו. היו מתנדבין לבניין הבית: (סט) ככחם. כפי כחם וממונם: דרכמונים. שם מטבע של זהב: וכתנות כהנים. לשרת בהם:

ג א ויגע. כמו והגיע: החדש השביעי. הוא חדש תשרי ובני ישראל אשר היו בערים מה עשו ויאספו כלם כאחד לירושלם: (ג) ויכינו המזבח על מכונותיו. כדי להקריב עליו קרבנות שהרי היו ידאים מעמי הארצות שלא יקנתרום ושלא ילשינום למלך וגם המזבח לעלות עליו עולות למען ישמעו ויבינו העמים בדבר אשר

פעלו קאַמן, געלאָבטן זיא זיך דענזעלבן גאַנץ נאַך דער פאָריגן
פאָרם ווידר הערצושטעללן · [סט] זיא טרוגן אויך, צו דען פֿיר
ריזוע געשעפֿט געזאַממעלטן פֿאָררעטהן, נאַך איהרם פֿערמעגן בייא:
איין אונד זעכציג טויזענד דרכמונים גאָלד ; פֿינף טויזענד מנים
זילבר ; אונד הונדרט פריזטררעקקע · [ע] נאַך אונד נאַך
ליעסן זיך דיא פריזטר, לעוויטן, אונד טהיילוויזע דאַז פֿאָלק,
דיא זענגר, טהאָרהיטר אונד נתונים אין איהרן וואָהנפלעטצן
נידר ; זאָ דאַס ענדליך גאַנץ איזראַעל אין זיינן שטעדטען וואַר ·

ג [א] אַלז דער זיבענטע מאָנאַטה הערנאַהטע, אונד דיא
קינדר איזראַעלז אין איהרן שטעדטן זיך נידרגעלאַזן האַטטן,
פֿערזאַממעלטע זיך דיא גאַנצע נאַטציאָן, שנעלל וויא איין מאַן, נאַך
ירושלים · [ב] אונד עז מאַכטע זיך אויף ישוע דער זאָהן יוצדק'ז
מיט זיינן אַמטזברידרן דען פריזטערן, אונד זרובבל זאָהן שלתיאל'ז
מיט זיינן ברידערן, אונד בויטען דען אַלטאַר דעז גאָטטעז ישראל'ז,
אום דיא אין דער לעהרע דעז געטטליכן מאַננעז מ ש ה פֿאָר
געשריבנן אָפפֿער דאַרויף דאַרצובריגנן · [ג] זיא שטעללטן צוואַר
דען אַלטאַר ווידר אין זיינר עהמאַהליגן פֿאָרם הער, בראַכטן אַבער,
אויז פורכט פֿאָר דען פֿעלקרן דעז לאַנדעז, דעם עוויגן נור גאַנצאָפפֿער
דאַרויף דאַר; נעמליך דאַז גוועהנליכע גאַנצאָפפר דעז מארגענז אונד דאַז

ביאור

איינאַנדער), להעמיד בית ה' על מכונו · וזאת הוראת בנין התפעל במלה הזאת ·
(סט) דרכמונים, הן מטבעות יוכות (דראַכמען), והמטבעות הנקראות
בלשון פרס (כמו להלן ח' כ"ז, ובדברי הימים א' כ"ט ז"ן) אדרכונים
(דאַריקוס) הן שוות בערכן למטבעות האלה ·

ג (א) השביעי, הוא תשרי · כאיש אחד, פירוש, אסיפת העם
היתה במהרה כאסיפת איש אחד (הראב"ע), וכן
מתורגם · (ב) כי באימה וגו', המפרשים נלאו בפירוש הכתוב הזה,
ולנו נראה, כי המורך בלב אנשי ישראל, אשר היו מוכנועים זמן רב בגלות
מר, סבב, שפחדו ויראו בבואם לארץ מהעמים אשר סביבותיהם, אף שהיה
בידם רשיון המלך; אפס כאשר עברו להם רק ימים אחדים, מלא לבבם
ארגוע, ולבשה אותם רוח אמיץ, לעבוד עבודת ה' ביד רמה · ולכן לא הביאו מיום
אחד לחדש תשרי, אשר בו הקילו להעלות עולות לה', עד חג הסכות כי אם
עלות התמידים לבקר ולערב, אבל בחג הסכות הקריבו קרבנות החג בבספר

תרגום אשכנזי ·

דעז אבענדז · [ד] דאז לויבהיטטענפעוט היגגען , וואורדע גאנץ נאך דער פארשריפט געפייערט , טעגליך וואורדע דיא אנצאהל אפפער געבראכט , דיא פיר דענזעלבן בעשטיממט איזט · [ה] אין דער פאלגע וואורדן דיא טעגליכן אפפער , דיא דער נייאמאנדע אונד דער הייליגן פעזטטאגע דעז הערדן , זא וויא אללע דעם עוויגן פרייוויללינ געווידמעטען אפפער , אונאונטערבראכן דארגעבראכט · [ו] מיט דעם ערזטן דעז זיבנטן מאנאטז וואורדע אלזא צו אפפערן בעגאננען , צום טעמפל דעז הערדן אבר , וואר נאך דער גרונד ניכט געלעגט · [ז] נון פינג מאן אן דען שטיינהויערן אונד צימערלייטן געלד צו געבן , דען צדנים אונד צרים אבר גאב מאן שפייזע , טראנק אונד עהל , דאס זיא נאך דעם מערבוזן פאן יפוא דיא צעדרן פאם לבנון בראכטן , דיא דער פערזישע קעניג כורש צו בריגגן ערלויבט האטטע · [ח] אונד אים צווייטן מאנאטה דעז צווייטן

יאהרע

ביאור

כמשפט דבר יום ביומו · ומחג הסכות והלאה הקריבו קרבנות התמידים , ורחשי החדשים ולכל המועדים הקדושים ככתוב בתורת משה , כן המשך המקראות האלה , ועל פי זה מתורגם בל"א · (ד) דבר יום ביומו וגו' , ידוע ספרי החג פוחתים והולכים , וזאת כונת המאמר הזה · (ה) ואחרי כן וכו' , הטעם , שלא נטלו הקרבנות אחרי כן , מראש תשרי , שהחלו להעלות עולות (מדברי הרלב"ע) , וכן מתורגם · (ז) מן הלבנון וגו' משמות האמות , המדינות וכדומה , הבאים בספרי עזרא , נחמיה , דברי הימים , נדבר בע"ה בהקדמתנו הכוללת · (ח) לנצח , ענין נצות בלשון עבר יורה תמיד

על

מכלל יופי

ג (ז) כרשיון · במצותו וברשותו ורבותינו ז"ל הרגילו הרבה בזה הלשון כאמרם אלמלא נתנה רשות · לענין לראות צריך ליטול רשות וכתב רבי יונה כי מזה קראו למלכות רשות כאמור הוו זהירין ברשות והנכון שהוא מלשון ראש כי המלך נקרא ראש כמו שאמר נתנה ראש ונלתו וכן הוא נקרא בקמץ רשות אבל הוא חסר אלף : (ח) לנצח · ענין חוזק :

[י] במצלתים

לקט שכחה

ד (ב) ולא אנחנו זובחים · כתוב ולא באל"ף וקרי ולו בו"ו וכתב הרלב"ע כי טעם הכתוב לא אנחנו זובחים לזולתו · ולדעתי כי אף על פי שאמרו שהיו זובחים לו לא היו זובחים אל השם יתברך כי גרי אריות היו את ה' היו יראים ואת אלהיהם היו

עובדים

וְלָעָֽרֶב׃ ד וַיַּֽעֲשׂוּ אֶת־חַג הַסֻּכּוֹת כַּכָּתוּב
וְעֹלַת יוֹם בְּיוֹם בְּמִסְפָּר כְּמִשְׁפַּט דְּבַר־יוֹם
בְּיוֹמוֹ׃ ה וְאַחֲרֵי־כֵן עֹלַת תָּמִיד וְלֶחֳדָשִׁים
וּֽלְכָל־מוֹעֲדֵי יְהוָה הַֽמְקֻדָּשִׁים וּלְכֹל מִתְנַדֵּב
נְדָבָה לַיהוָה׃ ו מִיּוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי
הֵחֵלּוּ לְהַעֲלוֹת עֹלוֹת לַיהוָה וְהֵיכַל יְהוָה לֹא
יֻסָּד׃ ז וַיִּתְּנוּ־כֶסֶף לַחֹצְבִים וְלֶחָרָשִׁים
וּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וָשֶׁמֶן לַצִּדֹנִים וְלַצֹּרִים לְהָבִיא
עֲצֵי אֲרָזִים מִן־הַלְּבָנוֹן אֶל־יָם יָפוֹא כְּרִשְׁיוֹן
כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ־פָּרַס עֲלֵיהֶם׃ ח וּבַשָּׁנָה הַשֵּׁנִית

לבואם

רש"י

עשוהו ע"פ המלך ועל כן ימנעו מלקנתרם לבנין הבית: לבקר ולערב.
תמיד של שחר ותמיד של בין הערבים: ועולת יום ביום במספר. קרבנות
החג במספרם כמשפט: (ה) ואחרי כן. ולאחר הסכות היו
מקריבים קרבנות בכל יום לבקר ולערב: ולחדשים. ולראשי חדשים
היו מקריבים קרבנות של ראשי חדשים: ולכל מועדי ה'. ולשער
מועדות קרבניהם: ולכל מתנדב. ולכל אותם המתנדבים נדבותיהם
היו מקבלים הכהנים אותם להקריבם ומיום אחד בתשרי התחילו
להקריב קרבנות ועדין לא נבנה יסוד הבית: (ז) לצידונים ולצורים
בני צור וצידון שהיו אומנים לבנות הבית: אל ים יפו. דרך הים
הביאום אותם: כרשיון. כאשר היה רשות המלך לבנות הבית
כרשיון ל' רשות מגזירת רשה שהרי מן אבה יאמר אביון ומן נבה
יאמר נביון ומן חזה חזיון ומן רעה רעיון ומן תנה תניון ומן רשה
יאמר רשו' כמו מן ענה ענות מן שבה שבות ומן ראה ראות ומן זנה
זנות נמלאו רשות ורשיון באין ויבאין מגזירת אחת לפי שאר הדקדוק
ול' אחד הם. ומנחם חברו לו' חרשת שפתינו ולא דקדק
בגזירתו ואעפ"כ שני פנים הללו קרובים זה לזה במשמעותם:
(ח) בחדש השני: הוא חדש אייר: מהשבי. כל אותן שבאו
מהשביה לירושלים: ויעמידו. העמידו הלוים המשוררים לנצח ולומר
שירה

לְבוֹאָם אֶל־בֵּית הָאֱלֹהִים לִירוּשָׁלִַם בַּחֹדֶשׁ
הַשֵּׁנִי הֵחֵלּוּ זְרֻבָּבֶל בֶּן־שְׁאַלְתִּיאֵל וְיֵשׁוּעַ בֶּן־
יוֹצָדָק וּשְׁאָר אֲחֵיהֶם ׀ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְכָל־
הַבָּאִים מֵהַשְּׁבִי יְרוּשָׁלִַם וַיַּעֲמִידוּ אֶת־הַלְוִיִּם
מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְנַצֵּחַ עַל־מְלֶאכֶת
בֵּית־יְהוָה׃ ט וַיַּעֲמֹד יֵשׁוּעַ בָּנָיו וְאֶחָיו קַדְמִיאֵל
וּבָנָיו בְּנֵי־יְהוּדָה כְּאֶחָד לְנַצֵּחַ עַל־עֹשֵׂה
הַמְּלָאכָה בְּבֵית הָאֱלֹהִים בְּנֵי חֵנָדָד בְּנֵיהֶם
וַאֲחֵיהֶם הַלְוִיִּם׃ י וְיִסְּדוּ הַבֹּנִים אֶת־הֵיכַל
יְהוָה וַיַּעֲמִידוּ הַכֹּהֲנִים מְלֻבָּשִׁים בַּחֲצֹצְרוֹת
וְהַלְוִיִּם בְּנֵי־אָסָף בַּמְצִלְתַּיִם לְהַלֵּל אֶת־
יְהוָה עַל־יְדֵי דָּוִיד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל׃ יא וַיַּעֲנוּ
בְּהַלֵּל וּבְהוֹדֹת לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ
עַל־יִשְׂרָאֵל וְכָל־הָעָם הֵרִיעוּ תְרוּעָה גְדוֹלָה
בהלל

רש"י

שירה לפני הבונים בשעת בניין יסוד הבית • לנצח שני נצחים הללו הם ניצוחי שירה כמו למנצח (בנגינות) מזמור לדוד (תילים י"ג ד') : (ט) ויעמוד ישוע • עמדו ואמרו שיר' ביחד הבית עושי מלאכ' יסוד הבית : ויסדו • משקל חזק מן יסוד • כמו ויסדו טירותיהם כן וישבו מן ישב • ויסדו מן יסד . ומשמעותן וייסדו ויישבו במשקל חזק בשתי יודי"ן אחת פעולה וא' של יסוד ופתרונן היו מייסדי' מיישבים : ויסדו הבונים • הבוני' מייסדים את יסוד היכל ה' . בשעה שהיו מנצחים בשירתם והעמידו הכהנים מלובשי' בגדי כבוד ותצוצרות בידיהם לתקוע בהם : והלוים בני אסף • היו משוררים : במצלתים • כמו (תילים ק"ן) צלצלי שמע כלי שיר הם : ע"י דוד • שהיו ינצחים ומשוררים שירות והודת של דוד מלך ישראל : (יא) ויענו •
ולשון

יאַהרעז , נאַך דער אַנקונפט בייא דעם טעמפל דעז הערן אין ירושלים , וואורדע פֿאָן זרובבל זאָהן שאלתיאל'ז , פֿאָן ישוע זאָהן יוצדק'ז אונד איהרן איבריגן ברידרן , זאָ וויא פֿאָן דען פריזטרן , לעוויטן , אונד איבערהויפט פֿאָן אַללן אויז דער געפֿאַנגענשאַפט נאַך ירושלים צוריקגעקאָממנען , דער אַנפֿאַנג געמאַכט , דיא לעוויטן פֿאָן צוואַנציג יאַהרע אונד דאַריבר , בייא דער אַרבייט אַם טעמפל דעז עוויגן אַלז אָבעראויפֿזעהער אַנצושטעללן . [ט] היראויף פֿערבאַנדן זיך ישוע , דעזן זעהנע אונד ברידר , קדמיאל אונד זיינע זעהנע , דיא קינדר יהודה'ז , מיט דען נאַכקאָממן הנדד'ז איהרן זעהנן אונד ברידרן דען לעוויטן , דיא אויפֿזיכט צו פֿיהרן איבר דיא אַרבייטער אַם הויזע דעז הערן · [י] וועהרענד דיא בווליטע דען גרונד צום טעמפל דעז עוויגן לעגטן , שטאַנדן דיא פריזטר אין איהרער אַמטזקליידונג מיט טראָמפעטן , אונד דיא לעוויטן אויז דעם הויזע אספ'ז מיט צימבעלן , אום צו פרייסען דען הערן מיט דען געזענגן דוד'ז דעז קעניגעז אין איזראַעל · [יא] זיא זאַנגן אונטר אַנדרן לאָב . אונד דאַנקגעזענגן דעם עוויגן צו עהרן : פֿ ר י י נ ד ל י ך איזט דער הערר , עוויג וועהרט זיינע גיטע איבער ישראל ! אונד אַלז דער לאָבגעזאַנג צור עהרע גאָטטעז ערטענטע , בראַך דאַז גאַנצע פֿאָלק אין לויטעם יובעל אויז , דען

געגרינדעט

ביאור

על גבורת איש מזלתו , אם בכחות הגופניות או בכחות הרוחניות · ומזה נקרא איש מכין המוכנה ליסד ולסדר מלאכה מה על ידי עשיה · מנצח (אָבער אויפֿזעהער) , וזה טעם מלת לנצח בפסוק הזה · (יא) בהלל ובהודות וגו' , בתוך שאר תפלות ושירי תודה · (יב) הזקנים , מוסב על הכהנים , הלוים וראשי האבות , ולכן הוא מוטעם בטעם רביע , שהוא מפסיק יותר מכל המפסיקים , אשר לפניו בפסוק הזה · ביסדו , דבק עם זה הבית , ופירוש ,

אשר

מכלל יופי

(י) במצלתים , שרשו צלל ונפלה אות הכפל ונקרא בלשון שנים לפי שהם שני כלים שמקישין זה בזה ומשמיעים קול מענין בצלצלי שמע : על ידי דוד , כלומר במצותו ובשליחותו ·

תרגום אשכנזי׃

געגרינדעט וואַר דער טעמפּל דעז העררן נון׃ [יב] פֿילע פֿאָן דען עלטרן פּריזטרן, לעוויטן אונד פֿאַמיליענהייפּטרן, וועלכע דען ערזטן טעמפּל אין זיינם גלאנצע געזעהען האַטטן, וויינטן לויט בייא דער גרינדונג דעז צווייטן, אינדעם איינע אַנדרע מענגע הינגעגען מיט פֿריידיגם יובצן דיא שטיממע ערהאָב; [יג] דאַז געמיינע פֿאָלק אַבער קאָננטע דיא לערמענדע פֿריידע פֿאָן דעם געטענע דער קלאַגע ניכט אונטערשיידן, דען עז זעלבזט לערמטע זאָ העפֿטיג, דאַס עז אין וויטער פֿערנע ערשאַללטע׃

ד [א] אַלז יהודה'ז אונד בנימנ'ז פֿיינדע הערטן, דאַס דיא אויז דער געפֿאַנגענשאַפֿט צוריקגעקעהרטן דעם עוויגן, דעם גאָטט איזראַעל'ז איינן טעמפּל בויעטען׃ [ב] טראַטן זיא הין צו זרבבל אונד צו דען פֿאַמיליענהייפּטרן, אונד שפּראַכן צו איהנן: לאַסט אונז טהייל אַן אייערם בויע נעהמן, דען וויר בעקעננן אונז, זאָ וויא איהר, צו אייערם גאָטט, אָפּפֿערן איהם שאָן זייט דען צייטן דעז אַסירישן קעניגז אסר חדן, וועלכר אונז הירהער פֿערזעצטע׃

[ג] אבר

ביאור

אשר ראו בעיניהם הבית הראשון, בעת יסדו בית שני היו בוכים (הראב"ע)׃ אבל ומטעמי המקרא נראה, שמלת ביסדו מוסבת על הבית הראשון, כי היא מנוקדת בטעם קטן, שהוא מפסיק יותר מהפשטא, אשר לפניו, וגם רש"י ז"ל העיר על זה כנראה מדבריו, ולכן תרגמנו באשכנז דמשתמע לתרי אפי׃ ורבים בתרועה, מהכהנים הלוים וראשי האבות, אשר לא ראו את הבית הראשון׃ (יג) מוסב על מקרא שלפניו, ופירושו בעבור שהריע המון העם תרועה גדולה עד מאד, לא יכלו להכיר עם קול נדיבי העם, היא קול ענות שמחה או קול ענות בכי ויללה. לקול בכי העם, לקול הבכי, וכפלת מלת העם בפסוק הזה היא אחת מסגולות לשון עבר (העבראיזמען) כנודע׃

ד (ג) אנחנו

רש"י

ב' ענית זמר׃ כמו ותען להם מרים (שמות ט"ו): ובהודות׃ ובהודיו': כי טוב׃ להודות לה': וכל העם׃ אשר עם ישראל: על הוסד כל השמחות הללו היו עושים על בניין היסוד אשר הוסד בבית ה': (יב) ביסדו׃ ביסוד שלו מן שם דבר של יוסד ומן יסד יאמר ביסדו׃

כמו

בְּהַלֵּל לַיהוָה עַל הוּסַד בֵּית־יְהוָה׃ יב וְרַבִּים
מֵהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְרָאשֵׁי הָאָבוֹת הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר
רָאוּ אֶת־הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן בְּיָסְדוֹ זֶה הַבַּיִת
בְּעֵינֵיהֶם בֹּכִים בְּקוֹל גָּדוֹל וְרַבִּים בִּתְרוּעָה
בְשִׂמְחָה לְהָרִים קוֹל׃ יג וְאֵין הָעָם מַכִּירִים
קוֹל תְּרוּעַת הַשִּׂמְחָה לְקוֹל בְּכִי הָעָם כִּי
הָעָם מְרִיעִים תְּרוּעָה גְדוֹלָה וְהַקּוֹל נִשְׁמַע
עַד־לְמֵרָחוֹק׃

ד א וַיִּשְׁמְעוּ צָרֵי יְהוּדָה וּבִנְיָמִן כִּי־בְנֵי הַגּוֹלָה
בּוֹנִים הֵיכָל לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ ב וַיִּגְּשׁוּ
אֶל־זְרֻבָּבֶל וְאֶל־רָאשֵׁי הָאָבוֹת וַיֹּאמְרוּ לָהֶם
נִבְנֶה עִמָּכֶם כִּי כָכֶם נִדְרוֹשׁ לֵאלֹהֵיכֶם
וְלֹא אֲנַחְנוּ זֹבְחִים מִימֵי אֵסַר חַדֹּן מֶלֶךְ

ולו קרי
אשור

רש"י

כמו יען חדש בחדשו. מן קדש בקדשו: זה הבית. כשהיו רואין בניין בית זה היו בוכין מתוך שהיו זוכרים אותו בניין גדול של בית ראשון: ורבים. אשר לא ראו בניין בית ראשון היו שמחין ומריעין בשמחה בקול גדול מרוב שמחתן שיצאו מגולתן: (יג) ואין העם מכירים. אותם השומעים לא היו מכירים קול תרועת שמחה מפני קול בכי העם שהרי העם השמחים היו מריעי' תרועה גדולה וקול הבכי נשמע יותר ויותר עד למרחוק:

ד (א) צרי יהודה ובנימין. הם הכותי' אשר הושיב סנחריב בא"י כמו שנא' (מלכים ב' י"ז) ויבא מלך אשור מבבל ומכותה ומעוה ומחמ' ומספרוים וישב אותם בערי שומרון תחת בני ישרא': (ב) ויאמרו נבנה עמכם. היו אומרים כך התבטל מלאכת הבית על ידיהם שלא לבנות עוד. מימי אסר חדון מלך אשור בנו של סנחריב שלאחר שסנחריב הושיבם שם הרגוהו אדרמלך ושראצר בניו וימלוך אסרחדון בנו תחתיו שנא' (ישעיה ל"ז) ויהי הוא משתחו'

אֲשׁוּר הַמַּעֲלֶה אֹתָנוּ פֹּה : ג וַיֹּאמֶר לָהֶם
זְרֻבָּבֶל וְיֵשׁוּעַ וּשְׁאָר רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְיִשְׂרָאֵל
לֹא־לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת בַּיִת לֵאלֹהֵינוּ כִּי אֲנַחְנוּ
יַחַד נִבְנֶה לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ
הַמֶּלֶךְ כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ־פָּרָס : ד וַיְהִי עַם־הָאָרֶץ
מְרַפִּים יְדֵי עַם־יְהוּדָה וּמְבַלֲהִים אוֹתָם לִבְנוֹת :
ה וְסֹכְרִים עֲלֵיהֶם יוֹעֲצִים לְהָפֵר עֲצָתָם
כָּל־יְמֵי כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרָס וְעַד־מַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ
מֶלֶךְ־פָּרָס : ו וּבְמַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בִּתְחִלַּת
מַלְכוּתוֹ כָּתְבוּ שִׂטְנָה עַל־יֹשְׁבֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלָםִ :
ז וּבִימֵי אַרְתַּחְשַׁשְׂתָּא כָּתַב בִּשְׁלָם מִתְרְדָת
טָבְאֵל וּשְׁאָר כְּנָוֺתָו עַל־אַרְתַּחְשַׁשְׂתְּא מֶלֶךְ

ומבהלים קרי   פרס
כנותיו קרי

רש"י

בית נסרוך אלהיו ואדרמלך שראצר בניו הכוהו בחרב וגו' וימלוך אסרחדון בנו תחתיו : (ג) כי אנחנו . אלא אנחנו לבדינו נבנה כי זה משמש במקום אם : (ד) עם הארץ . הם צרי יהודה ובנימן מרפים . לבטלם ממלאכתם : לבנות . כמו מלבנות וכן עד כי חדל לספור : (ה) וסכרים כתיב בסמך ופתרונו כאלו כתוב בשי"ן שהיו שוכרי' יועצים כדי לבטל המלאכה : כל ימי מלכו' כורש ומלכות אחשורו' אשר מלך אחר כורש עד שנת שתי' לדריוש שמלך אחר אחשורוש היתה המלאכה בטלה : (ו) ובמלכות אחשורוש . שמלך אחר כורש הוא אחשורוש שלקח אסתר : כתבו שטנה . שלא לבנות בית המקדש : על יושבי יהודה וירושלם . להלשינם ולקנתרם שלא יבנו הבית : (ז) ובימי ארתחששתא . הוא כורש מלך פרס מניין אותיות של כרש עולה למנין אותיות דריוש וכן שנינו במסכת ר"ה הוא כורש הוא דריוש הוא ארתחששתא כרש על שם שמלך כשר היה ארתחששתא על שם המלכות ובסדר עולם מצאתי דריוש הוא ארתחששתא וכל המלכות כולה נקרא' ארתחששתא וכו' . כתב מכתבו בדברים של שלום : מתרדת טבאל . שם אדם הוא מצרי יהודה ובנימן : ושאר כנותיו .

[ג] אַבר זרבבל , ישוע אונד דיא איבריגן איזראַעליטישן פאַמיליענ הייפטר אַנטוואָרטעטן איהנן : אין געמיינשאַפֿט מיט אייך קאַן דער טעמפל אונזרעז גאָטטעז ניכט געבויעט ווערדן ; וויר , וויר אַלליין מיזזן איהן דעם עוויגן , דעם גאָטט איזראַעל'ז צו עהרן אויפֿפֿיהרן ; זאָ האַט אונז דער פערזישע קעניג כורש בעפֿאָהלן · [ד] נון זוכטע דאַז פאָלק דעז לאַנדעז דיא טהעטיגקייטן יהודה'ז צו העממן , אונד ענדליך עז פֿאָם בויען גאַנץ אַבצושרעקקן . [ה] עז האַטטע נעמליך וועהרענד דער רעגירונג דעז כורש רעטהע אין זיינם זאָלדע , אום איזראַעל'ז ענטווירפֿע צו צערשטעהרן , אונד זאָ ביז דריוש אויף דען פערזישן טהראָן קאַם . [ו] אים אַנפֿאַנגע דער רעגירונג דעז אחשורש קלאַגטן זיא זאָגאַר דיא איינוואָהנר יהודה'ז אונד ירושלים'ז שריפֿטליך אַן · [ז] אונד אין דען צייטן ארתחששתא'ז ענטוואַרף בשלם , מתרדת , טבאל אונד דעזן אַנהאַנג איין שרייבן אַן דיזען

ביאור

פערזישן

ד (ג) **אנחנו יחד נבנה** , כפל הכנוי עם סמן הכנוי בפעל להפלגת ענין (עמפֿאַטיש) , וכן מתורגם , יחד , אנחנו לבדנו מיוחדים לבנין הזה · (ד) מרפים וגו' , בתחלה בקשו האויבים לרפות ידי אנשי יהודה ממלאכתם , ובסוף רצו להבהיל אותם , למען יחדלו מבנות הבית · (ה) וסכרים וכו' , השונאים ידעו שמלאו ישראל חן גדול בעיני כורש , עד שנתן להם רשיון לשוב אל ארצם , ולבנות את עיר ה' ואת ביתו , ולא העיזו בימיו להיות להם לאויבים , ולעשות דבר מה לבטל הבנין בגלוי , אבל שכרו בסתר יועצים מיועצי כורש להוציא דבה על עם ה' לפני המלך , ולעכב את הבנין כפי יכלתם , ויועצים כאלה היו להם בחצר כל מלך ממלכי פרס מכורש עד דריוש ; אפס בתחלת מלכות אחשורש , שמלך בין כורש לדריוש , כתבו גם בעצמם שטנה על ישראל , והלשינו אותם ואת אשר יזמו לעשות , כן נראה לנו המשך הכתובים האלה , ועלפי הכוונה הזאת תרגמנו · עצתם , עצת ישראל : (ז) על ארתחששתא , כמו אל (הרא"ע) · וכתב וגו' , נראה שהאגרת נכתבה תחלה בלשון ובכתב

המון

מכלל יופי

ד (ה) **וסכרים** , מעניז שכר אף על פי שנכתב בסמך : (ז) כתב בשלם , כלומר כתב דברי שלם · מתרדת , שם איש מצרי יהודה ובנימין והוא שלח האגרת הזאת אל אחשורוש · ושאר כנותיו , ס'עתו ובני חבורתו וכן ושאר בנוהון וכדברי רבותינו ז"ל פי' דמי שברת ועבודה זרה בכנותהון פירוש כדיניהם ובכל המתחבר אליהם · וכתב הנשתון , כתב המפורש ואיננו לשון עברית כי אם

ארמית

תרגום אשכנזי

פערזישן קעניג , וועלכע זיא זאדאן גלייכלויטענד אינז אראמעאישע איבערזעצטן , אונד מיט אראמעאישן בוכשטאבן שריבן · [ח] עז שריבן נעמליך דער ראטה רחום אונד דער שרייבער שמשי איינן בריף געגן ירושלים אן דען קעניג ארתחששתא , דעזן אינהאלט וייטר פאלגן ווירד ; [ט] זא דאס צוואר רחום דער פערפאזזער אונד שמשי דער שרייבער וואר , אבר אין איבראיינשטיממונג מיט איהרם אנהאנגע , דען דעניטן , אפארסתכיטן , טרפליטן , אפארסיטן , ארכויטן , בבליטן , שושנכיטן [אויך עלעמיטן גענאננט] ; [י] נעבזט דען איבריגן פעלקרן , וועלכע אויף בעפעהל דעז גראסן אונד ערהאבנן [קעניגז] אסנפר אויזוואנדער- טען , אונד זיך אין שָׁמְרָיִן , אין דער איבריגן געגענד דעז

פלוזזע

ביאור

לשון עם האמות הנזכרות פה , ואחר כן תרגמה רחום בעל טעם בלשון ארמית , אשר בודאי היתה רגילה בעת ההיא בחצר מלכי פרס , ושמשי כתבה באותיות לשון ההיא · הנשתון , נגזר משרש שוה , וטעמו פה , שההעתקה היתה שוה מכל צד להמכתב אשר הועתקה ממנו : (ח) בעל טעם , בעל עצה, כי עצה נקרא טעם בלשון כשדים , כאשר מצאנו בספר דניאל (ב' י"ד) עטא וטעם . על ירושלם , כנגד ירושלים · כנמא , כאשר **נאמר** , וזה מאמר הסופר ומסדרים הספר , וטעמו כאשר כאמור היתה האגרת ששלחו הנזכרים (מדברי הראב"ע) · ולפי נראה , שמלת כנמא בלשון כשדים שוה למלת לאמר בלשון עבר , ומתורגם בכל מקום לפי הענין · (ט) אדין וגו' , המקרא הזה והבא אחריו **יבארו** היטיב את המקרא הקודם , והם כמו מאמר מוסגר · רחיא עלמיא , בני שושן הם גם כן עלמיא · (י) בקריה די שמרין , תרגמנו לדעת רש"י ז"ל , וכל המדינה ההיא נקראת **שמרין** על שם העיר שמרון שהיתה העיר הראשית בפלך ההוא , כ"ה

(זאמאריען)

מכלל יופי

ארמית · כתב ארמית ומתרגום ארמית , כתוב בכתיבה ארמית ומפורש בלשון ארמית : (ח) רחום בעל טעם , בעל הדברים ותוכן לשון האגרת כי מהרדה סבאל שלח האגרת ורחום היה המזכיר והוא המתקן לשון האגרת ושמשי היה סופר : (ט) ואפרסתכיא וגו' , שמות האומות שהיו בערי שומרין : (י) אסנפר · הוא סנחריב · רבא ויקירא , גדול ונכבד · וכענת , שם מקום בערי שומרין וכלם הסכימו על שליחות האגרת הזאת וכן נקרא המקום הזה וכעת בלא נון והכל אחד · ויש לפרש וכענת מן עת שהוא זמן וכן היה מנהגם לכתוב זאת המלה בראשי הדברים באגרות כלומר בזמן הזה

נבהבה

פָּרָס וּכְתָב הַנִּשְׁתְּוָן כָּתוּב אֲרָמִית וּמְתֻרְגָּם
אֲרָמִית׃ ח רְחוּם בְּעֵל־טְעֵם וְשִׁמְשַׁי סָפְרָא
כְּתַבוּ אִגְּרָא חֲדָא עַל־יְרוּשְׁלֶם לְאַרְתַּחְשַׁשְׂתְּא
מַלְכָּא כְּנֵמָא׃ ט אֱדַיִן רְחוּם בְּעֵל־טְעֵם
וְשִׁמְשַׁי סָפְרָא וּשְׁאָר כְּנָוָתְהוֹן דִּינָיֵא
וַאֲפַרְסַתְכָיֵא טַרְפְּלָיֵא אֲפָרְסָיֵא אַרְכְּוָיֵ בָבְלָיֵא
שׁוּשַׁנְכָיֵא דֶּהָוֵא עֵלְמָיֵא׃ י וּשְׁאָר אֻמַּיָּא
דִּי הַגְלִי אָסְנַפַּר רַבָּא וְיַקִּירָא וְהוֹתֵב הִמּוֹ

ארכויא קרי
דהיא קרי

רש"י

חברותיו וסיעותיו : על ארתחששתא . אל ארתחששתא : וכתב הנשתון . וכתב האגרת כתוב ארמית באותיות ארמית ומתרגום ארמית . המכתב היה מפורש בלשון ארמית : (ח) רחום בעל טעם . רחום היה מזכיר ובעל דברים לסדר המכתב . ושמשי היה סופר הוא שמשי בנו של המן . וכן דרך המקרא להזכיר סופר ומזכיר שניהם ביחד לפי שהם זקוקים זה לזה האחד מסדר ומזכיר והסופר כותב שנאמר (מלכים א' ד') אליחרף ואחיה בני שושא סופרים יהושפט בן אחילוד המזכיר ובמקום אחר כאמר ויבא אליקים בן חלקיהו וגו' (שם ב' י"ח) ושבנא הסופר ויואח בן אסף המזכיר : כתבו אגרת . הללו שניהם רחום. ושמשי כתבו האגרת כאשר נוה אליהם מתרדת וטבאל וכולם היו מיושבים בערי שומרון על ירושלם . על אודות בנין ב"ה אשר בירושלם : כנימא . כאשר נאמר . והוא דוגמות לשון גמרא כדבעינן למימר קמן : (ט) אדין . אז . רחום . שם אדם : בעל טעם . מזכיר ובעל דברים : ושאר כנותהון ואשר סיעותיהם . דיניא ואפרסתכיא וגומר . הללו כולם שמות של אומות שהושיב סנחרב בערי שומרון . אפרסיא הם פרסיים שהושיב סנחרב בערי שומרון : ארכויא . הם בני ארך שנאמר וארך ואכד וכלנה (בראשית י') : בבליא : הם בני בבל : שושנכיא . בני שושן הבירה : עלמיא בני עילם ומכל האומות הללו הושיב סנחריב בא"י . וכולן היו משיבין ומסכימים בשליחות המכתב הזה : (י) ושאר אומיא ושאר האומו' אשר הגלה. סנחריב כולם הסכימו : אסנפר . סנחריב : רבא ויקירא .

בְּקִרְיָה דִּי שָׁמְרָיִן וּשְׁאָר עֲבַר־נַהֲרָה וּכְעֶנֶם ׃
יא דְּנָה פַּרְשֶׁגֶן אִגַּרְתָּא דִּי שְׁלַחוּ עֲלוֹהִי עַל־
אַרְתַּחְשַׁשְׂתְּא מַלְכָּא עַבְדָךְ אֱנָשׁ עֲבַר־נַהֲרָה
וּכְעֶנֶת ׃ יב יְדִיעַ לֶהֱוֵא לְמַלְכָּא דִּי יְהוּדָיֵא
דִּי סְלִקוּ מִן־לְוָתָךְ עֲלֶינָא אֲתוֹ לִירוּשְׁלֶם קִרְיְתָא
מָרָדְתָּא וּבִאוּשְׁתָּא בָּנַיִן וְשׁוּרַיָּא שַׁכְלִלוּ וְאֻשַּׁיָּא
יַחִיטוּ ׃ יג כְּעַן יְדִיעַ לֶהֱוֵא לְמַלְכָּא דִּי הֵן
קִרְיְתָא דָךְ תִּתְבְּנֵא וְשׁוּרַיָּא יִשְׁתַּכְלְלוּן מִנְדָּה
בְלוֹ וַהֲלָךְ לָא יִנְתְּנוּן וְאַפְּתֹם מַלְכִים תְּהַנְזִק ׃

יד כען

רש"י

שהיה מלך גדול ומכובד שנאמר כה אמר המלך הגדול מלך אשור (ישעיה ל"ו) והותב המו . והושיב אותם : בקריה די שומרון . בערים אשר סביבות שומרון : ושאר עבר נהרא . ושאר האומות אשר בעבר הנהר לפי שהנהר נהר פרת מפסיק בין ארץ ישראל לבבל נמצאו אותן אומות של צד ארץ ישראל להם בעבר הנהר לאותן העומדים בבבל : וכענת . שם מקום ואנשי כעל' כולם היו מסכימי' בשליחות המכתב הזה : (יא) דנה פרשגן אגרתא . זהו פתרון האגרת . פרשגן כמו פתשגן הכתב : די שלחו עלוהו . אשר שלחו אליו : על ארתחששתא . אל ארתחששתא עבדך אנש עבר נהרא וכנע' עבדיך הם אנשי עבר הנהר ואנשי כענת כל האומות המנויות כאן נכללות בכלל זה שכולן היו לצד ארץ ישראל שהוא עבר הנהר לאותם השוכנים בבבל וזה תחלת המכתב עבדך אנש עבר נהרא וגומר עד לא איתי לך : (יב) ידיע להוי למלכא . דבר ידוע למלך : דיהודיא . אשר היהודים שעלו מעמך אינו באו לירושלים : קריתא מרדתא ובישתא בנין . עיר מורדת וחוטאת הם בונים : ושוריא שכלילו . והחומות יסדו : ואושיא . הכתלים : יחיטו . ל' פתיל כמו אם מחוט (ראשית ט') . שהם תופרים ומחברי' הכתלי' זה עם זה : (יג) כען ידיע . עתה ידוע יהיה למלך : די הן קריתא דך תתבנא אשר אם העי' הזא' תבנה. דך זאת : ושוריא ישתכללון . והחומות יהיו מיוסדות : מנדה בלו והלך . מיני מסים הם וכסף גלגלת : לא ינתנון . לא יתנו עוד מס : ואפתום מלכין תהנזיק . ומס המלכי' תזיק שלא יתנו עוד

מס

פלוזעז, אונד אין כענת נידערגעלאַזזן האַטטן · [יא] אונד זאָ לויטעט דער בריף, וועלכן זיא אַן דען קעניג ארתחששתא ערגעהן ליעסן: דיינע שקלאַווען, דיא איינוואָהנר דעז לאַנדעז דיסזייטז דעז פלוזעז · אונד דער שטאַדט כענת · [יב] דעם קעניגע זייא קונד געטהאַן, דאַס דיא אויז דיינר געגענד צו אונז הערויפגעקאָממנען יהודים אין ירושלים אַנגעלאַנגט, אונד נון אים בעגריפפע זינד דיזע עהמאַלז זאָ בעזע אונד אויפריהרישע שטאַדט ווידר אויפצובויען; שאָן זינד צור אויפפיהרונג דער מויערן דיא גרונדשטיינע צוזאַממען געפיגט · [יג] עז זייא אַבר דער קעניג פערזיכרט, דאַס, ווען דיזע שטאַדט ערבויעט, אונד מיט פעזטן מויערן אומגעבן איזט, דיא איזראַעליטן ווערדר שטייער, נאָך קאָפפגעלד, נאָך וועגצאָלל מעהר ענטריכטן ווערדן; וויא נאַכטהייליג פיר דיא קעניגליכן

איינקינפטע

ביאור

(זאַמאַריען): (יא) פרשגן, כטעם פתגן הכתב (אסתר ג׳), ופי׳ המלה פשר וביאור (מדברי הראב״ע): (יג) מנדה בלו והלך, שמות למס המלך, ופירושם כדרך שפרשתי מנדה מן הרכוש, ובלו מס המדינות, והלך מכס ההולכים דרך המלך (הנ״ל): (יד) וערות מלכא, מענין ערות הארץ (רהב״ע ט׳) מקום שמשם נוח לכבוש את הארץ ולהזיק לה, וטעמו פה שהמלך יתן מקום להזיק לאוצרו, וכמו שאומר האשכנזי (איינע בלעסע

געבען

מכלל יופי

נכתבה זאת האגרת: (יא) פרשגן אגרתא, בריש והוא טופס הכתב ותרגום (יהושע ק׳) ויכתב שם על האבנים את משנה תורת משה ית פרשגן אוריתא דמשה בריש · ולפי דעתי כי אינו לשון עבריה כי אם לשון ארמית כי לא נמצאת מלה זו כתובה כי אם בספרי הגולה וכן פתגם וכן נשתון: (יב) מרדת ובאשטא, מורדת ורעה. ושוראי שכלילו, והחומות יסדו · ואשיא יחיטא, והיסודות קשרו זו בזו · יחיטו, לשון חוט כמו שתופרים בגד עם בגד בחוט: (יג) קריתא דך, זאת · מנדא בלו והלך, מנדא זו מנת המלך, בלו זו כסף גלגלתא, והלך זו ארנונא והיא תשורא שעושים למלך כשעובר עליהם · ואפתום מלכים תהנזיק, וחיזק המלכים תזיק · (יד) די היכלא מלחנא, לשון ארץ מלחה ולא חשב כלומר השבתנו בנין ההיכל הזה שיהיה כארץ מלחה. ועדית מלכא לא אריך לנא למחזא, ובזיון המלך לא יפה לנו לראות ובדברי רבותינו ז״ל מאה פלפלין במאה ועשרין ואריך כלומר טוב ויפה וישר אין בו משום

רבית

תרגום אשכנזי׃

איינקינפטע ! [יד] אונד , דיא וויר דאַז זאַלץ דעז האָפעז עזזען
[ד״ה אים זאָלדע דעז קעניגז שטעהן] ציִמעט עז ניכט מיט אַנ-
צוזעהן , דאַס דיא קעניגליכען איינקינפטע וגעשמעלערט ווערדן ,
דאַרום שיקקן וויר דעם קעניגע דיזע זאַכע בעקאַננט צו מאַכן .
[טו] לאַס נור דיא געשיכטביכר דיינז הויזעז נאַכשלאַגן , דוא
ווירזט פינדן , אונד דיך איברצייגן , דאַס דיזע שטאַדט , איטמר
צום איפּרוהרע געניגט , קעניגן אונד רייכן פערדערבליך וואַר .
פאָן יעהער וואורדן אין איהר עמפערונגן געשמידעט , וואָראיבער
זיא אויך צערשטעהרט וואורדע . [טז] נאָך וואַגן וויר דעם קעניגע
צו זאגן : איזט דיזע שטאַדט איינמאַל ערבויעט , אונד מיט פעזטען
מויערן אומגעבן , דאַן האַזט דוא דיסזייטז דעז פלוזזעז קיינן טהייל
אַם לאַנדע מעהר . [יז] אונד זאָ לויטעט דיא אַנטוואָרט , וועלכע
דער קעניג דעם ראַטהע רחום , דעם שרייבר שמשי , אונד איהרם
אַנהאַנגע , וועלכר אין שָׁמְרָיִן אונד דעם לאַנדע יענזייטז דעז
פלוזזעז וואָהנטע , ערטהיילטע . פרידע צו יעדר צייט ! [יח] אייער
מיר צוגעשיקטעז שרייבן האַבע איך מיר דייטליך פאָרלעזן לאַזזן ,
[יט] אונד זאָגלייך צום נאַכשלאַגן בעפעהל ערטהיילט ; דאַ פאַנד
זיך

ביאור

נעבען , זיך בלאַס שטעללען) • (יז) שלם וכעת , שלום בכל עת •
(כ) ומדה , כמו מנדה למעלה מזה (י״ג) , והדגש בדל״ת הוא דגש
חזק

רש״י

מס למלכים : יד כען כל קבל די מלח היכל' מלחנ' • עתה כל
כנגד דבר זה אשר חורבן ההיכל אנו רוצים להחריב • די מלא ל'
חרבן ושמשון כמו ארץ מלחה ולא תשב • מלחנא אנו רוצים לסתור
להחריב • וערות מלכא • ובזיון המלך • לא אריך אינו הגון לנו לראות :
אריך הגון כמו אריך או לא ארוך במס' סוטה : על דנא • על זאת
שלחנו והודענו למלך • די יבקר אשר יבקר וידרוש הדרוש בספר הזכרונו
של אבותיך המלכים הראשוני • ותהשכחי ותמצא בספר הזכרונות
ותדע כי העיר הזאת עיר מורדת ומזקת המלכים והמדינות :
ואשתדור עבדין בגוה . ומרד היו עושים יושביה בתוכה שהיו ישראל
מורדין במלכי האומות : מן יומת עלמא • מימות העולם מימים קדמונים
כך

יד כְּעַן כָּל־קֳבֵל דִּי־מְלַח הֵיכְלָא מְלַחְנָא
וְעַרְוַת מַלְכָּא לָא אֲרִיךְ לַנָא לְמֶחֱזֵא עַל־דְּנָה
שְׁלַחְנָא וְהוֹדַעְנָא לְמַלְכָּא׃ טו דִּי יְבַקַּר
בִּסְפַר דָּכְרָנַיָּא דִּי אֲבָהָתָךְ וּתְהַשְׁכַּח בִּסְפַר
דָּכְרָנַיָּא וְתִנְדַּע דִּי קִרְיְתָא דָךְ קִרְיָא מָרָדָא
וּמְהַנְזְקַת מַלְכִין וּמְדִנָן וְאֶשְׁתַּדּוּר עָבְדִין בְּגַוַּהּ
מִן־יוֹמָת עָלְמָא עַל־דְּנָה קִרְיְתָא דָךְ הָחָרְבַת׃
טז מְהוֹדְעִין אֲנַחְנָה לְמַלְכָּא דִּי הֵן קִרְיְתָא דָךְ
תִּתְבְּנֵא וְשׁוּרַיָּה יִשְׁתַּכְלְלוּן לָקֳבֵל דְּנָה חֲלָק
בַּעֲבַר נַהֲרָא לָא אִיתַי לָךְ׃ יז פִּתְגָמָא שְׁלַח
מַלְכָּא עַל־רְחוּם בְּעֵל־טְעֵם וְשִׁמְשַׁי סָפְרָא
וּשְׁאָר כְּנָוָתְהוֹן דִּי יָתְבִין בְּשָׁמְרָיִן וּשְׁאָר עֲבַר־
נַהֲרָה שְׁלָם וּכְעֶת׃ יח נִשְׁתְּוָנָא דִּי־שְׁלַחְתּוּן
עֲלֶינָא מְפָרַשׁ קֱרִי קָדָמָי׃ יט וּמִנִּי שִׂים

טעם

רש"י

כך היה מנהג למרוד במלכי העמים : על דנא . על כך היתה העיר הזאת חרבה : (טו) מהודעין אנחנה למלכא . מודיעין אנחנו למלך : די הן קריתא דך . אשר אם העיר הזאת תבני וחומותיה מיוסדין : לקבל דנא . כנגד כך ובשביל כך אין לך חלק בכל עבר הנהר לפי שישראל יהיו מורדין בך ויקחו הכל מידך : בעבר הנהר . היא כל הארץ של צד ארץ ישראל שהיא עבר הנהר לאותן שבבבל : (יז) פתגמא שלח מלכא . דבר שלח המלך : על רחום בעל טעם . אל רחום המזכיר ושמשי הסופר ולשאר סיעותיהם היושבים בערי שומרון ולשאר האומות אשר בעבר הנהר לצד ארץ ישראל . שלם וכעת . מקומות הם וכעת כמו וכענת פעמים קורהו כך ופעמים כך : (יח) נשתונא . כתב הנשתוון אשר שלחתם אלינו היה מפרש וקרוי לפני : (יט) שים

טְעֵם וּבַקַּרוּ וְהַשְׁכַּחוּ דִּי קִרְיְתָא דָךְ מִן־יוֹמָת
עָלְמָא עַל־מַלְכִין מִתְנַשְּׂאָה וּמְרַד וְאֶשְׁתַּדּוּר
מִתְעֲבֶד־בַּהּ׃ כ וּמַלְכִין תַּקִּיפִין הֲווֹ עַל־
יְרוּשְׁלֶם וְשַׁלִּיטִין בְּכֹל עֲבַר נַהֲרָה וּמִדָּה בְלוֹ
וַהֲלָךְ מִתְיְהֵב לְהוֹן׃ כא כְּעַן שִׂימוּ טְעֵם
לְבַטָּלָא גֻּבְרַיָּא אִלֵּךְ וְקִרְיְתָא דָךְ לָא תִתְבְּנֵא
עַד־מִנִּי טַעְמָא יִתְּשָׂם׃ כב וּזְהִירִין הֱווֹ שָׁלוּ
לְמֶעְבַּד עַל־דְּנָה לְמָה יִשְׂגֵּא חֲבָלָא לְהַנְזָקַת
מַלְכִין׃ כג אֱדַיִן מִן־דִּי פַּרְשֶׁגֶן נִשְׁתְּוָנָא דִּי
אַרְתַּחְשַׁשְׂתְּא מַלְכָּא קֱרִי קֳדָם־רְחוּם וְשִׁמְשַׁי
סָפְרָא וּכְנָוָתְהוֹן אֲזַלוּ בִבְהִילוּ לִירוּשְׁלֶם עַל־
יְהוּדָיֵא וּבַטִּלוּ הִמּוֹ בְּאֶדְרָע וְחָיִל׃ כד בֵּאדַיִן

בטלת

רש"י

טעם. ומאתי היתה שימו דבר ציווי אשר צויתי: ובקרו והשכחו. ובודק בספר הזכרונות המלכי' ומצאו כתוב אשר העיר הזאת מימות העולם היתה מתנשאת ומתרוממ' על כל מלכי האומות ומרד וסרבנות היו עשוי בה למרוד במלכי העמים: (ך) ומלכין תקיפין. ומלכים חזקי' היו בירושלם שהיו מושלים ושליטים בכל עבר הנהר של צד ארץ ישרא' כמו שנאמר בשלמה כי הוא רודה בכל עבר הנהר וגו' (מלכים א' ד') ומסים וכסף גלגלת היה נתון להם שהיו האומות מעלין להם מס: (כא) כען שימו טעם. עתה שימו דבר להכריז בארץ לבטל אנשים הללו בני ישראל מן הבניין והעיר הזאת ירושלם לא תבנה עד אשר ממני יופס הדבר לבנות העיר על דעתי ורשותי: (כב) וזהירין הוי שלו. והזהירין תהיו לעשות דיחוי ישגגה שלו דשטורדי"ר בלע"ז: למעבד על דנא. לעשות על כך: למה ישגא מדוע. יגדל מעשה השחתה בעיר הזאת להזיק המלכים. ע"כ תשובת כורש אשר השיב: (כג) אדין. אז: די פרשגן. מן פתרון כתב הנשתוון של ארתחששתא המלך הוא כורש היה המעשה הזה: קרי קדם. פשה כתב הנשתוון הזה קרוי

לפני

זיך דען , דאַס דיא [פאָן אייך] ערוועהנטע שטאַדט פאָן יעהער איבר קעניגע זיך ערהאָב , אונד עמפערונג אונד מייטערע אין איהר אויזגעהעקט וואורדע . [ך] יאַ , דיזע ירושלים האַטטע איינזט מעכטיגע קעניגע , וועלכע דאַז גאַנצע יענזייטיגע אופֿר דעז פֿלוזעז בעהערשטן , אונד זיך שטייער , קאָפּפֿגעלד אונד וועגצאָלל ענטריכטן ליעסן . [כא] בעפֿעהלעט אַלזאָ , דאַס יענן מענגרן איינהאַלט געטהאָן , אונד דיא שטאַדט ניכט ערבויעט ווערדע , ביז איך זעלבזט דאַצו בעפֿעהל ערטהיילע . [כב] זייד יאַ פֿאָרזיכטיג , דאַס אייך קיינע פֿערנאַכלעזיגונג צו שולדן קאָממע , דען וואַרום זאָללטע איין שעדליכעז , איין דען קעניגן שעדליכעז אונטערנעהמן געדייהען ? [כג] זאָבאַלד נון דאַז שרייבן דעז קעניגז ארתחששתא דעם רחום , דעם שרייבר שמשי אונד דעזן אַנהאַנג פֿאָרגעלעזן וואָרדן , איילטן זיא נאַך ירושלים צו דען יהודים , אונד בעדינגטן זיך איהרער מאַכט איהנן מיט געוואַלט איינהאַלט צו טהון . [כד] זאָ

וואודרע

ביאור

חזק , להשלמת הענין : (כג) באדרע , בזרוע , וכראה , שאם זרוע הושאל על הממשלה והיכולת , כמו שנאמר ובזרוע נטויה (דברים ד׳) על ממשלת הקב״ה , שהוא כל יכל . וחיל , בכח :

ה (א) והתנבי

מכלל יופי

רבירת׳ וכן אמרו מקשקשין בכרמיא ואכלין זיתא אריך או לא אריך כלמר כשר הדבר או לא מפני שנעברו הזתים בשביעית : (טו) ואשתדור עבדין בגוה , כענין מרד . ויתכן שהלשון לשון שליחות מתרגום וישלח ושדר כי המורדים שולחים בסתר לאשר יעזרו בהם וכאשר ימצאו עזר ימרדו באשר היו תחת ידו : (יח) נשתונא , ענין האגרת ופירושו כמו כתב הנשתוון ופירוש נשתונא כתב המפורש ואינו לשון עברית כי אם לשון ארמית כמו שפירשנו : ובטילו : (כג) היפו באדרע וחיל , לוכטלו אותם בזרוע ובכח :

ה [ג] ואשרנא

רש״י

לפני רחום ושמשי וסיעותיה׳ והלכו במהרה ובבהלה לירושלם אל היהודים ובטלו אותם בזרוע וכח שלא לבנות עוד הבניין : על יהודיא . אל היהודים : המו . הם : (כד) באדין . אז היתה בטלה מלאכת בניין

תרגום אשכנזי·

וואורדע דיא אַרבייט אַם טעמפל דעז העררן אין ירושלים אונטר בראָכן, אונד בליב עז, ביז אינז צווייטע רעגירונגזיאַהר דעז פערזישן קעניגז דריוש.

ה [א] עז ווייזזאַגטן נעמליך אום דיזע צייט דען יהודים אין יהוד אונד ירושלים דיא פראָפעטן חגי אונד זכריה זאָהן עדוא'ז, אים נאַמן דעז גאָטטעז ישראל· [ב] אונד דאַדורך אַנגעפייערט ערהאָבן זיך זרבבל זאָהן שאלתיאל'ז אונד ישוע זאָהן יוצדק'ז, אונד פינגן ווידר אַן דען בויא דעז טעמפלז אין ירושלים צו בעטרייבן; איהנן צור זייטע שטאַנדן דיא פראָפעטן דעז הערן, אונד אונטרשטיצטן זיא· [ג] דאַ טראַטן ווידר זיא אויף תתני, לאַנדפפלעגר דיסזייטז דעז פלוזעז, אונד שתר בוזני נעבזט איהרם אַנהאַנגע, אונד שפראַכן צו איהנן: ווער האַט אייך צור ערבויאונג דיזעז טעמפלז אונד צור גרינדונג דיזער מויערן דען בעפעהל ער.

טהיילט

ביאור

ה (א) והתנבי וגו', הוי"ו בראש הפרשה הזאת היא לחברה עם הפרשה שלפניה, והכתוב מספר הסבה הגורמת, ששבו ישראל לבנין הבית בשנת שתים לדריוש מלך פרס· והמקרא נמשך עם המקרא הבא אחריו: (ג) ואשרנא, מן אדלג שור (תהלים י"ח) והאל"ף נוסף כאל"ף

אזרוע

מכלל יופי

ה (ג) ואשרנא דנא לשכללה, והחוק הזה לכלות ואשרנא רוצה לומר חומות העיר שהם חוזק העיר. וכן בדברי רבותינו ז"ל אשרתא

חוזק

לקט שכחה

עודדים:

ה (ג) ויש אומרים כי ואשרנא מגזירות בנות צעדה עלי שור והאל"ף נוסף:

ז [כ] והראב"ע

רש"י

בית אלהים אשר בירושלם עד שנת שתים לדריוש מלך פרס שאחר כרש מלך אחשורוש לקח אסתר ואחר אחשורוש מלך דריוש בנו של אחשורוש שהוא בן אסתר ומשנת אחת לכורש מלך פרס עד שנת שתים לדריוש

י"ח

בְּטֵלַת עֲבִידַת בֵּית־אֱלָהָא דִּי בִּירוּשְׁלֶם וַהֲוָת
בָּטְלָא עַד שְׁנַת תַּרְתֵּין לְמַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ מֶלֶךְ־
פָּרָס׃

ה א וְהִתְנַבִּי חַגַּי נְבִיָּאה וּזְכַרְיָה בַר־עִדּוֹא
נְבִיַּיָּא עַל־יְהוּדָיֵא דִּי בִיהוּד וּבִירוּשְׁלֶם
בְּשֻׁם אֱלָהּ יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהוֹן׃
ב בֵּאדַיִן
קָמוּ זְרֻבָּבֶל בַּר־שְׁאַלְתִּיאֵל וְיֵשׁוּעַ בַּר־יוֹצָדָק
וְשָׁרִיו לְמִבְנֵא בֵּית אֱלָהָא דִּי בִירוּשְׁלֶם וְעִמְּהוֹן
נְבִיַּיָּא דִי־אֱלָהָא מְסַעֲדִין לְהוֹן׃
ג בֵּהּ־זִמְנָא
אֲתָא עֲלֵיהוֹן תַּתְּנַי פַּחַת עֲבַר־נַהֲרָה וּשְׁתַר
בּוֹזְנַי וּכְנָוָתְהוֹן וְכֵן אָמְרִין לְהֹם מַן־שָׂם לְכֹם
טְעֵם בַּיְתָא דְנָה לִבְּנֵא וְאֻשַּׁרְנָא דְנָה לְשַׁכְלָלָה׃

ד אדין

רש"י

י"ח שנה שהשלימו שבעים שנה לחרבות ירושלם שהרי מחרבן הבית שגלה צדקיהו עד שנת אחת לכורש חמשים ושתים שנה כמפורש בסדר עולם וי"ח שנה משנת אחת לכורש עד שנת שתים לדריוש כמלאו שבעים שנה שלימים ובשנת שתים לדריוש התחילו לבנות הבנין עד שגמרוהו:

ה (א) והתנבי חגי נביאה. ועתה בשנת שתים לדריוש נתנבאו חגי וזכריה הנביאים אל היהודים אשר בארץ יהודה ובירושלם בשם אלהי ישראל אליהם לבנות בניין הבית בלא רשות המלך דריוש: על יהודייא. אל היהודים: עליהון אליהם: (ב) באדין. אז: ושריו. התחילו לבנות ביתו של הקב"ה אשר בירושלם ועמהם הנביאים של הקב"ה עוזרין ומסייעין להם: (ג) בהזמנא אתא עליהון. באותו הזמן באו עליהם הללו גרי יהודה ובנימין לקנתר ולהלשין עליהם על עסק הבניין: ופחת עבר נהרא. שלטן של עבר הנהר: וכנותהון וסיעתהן וכך היו אומרים להם: מן. מי נוה לכם דבר הבית לבנות: ואושרנא דנא לשכללה. והכתלים האלה לייסד כמו ואוששיא

(לעיל)

ד אֱדַיִן כְּנֵמָא אֲמַרְנָא לְּהֹם מַן־אִנּוּן שְׁמָהָת
גֻּבְרַיָּא דִּי־דְנָה בִנְיָנָא בָּנַיִן׃ ה וְעֵין אֱלָהֲהֹם
הֲוָת עַל־שָׂבֵי יְהוּדָיֵא וְלָא־בַטִּלוּ הִמּוֹ עַד־
טַעְמָא לְדָרְיָוֶשׁ יְהָךְ וֶאֱדַיִן יְתִיבוּן נִשְׁתְּוָנָא עַל־
דְּנָה׃ ו פַּרְשֶׁגֶן אִגַּרְתָּא דִּי־שְׁלַח תַּתְּנַי ׀ פַּחַת
עֲבַר־נַהֲרָה וּשְׁתַר בּוֹזְנַי וּכְנָוָתֵהּ אֲפַרְסְכָיֵא דִּי
בַּעֲבַר נַהֲרָה עַל־דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא׃ ז פִּתְגָמָא
שְׁלַחוּ עֲלוֹהִי וְכִדְנָה כְּתִיב בְּגַוֵּהּ לְדָרְיָוֶשׁ מַלְכָּא
שְׁלָמָא כֹלָּא׃ ח יְדִיעַ ׀ לֶהֱוֵא לְמַלְכָּא דִּי־
אֲזַלְנָא לִיהוּד מְדִינְתָּא לְבֵית אֱלָהָא רַבָּא
וְהוּא מִתְבְּנֵא אֶבֶן גְּלָל וְאָע מִתְּשָׂם בְּכֻתְלַיָּא
וַעֲבִידְתָּא דָךְ אָסְפַּרְנָא מִתְעַבְדָא וּמַצְלַח

בידהם

רש"י

(לעיל ד') יתישו בניין חומות לבנים חבר מנחם : (ד) אדין . אז : כנמא . כאשר נאמר : אמרנא להון . אמר להם לישראל אותן צרי יהודה ובנימין : מן אינון . מי הם שמות האנשים : די דנה . אשר זה הבניין הם בונים : (ה) ועין אלהיהם . ועינו של הקב"ה שהוא אלהיהם . היתה על זקני היהודים להעלותם במלאכת הבניין : ולא בטלו המו ולא בטלו הם את הבונים : עד טעמא לדריוש יהך . והשיבו זקני היהודים דבר לאותן הצרים שלא יבטלו את הבניין עד אשר ילך הדבר לדריוש המלך : ואדין יתיבון ואז ישיבו היהודים . כתב הנשתון על כך על תשובתו של דריוש : (ו) פרשגן . פתרון פתשגן האגרת וכנותיה וסיעותיו : אפרסכיא . אומה אחת הן שהיו בסיעותיהם : על דריוש מלכא . אל דריוש המלך : (ז) עלוהי . אליו : וכדנה כתב בגוה . וכך היה כתוב בתוכה של אגרת : שלמא כלא . כל השלום יהיה לו : (ח) ידיע להוי למלכא . דבר ידוע יהיה למלך . די אזלנא : אשר הלכנו אל ארץ יהודה המדינה לבית אלוה הגדול : והוא מתבנא . והוא הבנין

בנוי

טהיילט ? [ד] אונד וויר , דיא בויענדן , נאננטן איהנן דיא
מענער , וועלכע דעם בויע פֿאָרשטאַנדן · — [ה] אונד דאַז
אויגע איהרעז גאָטטעז וואכטע איבער דיא עלטעסטן דער יהודים ,
דאַס איהרע פֿיינדע דיא אַרבייט ניכט שטערן וואָלטן , ביס דער
בעריכט אן דריוש ערגינגע , אונד דאַראיבר איין ריקשרייבן ער־
פֿאָלגע · [ו] דאַז שרייבן וועלכז תתני , לאַנד פֿלעגר דיסזייטז
דעז פֿלוזעז , שתר בוזני אונד דעזזן אַנהאַנג , דיא אפרסכיטן
דיסזייטז דעז שטראָמעז , אַן דען קעניג דריוש ערגעהן ליעסן —
[ז] דען זיא בעריכטעטן איהם ווירקליך דאַראיבער — וואַר
פֿאָלגענדן אינהאַלטז : אונאונטערבראָכנר פֿרידע , דעם קעניגע
דריוש ! [ח] עז ווערדע הירדורך דעם קעניגע בעקאַננט , דאַס
וויר אונז נאַך דער פראָפֿינץ י ו ד ע אַ צו דעם טעמפל דעז גראָסן
גאָטטעז פֿערפֿיגט האַבן · דערזעלבע ווירד פֿאָן גראָסן שטיינן ער־
בויעט , אונד דאַז מויערווערק מיט שטאַרקן באַלקן דורכצאָגן . דיא
אַרבייט ווירד אויפֿ'ז שלייניגזטע בעטריבן , אונד געלינגט אונטר דען
הענדרן

ביאור

אזרוע (ירמיה ל"ב) : (ה) כנמא , הם דברי הבונים (מדברי הראב"ע) ועל פי זה תרגמנו : (ז) פתגמא שלחו עלוהי , המלות האלה הן מאמר מוסגר , כאשר תראה , קורא נעים ! מהמשך הכתובים : (ח) אבן גלל , שצריכה לגלגל אותה , מרוב כבדותה (הראב"ע) · ואע וגו', עצי ארזים , שהם חזקים , ולא ירקבו , היו משימים בקירות , להיות הבנין חזק (הנ"ל) ·
(י) די

מכלל יופי

חוזק השטר וקיומו · (ד) אדין כנמא אמרנא להום , פירוש זה הפסוק דברי התני ושתר בוזני · וכן פירושו אז כשנאמר מן שם להום טעם לבנות עוד אמרנו להם מי הם שמות האנשים אשר זת הבנין בונים · (ח) אספרנא , במהירות ובזריזות · (יד) והיבל המו , והנביל
אותם

רש"י

בנוי : גלל · מרמר"א בלע"ז · ואע · עשתם בכתליא · ועצים נתונים ומשומים בכתלים כדי להחזיק הבנין למען יעמוד ימים רבים : ועבידתא דך · ומלאכה זאת · הספרנא מתעבדא · מהרה היא נעשית הספרנ' הפגיטומינ"ש בלע"ז :
מגלת בידיקוס · וסוללת
מעשה

תרגום אשכנזי ·

הענדן דער בויענדן · [ט] וויר בעשפראכן: אונז מיט דען דאביא אנגעשטעללטן עלטעזטן , אונד פראגטן זיא , ווער איהנן דען בע. פעהל צור ערבויאונג דיזעז טעמפלז אונד צור גרינדונג דיזער מויערן ערטהיילט האבע · [י] זעלבזט נאך איהרם נאמן ערקונדיגטן וויר אונז , אום זיא דיר בעקאננט צו מאכן ־־ וויא אויך איין פערצייכנים פאן דען אן דער שפיטצע שטעהענדן מעננרן פאלגט ־־ [יא] אונד וויר ערהילטן פאלגנדע אנטווארט : וויר זינד פערעהרער דעז גאטטעז דעז הימעלז אונד דער ערדע , אונד בויען דען טעמפל ווידר , דער איינזט פאן איינם גראסן איזראעליטישן קעניגע געבויעט אונד: גע. גרינדעט ווארדן , אונד פילע יאהרע געשטאנדן האט · [יב] ביז אונזרע פארעלטערן דען גאטט דעז הימעלז ערצירנטן , אונד דיזער זיא דעם כאלטעער נבוכדנצר , דאמאליגן קעניג פאן בבל , פריים גאב , ועלכר דען טעמפל צערשטעהרטע , אונד דאז פאלק גע. פאנגען נאך באבעלאן פיהרטע · [יג] אבר אים ערזטן רעגירונגז. יאהרע דעז באבילאנישן קעניגז כורש ווארדע פאן איהם בעפעהל ערטהיילט , דיזעז גאטטעז הויז ווידר אויפצובויען · [יד] דער קעניג כורש ליס זאגאר דיא צו דיזם טעמפל געהעריגן גאלדנע אונד זילבערנע גערעטהע , ועלכע נבוכדנצר אויז דעמזעלבען גענאמן ,

אונד

ביאור

(י) די נכתב וכו', נראה שהאויבים שאלו בתוך האגרת רשימה מן שמות אנשי ישראל , אשר עמדו בראש בוני הבית :

ד (ב) באחמתא

מכלל יופי

אותם · (טו) שא אזל אחת המו, שא ולך והניח אותם. (טז) דך, זה · אשיה, יסודות.

ו (ב) באחמתא

רש"י

מעשה זה בידיהם : (י) אדין · או כשראינו הבניין שאלנו לזקנים האלה : כנוסח אמרנא להום · כאשר נאמר בסמוך אמרנו אליהם : מן שם לכם · מי שם לכם דבר הבית הזה לבנותו וכתלים האלו ליסוד : ואושרנא · בניין חומות לבנים : (יא) ואף שמהתהום · ואף שמותם של בונים

ראשי

בידהם : ט אדין שאלנא לשביא אלך כנמא
אמרנא להם מן־שם לכם טעם ביתא דנה
למבניה ואשרנא דנה לשכללה : י ואף
שמהתהם שאלנא להם להודעותך די נכתב
שם־גבריא די בראשיהם : יא וכנמא פתגמא
התיבונא למאמר אנחנא המו עבדוהי די־אלה
שמיא וארעא ובנין ביתא די־הוא בנה מקדמת
דנה שנין שגיאן ומלך לישראל רב בנהי
ושכללה : יב להן מן־די הרגזו אבהתנא
לאלה שמיא יהב המו ביד נבוכדנצר מלך־
בבל כסדיא וביתה דנה סתרה ועמה הגלי
לבבל : יג ברם בשנת חדה לכורש מלכא
די בבל כורש מלכא שם טעם בית־אלהא
דנה לבנא : יד ואף מאניא די־בית־אלהא
די דהבה וכספא די נבוכדנצר הנפק מן־היכלא
די בירושלם והיבל המו להיכלא די בבל

כשדאה קרי הנפק

ר ש"י

ראשי הבניין שאלנו להם כדי להודיעך : די נכתוב · אשר נכתוב שמות
האנשים אליך : די בראשיהם · אשר בעלמם וברשותם קמו לבנות הבית :
(יא) וכנמא פתגמא · וכמו שנאמר הדבר : התיבונא · השיבו לנו
דבר : אנחנא הימו · אנחנו הם עבדיו של אלהי השמים והארץ :
ובניין ביתא · ואנו בונין הבית אשר היה בנוי קודם לכן שנים רבות :
ומלך לישראל רב · ומלך גדול שהיה לישראל הוא שלמה המלך בנה אותו
ויסד אותו : (יב) להן · ועכשיו ומפני אשר הכעיסו אבותינו ואלהי
השמים מסר אותם ביד מלך בבל הכשדי והבית הזה החריב ואת העם

הַנְפֵּק הִמּוֹ כּוֹרֶשׁ מַלְכָּא מִן־הֵיכְלָא דִּי בָבֶל
וִיהִיבוּ לְשֵׁשְׁבַּצַּר שְׁמֵהּ דִּי פֶחָה שָׂמֵהּ׃
טו וַאֲמַר־לֵהּ ׀ אֵלֶּה מָאנַיָּא שֵׂא אֵזֶל־אֲחֵת
הִמּוֹ בְּהֵיכְלָא דִּי בִירוּשְׁלֶם וּבֵית אֱלָהָא יִתְבְּנֵא
עַל־אַתְרֵהּ׃ טז אֱדַיִן שֵׁשְׁבַּצַּר דֵּךְ אֲתָא יְהַב
אֻשַּׁיָּא דִּי־בֵית אֱלָהָא דִּי בִירוּשְׁלֶם וּמִן־אֱדַיִן
וְעַד־כְּעַן מִתְבְּנֵא וְלָא שְׁלִם׃ יז וּכְעַן הֵן
עַל־מַלְכָּא טָב יִתְבַּקַּר בְּבֵית גִּנְזַיָּא דִּי־מַלְכָּא
תַמָּה דִּי בְּבָבֶל הֵן אִיתַי דִּי־מִן־כּוֹרֶשׁ מַלְכָּא
שִׂים טְעֵם לְמִבְנֵא בֵּית־אֱלָהָא דֵךְ בִּירוּשְׁלֶם
וּרְעוּת מַלְכָּא עַל־דְּנָה יִשְׁלַח עֲלֶינָא׃
ו א בֵּאדַיִן דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא שָׂם טְעֵם
וּבַקַּרוּ ׀ בְּבֵית סִפְרַיָּא דִּי גִנְזַיָּא מְהַחֲתִין
תַּמָּה בְּבָבֶל׃ ב וְהִשְׁתְּכַח בְּאַחְמְתָא בְּבִירְתָא
דִּי בְּמָדַי מְדִינְתָּה מְגִלָּה חֲדָה וְכֵן־כְּתִיב בְּגַוַּהּ

יתיר ה׳ דכרונה

רש״י

הגלה לבבל : (יג) ברם · אך בשנת אחת לכורש מלך בבל צוה כורש בדבר הזה לבנות הבית : (יד) ואף · כלי הקדש של כסף וזהב אשר הוציא נבוכדנצר מן ההיכל שבירושלם והוליכם להיכלו שבבבל הוציא אותם כורש מהיכל מלך בבל ומסרם ליד ששבצר דניאל ששמו כך : והיכל היינו · והוליך אותם : הנפק המו · הוציא אותם : די פחה שמיה · שהוא היה נשיא ופחת ונקרא שמו פחה : (טו) ואמר ליה · וכך אמר לו כורש לששבצר אלה הכלים קח לך י והורד אותם בהיכל אשר בירושלם וביתו של הקב״ה יהא בנוי על מקומו : (טז) אדין · אז : ששבצר דך · זה בא ונתן כתלי ביתו של הקב״ה אשר בירושלם ומאז ועד עתה היה הבי׳ בנוי ולא נגמר הבניין : (יז) וכען · ועתה אם

על

אונד זיא אין דען טעמפל נאַך בבל געבראַכט האַטטע, ווידר פאָן
דאָרטן הערויזנעהמן, אונד זיא איינם מאַננע נאַמענז ששבצר דען
ער צום לאַנדפפלעגר ערנאַננטע, איבערגעבן · [טו] צו וועלכם
ער אויך שפראַך: איברנים דיזע געפעסזע, אונד שאַפפע זיא אין דען
טעמפל נאַך ירושלים, דען דיזעז הויז גאָטטעז זאָלל ווידר אויף זיינר
עהעמאַליגן שטעללע ערבויעט ווערדען . [טז] זאָבאַלד נון דיזער
ששבצר אַנגעקאָממן וואַר, ליס ער צו דעם טעמפל דעז העררן דען
גרונד לעגן, אונד זאָ ווירד דיא גאַנצע צייט איבר דאַראַן פאָרט
געבויעט, אונד נאָך איזט ער ניכט פאָללענדעט · [יז] דער קעניג
נערוהע אַלזאָ אין דען קעניגליכן באַבילאָנישן אַרכיפן נאַכזוכן צו לאַסן
אָב עז אין וואַהרהייט זייא, דאַס דער קעניג כורש צור ערבויאונג
דיזעז טעמפלז אין ירושלים בעפעהל געגעבן האַבע, אונד אונז דאַ
זיינן וויללן היראיבר קונד צו טהון ·

ו [א] דער קעניג דריוש גאַב זאָגלייך בעפעהל, דאַס מאַן אין
דען באַבילאָנישן אַרכיפן, וואָ דיא וויכטיגן אורקונדן נידרגעלעגט
וואורדן, נאַכזוכע · [ב] אונד עז פאַנד זיך אים זאָממערפאַללאַזטע
דער רעזידענץ אין דער פראָפינץ מעדיען איינע ראָללע, אין וועלכר
פאלגענדע

ביאור

ו (ב) באחמתא, ארמון, אשר שכנו בו מלכי פרס בעת קום הקץ,
ואולי נקרא הארמון ההוא אחמתא מענין חמם · די במדי, אך
תמה שבקרו בבבל ומצאו במדי, כי ידוע, שארץ מדי היתה ימים רבים תחת
ממשלת מלכי בבל, ולכן נקראים גנזי הספרים במדינת מדי גם על שם בבל,
ואכין

רש"י

על המלך טוב יהיה הדבר ידוע ומבוקר בבית גנזיו של מלך אשר שם
בבבל: הן איתי · אם יש המעשה הזה אשר מפי כורש יצא דבר לבנות בית
זה אשר בירושלם: ורעות מלכא · ורצון המלך על כן ישלח אלינו:
עלינא · אלינו עד כאן מכתב האגרת אשר שלחו תתני ושתר בוזני ·
ו (א) באדין · אז כאשר הגיע המכתב ליד דריוש: שם טעם ·
צוה המלך הדבר: ובקרו · ובדקו בבית הספרים שהאוצרות
מונחים שם בבבל: (ב) והשתכח באחמתא · ונמצא המכתב של
מגילה אחת שם באחמתא פתרו כן אנשי הפתרון שהוא כלי העשוי לאגרות
ולגליונים

תרגום אשכנזי

פאָלגענדעז דענקווירדיגע געשריבען שטאַנד · [ג] איִם ערוֹטן רעגירונגזיאַהרע דעז קעניגז כורש ערגינג פאָן איהם , אין בעטרעף דעז טעמפלז אין ירושלים , פאָלגענדר בעפעהל : דער טעמפל , בעשטיממט אָפּפער דאַרין דאַרצובריגגן , ווערדע ערבויעט · זיין גרונד זייא פעזטע , דען ער זאָלל זעכציג עללן אין דער העהע אונד זעכציג אין דער ברייטע האַבן · [ד] אויך זאָללן איממר דרייא רייהען פאָן גראָסן שטיינן , אונד דיא פיערטע פאָן נייען באַלקן זיין , אונד דיא קאָזטן זאללן אויז דעם קעניגליכן שאַטצע בעשטריטטן ווערדן · [ה] דיא צום טעמפל געהעריגן גאָלדנען אונד זילבערנן געפעסן , וועלכע נבוכדנצר: אויז דעמזעלבן גענאָממן , אונד פאָן ירושלים נאַך בבל געבראַכט האַט , זאָללן צוריקגעגעבן ווערדן , דאַמיט זיא ווידר נאַך ירושלים אין דען טעמפל קאָממן , אונד אַן דיא שטעללע נידרגעלעגט ווערדן , וואָהין זיא געהערן · [ו] איהר [זאָ לויטעט דיא אַנטוואָרט דעז דריוש] תתני , לאַנדפפלעגר יענזייטז דעז שטראָמעז , שתר בוזני אונד: אייער אַנהאַנג , דיא אפרסכיטן אין דער געגענד דעז פלוסעז , האַלטעט אייך פערנע פאָן

דעם

ביאור

ותכין מזה טעם מלות (באַבילאָנישע ארכיפע) כתרגמנו · (ג) ואשותי מסובלין , יסוד הבית יהיה חזק כל כך , עד שיכל לסבל בנין גדול כזה , הבנוה מאבני גזית , וקמתו ששים אמה ורחבו ששים אמה (ד) נדבכין , טורים לדעת הראב"ע ז"ל · (ו) כען וגו' , פה מתחלת תשובת דריוש אל אויבי ישראל , כאשר העיר רש"י ז"ל , והכתוב הזה אין לו חבור עם מה שלפניו ,

ותכין

מכלל יופי

ן (ב) באחמתא , כמו חמת מים מלא אגרות וזכרונות המלכים והיתה בבירה במדי המדינה . (ג) ואשוהי מסובלין , וכתליו מקושרים זה בזה ובדברי רבותינו ז"ל במסובלי דרומי פירוש במחרוזות של שומין הקשורים זה בזה · (ד) נדבכין , טורים וכן במשנה קורין בראש האילן ובראש הנדבך · אבן גלל , אבני שיש , ובלע"ז מרמר"י מלשון רבותינו ז"ל ובער זה השן וכן הוא אומר כאשר יבער הגלל · ונפקתא , וההוצאה . (ה) יהתיבון , ישיבון · והחת , והניח · (ז) רחיקין

הזו

דִּכְרוֹנָה׃ ג בִּשְׁנַת חֲדָה לְכוֹרֶשׁ מַלְכָּא
כּוֹרֶשׁ מַלְכָּא שָׂם טְעֵם בֵּית־אֱלָהָא בִירוּשְׁלֶם
בַּיְתָא יִתְבְּנֵא אֲתַר דִּי־דָבְחִין דִּבְחִין וְאֻשּׁוֹהִי
מְסוֹבְלִין רוּמֵהּ אַמִּין שִׁתִּין פְּתָיֵהּ אַמִּין שִׁתִּין׃
ד נִדְבָּכִין דִּי־אֶבֶן גְּלָל תְּלָתָא וְנִדְבָּךְ דִּי־אָע
חֲדַת וְנִפְקְתָא מִן־בֵּית מַלְכָּא תִּתְיְהִב׃
ה וְאַף מָאנֵי בֵית־אֱלָהָא דִּי דַהֲבָה וְכַסְפָּא
דִּי נְבוּכַדְנֶצַּר הַנְפֵּק מִן־הֵיכְלָא דִי־בִירוּשְׁלֶם
וְהֵיבֵל לְבָבֶל יַהֲתִיבוּן וִיהָךְ לְהֵיכְלָא דִי־
בִירוּשְׁלֶם לְאַתְרֵהּ וְתַחֵת בְּבֵית אֱלָהָא׃
ו כְּעַן תַּתְּנַי פַּחַת עֲבַר־נַהֲרָה שְׁתַר בּוֹזְנַי
וּכְנָוָתְהוֹן אֲפַרְסְכָיֵא דִּי בַּעֲבַר נַהֲרָה רַחִיקִין

הוו

רש"י

ולגליונים ולספרים ושעמידוהו מגזרת חמת מים והאל"ף אשר בתיבה אינה עיקר כיתר המלין אשר בשאר לשון ארמית׃ בבירתא. באותה בירה אשר במדי המדינה׃ וכן כתיב. וכן היה כתוב בתוכה זכרון שלה׃ (ג) בית אלהא בירושלם. בבית אלהים בירושלם מה יהא עליו הבית יבנה׃ אתר. שהוא מקו' שזובחים שם זבח ואשוהי. כמו׃ ואושיא ימיטו (לעיל ד') ׃ רומיה אמין שתין. רום הבית ששים אמה וששים אמה רחבו ׃ (ד) נדבכין. לשון כתלים וקירות הכתלים היו של אבן גלל׃ גלל. מרמור"א בלע"ז׃ ונדבך. וכותל של עץ חדש מבפנים כענין בניין הבית אשר בנה שלמה׃ ונפקתה. והוצאה לצורך הבית ולשאר דברים אשר לבית תנתן להם מבית המלך ׃ (ה) ואף מאני. ואף כלי הקדש של בית האלהים של זהב וכסף אשר נבוכדנצר הוציאם מן היכל שבירושלים והוליכם לבבל׃ יהתיבון. ינתנו׃ והיבל. אשר הוליך׃ ויהך. יילך כל המעשה הזה להיכל אשר בירושלם למקומו׃ ותחת. ויהי מונח בביתו של הקב"ה ׃ (ו) כען תתני וגו'. היא התשובה אשר השיב דריוש אל תתני ושתר בוזני׃ די בעבר נהרא. נגד ארץ ישראל שהיא

עבר

הֲווֹ מִן־תַּמָּה׃ ז שְׁבֻקוּ לַעֲבִידַת בֵּית־אֱלָהָא
דֵךְ פַּחַת יְהוּדָיֵא וּלְשָׂבֵי יְהוּדָיֵא בֵּית־אֱלָהָא
דֵךְ יִבְנוֹן עַל־אַתְרֵהּ׃ ח וּמִנִּי שִׂים טְעֵם
לְמָא דִּי־תַעַבְדוּן עִם־שָׂבֵי יְהוּדָיֵא אִלֵּךְ
לְמִבְנֵא בֵּית־אֱלָהָא דֵךְ וּמִנִּכְסֵי מַלְכָּא דִּי
מִדַּת עֲבַר נַהֲרָה אָסְפַּרְנָא נִפְקְתָא תֶּהֱוֵא
מִתְיַהֲבָא לְגֻבְרַיָּא אִלֵּךְ דִּי־לָא לְבַטָּלָא׃
ט וּמָה חַשְׁחָן וּבְנֵי תוֹרִין וְדִכְרִין וְאִמְּרִין ׀ לַעֲלָוָן ׀
לֶאֱלָהּ שְׁמַיָּא חִנְטִין מְלַח ׀ חֲמַר וּמְשַׁח
כְּמֵאמַר כָּהֲנַיָּא דִּי־בִירוּשְׁלֶם לֶהֱוֵא מִתְיְהֵב
לְהֹם יוֹם בְּיוֹם דִּי־לָא שָׁלוּ׃ י דִּי־לֶהֱוֺן
מְהַקְרְבִין נִיחוֹחִין לֶאֱלָהּ שְׁמַיָּא וּמְצַלַּיִן לְחַיֵּי
מַלְכָּא וּבְנוֹהִי׃ יא וּמִנִּי שִׂים טְעֵם דִּי כָל־
אֱנָשׁ דִּי יְהַשְׁנֵא פִּתְגָמָא דְנָה יִתְנְסַח אָע מִן־

ביתה

רש״י

עבר הנהר לאותן שבבבל : רחיקי הוו מן תמה • רחוקים תהיו משם מבניין בית המקדש שלא תרפו ידי עושי המלאכה : (ז) דך • זה : פחת יהודיא • שלטוני היהודים יעשו דבר זה : ולשבי יהודיא • ולזקני היהודים אני מצוה : בית אלהא דך • בית אלהים זה : (ח) ומני שים טעם • וממני יהיה ציווי זה : למא די תעבדון • לאותו בניין המלאכת אשר תעשו עם זקני היהודים האלה לבנות ביתו של הקב״ה : ומנכסי מלכא • ומנכסי המלך יהיו עושים הבניין הזה : די מדת עבר נהרא • מן המס של עבר הנהר אשר למלך מדת מס כמו מנדה בלו והלך (לעיל ד׳) : אספרנו׳ מהרה יבנה הבניין אספרנ׳ אישפלונטמג״ט בלע״ז : נפקתא תהוא מתיהבא • הוצאה תהיה נותנת לאנשים האלה אשר לא יתבטלו ממלאכתן : (ט) ומה חשחן • ומה שיהיו חוששין :

ובני

דעם ארטע ; [ז] אונד שטערעט יא דיא ארבייט אם טעמפל ניכט
דאס ער אונטר דער לייטונג דעז לאנדפפלעגרז אונד דער עלטעזטן דער
יהודים ווידר אויף דער שטעללע ערבויעט ווערדע , וואו ער עהמאלז
געשטאנדן האט · [ח] אויך בעפעהלע איך הירמיט , וואז איהר צו
נונזטן דיזר עלטעזטן דער יהודים , אין הינזיכט דעז טעמפלז , נאך
צו בעאבאכטן האבט · געבט איהנן שלייניגזט דיא בויקאזטן פאן דען
קעניגליכן געלדערן , וועלכע דיא שטייערן יענזייטז דעז פלסוז איינברינגן
דאמיט זיא יא ניכט געהינדערט זייען · [ט] אויך דיא זאנזטיגן
בעדירפניזזע , נעמליך : רינדער , ווידדער , לעממער , ווייצען , זאלץ ,
וויין אינד עהל , אום דעם גאטט דעז הימלעלז אפפערן צו קעננען ,
מיסען איהנן טעגליך געליפערט ווערדן , זא פיל , אלז דיא פריזטר אין
ירושלים פערלאנגן ; דאס יא פאן דיזעם אללן ניכטז פעהלע :
[י] אויף דאס זיא דעם גאטט דעז הימלעלז דיא געביהרענדן אפפער
ברינגען , אונד צו איהם פיר דאז וואהל דעז קעניגז אונד דעסן
נאכקאממן בעטען מעכטן · [יא] זאללטע זיך יעמאנד ערקיהנען
דיזן מיינן אויזשפרוך אים מינדעזטען אבצוענדערן , זא בעפעהלע איך
דאס

ביאור

ותבין מזה טעם סמן סתימת הכוונה בתרגמנו בפסוק הקודם · (יא) וזקיף
גגו' · וען לתלותו יהא גבוה עליו , שיתלה על העץ (הרמב"ע) ·
(יב) להשיא

מכלל יופי

הוו מן תטה , רחוקים היו משם שלא תזיקים · (ח) די דדת עבר
נהרא , אשר במס עבר הנהר · מדה , כמו מנדה כלומר המס שלוקח
המלך בעבר הנהר תעשה במהרה ההוצאה · (ט) ומה חשחן , ומה
שצריכים

רש"י

ובני תורין · ובני בקר ואלים וכבשים לעלות לאלהי השמים : וחטין ·
לסלתות : ומלח · לקרבנות : ויין לנסכים · ושמן · למנחות כאשר
יאמרו הכהנים אשר בירושלם יהי נתן להם דבר יום ביומו : די לא
שלו · בלא דיחוי שכ"ן דישטורבי"ר בלע"ז : (י) די להון · למען
אשר יהיו מקריבים ניחוחים לאלהי השמים ויהיו מתפללים על חיי המלך
ובניו : (יא) ומני שים טעם · וממני שים ציווי ושימת דבר כל
אדם

תרגום אשכנזי·

דאס דערועלבע אן איינן אויז זיינם הויזע געריסנען , אונד אלז גאלגען
אויפגעריכטעטן באלקן געהאנגען , אונד זיין הויז אין איינן שוטהויפן
פערוואנדעלט ווערדע ! [יב] אונד דער גאטט דעזן נאמען דארט
[אין ירושלים] רעזידירט , פערדערבע יעדן קעניג אונד יעדע
נאטציאן , וועלכע האנד אן זיינן טעמפל אין ירושלים לעגען ווירד ,
איהן צו צערשטערן , אדר אויך נור צו בעשעדיגן · איך דריוש
בעפעהלע , עז ווערדע יא שלייניגזט אויזגעפיהרט ! [יג] זאבאלד
נון תתני , לאנדפפלעגער דיסזייטז דעז פלוזזעז , שתר בוזני אונד איהר
אנהאנג ערוועהנטעז , איהנן פאם קעניג דריוש צוגעשיקטעז שרייבן
ערהילטן , אייל‍טן זיא שנעלל צור אויזפיהרונג · [יד] אונד דיא
עלטעזטען דער יהודים , וועלכע , אויפגעמונדערט דורך דיא
פראפעצייהונג דער פראפעטען חגי אונד זכריה זאהן עדוא'ז , דען בויא
מיט גליקליכם ערפאלגע בעטריבען האטטן , פוהרן נון פארט צו בויען
אונד צו בעגרינדען ; זא וואללטע עז דער גאטט איזראעלז , אונד זא
וואללטן עז דיא פערזישן קעניגע כורש , דריוש אונד ארתחששתא.
[טו] אם דריטטען טאגע דעז מאנאטז אדר שטאנד ענדליך דער
טעמפל פאללענדעט דא · דיזעז געשאה אים זעכזטען רעגירונגזיאהרע
דעז קעניגז דריוש · [טז] אונד · נון בעגינג איזראעל : פריזטער ,
לעוויטען אונד אללע אויז דער געפאנגענשאפט צוריקגעקאממנען דאז
איינווייהונגזפעזט דעז טעמפעלז מיט פריידען · [יז] זיא בראכטען

צום

ביאור

(יב) להשניא , לשנות כדי להזיק · (יז) והקריבו לחנוכת וגו' , שקריבו לחנוכת בית זה קרבנות הללו , והורלת שעה היתה (הרלב"ע) ·
(יח) והקימו

רש"י

אדם אשר ישנה דבר זה : יתנסח · ותרב עליו מביתו שיהרס יתנסח
כמו ונסחתם מעל האדמה (דברים כ"ח) וזקיף יתמחא עלוהי · ועץ
לתלותו · הא גבוה עליו שיתלה על העץ וביתיה כולו יתעבד · וביתו
יעשה אשפה על כך כולו עניין טינוף ומחראות : (יג) ואלהא
די שכין שמיה · והאלהים אשר שכן כמו שם · ימגר ויפגר: כל אותו מלך
וכל אותו עם אשר ישלח ידו להקריב ולהשחית ביתו זה של ה' אשר

בירושלם

בַּיְתֵהּ וּזְקִיף יִתְמְחֵא עֲלֹהִי וּבַיְתֵהּ נְוָלוּ יִתְעֲבֵד
עַל־דְּנָה׃ יב וֵֽאלָהָא דִּי־שַׁכִּן שְׁמֵהּ תַּמָּה
יְמַגַּר כָּל־מֶלֶךְ וְעַם דִּי ׀ יִשְׁלַח יְדֵהּ לְהַשְׁנָיָה
לְחַבָּלָה בֵּית־אֱלָהָא דֵךְ דִּי־בִירוּשְׁלֶם אֲנָא
דָרְיָוֶשׁ שָׂמֶת טְעֵם אָסְפַּרְנָא יִתְעֲבֵד׃ יג אֱדַיִן
תַּתְּנַי פַּחַת עֲבַר־נַהֲרָה שְׁתַר בּוֹזְנַי וּכְנָוָתְהוֹן
לָקֳבֵל דִּי־שְׁלַח דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא כְּנֵמָא אָסְפַּרְנָא
עֲבַדוּ׃ יד וְשָׂבֵי יְהוּדָיֵא בָּנַיִן וּמַצְלְחִין בִּנְבוּאַת
חַגַּי נְבִיָּאה וּזְכַרְיָה בַּר־עִדּוֹא וּבְנוֹ וְשַׁכְלִלוּ מִן־
טַעַם אֱלָהּ יִשְׂרָאֵל וּמִטְּעֵם כּוֹרֶשׁ וְדָרְיָוֶשׁ
וְאַרְתַּחְשַׁשְׁתְּא מֶלֶךְ פָּרָס׃ טו וְשֵׁיצִיא בַּיְתָה
דְנָה עַד יוֹם תְּלָתָה לִירַח אֲדָר דִּי הִיא שְׁנַת־
שֵׁת לְמַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא׃ טז וַעֲבַדוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל כָּהֲנַיָּא וְלֵוָיֵא וּשְׁאָר בְּנֵי־גָלוּתָא חֲנֻכַּת
בֵּית־אֱלָהָא דְנָה בְּחֶדְוָה׃ יז וְהַקְרִבוּ

יתיר א

לחנכת

רש״י

בירושלם שמת טעם . שמתי צווי דבר זה אשר יעשה הבנין מהר' עד כאן תשובתו של דריוש : (יג) כנמא . כאשר נאמר : אספרנא עבדו . מהרה עשו : (יד) ושבי יהודיא . זקני היהודים היו בונין ומצליחין במלאכתן בנבואת חגי וזכריה ובנו ויסדו את הבנין מן צווי של אלהי ישראל ומרשות כורש מלך פרס הראשון אשר הואל יסוד הבנין בימיו ומרשות דריוש זה מלך פרס : וארתחששתא . הוא דריוש ונקרא ארתחששתא על שם המדינה והמלכות כי כל מלכי פרס היו נקראים כך כאשר כל מלכי מצרים נקראים פרעה : (טו) ושיציא ביתה דנה . וסוף תשלום בית זה היה עד יום שלישי לחדש אדר שהיה שנת שש לדריוש המלך ונמצא בנין הבית היה ארבע שנים : (יז) והקריבו לחנוכת .

לַחֲנֻכַּת בֵּית־אֱלָהָא דְנָה תּוֹרִין מְאָה דִּכְרִין
מָאתַיִן אִמְּרִין אַרְבַּע מְאָה וּצְפִירֵי עִזִּין לְחַטָּיָא
עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל תְּרֵי־עֲשַׂר לְמִנְיָן שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃
יח וַהֲקִימוּ כָהֲנַיָּא בִּפְלֻגָּתְהוֹן וְלֵוָיֵא בְּמַחְלְקָתְהוֹן
עַל־עֲבִידַת אֱלָהָא דִּי בִירוּשְׁלֶם כִּכְתָב סְפַר
מֹשֶׁה׃ יט וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־הַגּוֹלָה אֶת־הַפָּסַח
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן׃ כ כִּי הִטַּהֲרוּ
הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם כְּאֶחָד כֻּלָּם טְהוֹרִים וַיִּשְׁחֲטוּ
הַפֶּסַח לְכָל־בְּנֵי הַגּוֹלָה וְלַאֲחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים
וְלָהֶם׃ כא וַיֹּאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הַשָּׁבִים
מֵהַגּוֹלָה וְכֹל הַנִּבְדָּל מִטֻּמְאַת גּוֹיֵ־הָאָרֶץ
אֲלֵיהֶם לִדְרֹשׁ לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ כב וַיַּעֲשׂוּ
חַג־מַצּוֹת שִׁבְעַת יָמִים בְּשִׂמְחָה כִּי שִׂמְּחָם
יְהוָה וְהֵסֵב לֵב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר עֲלֵיהֶם לְחַזֵּק יְדֵיהֶם
בִּמְלֶאכֶת בֵּית־הָאֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃

לחטאה קרי

רש"י

הקריבו לחנוכת בית זה : קרבנות הללו הוראת שעה היתה .
(יח) והקימו כהנא בפלוגתהון · שהיו הכהנים חלוקים בעבודתם ולוים
במשמרותם : (יט) את הפסח עכשיו עשו ישראל את הפסח בי"ד
בניסן זה הבא אחר אדר זה שהושלם הבניין בו : (כ) ולהם .
ולעצמם : ולכל הנבדל · הם הגרים שנבדלו מטומאת העמים לידבק
בישראל : (כב) והסב לב מלך אשור עליהם · והקב"ה הסב לב
מלך אשור על ישראל היושבים בממשלתו בארץ אשור להחזיקם ולסייע
במלאכת הבניין :

צום איינוויירהונגזאָפּפער דיזע טעמפעלז : הונדערט אָכזען , צוויא
הונדרט ווידדער אונד פיער הונדערט לעממער , אונד צום זינדענאָפּפער
פיר גאַנץ איזראַעל צוועלף ציגענבעקע , נאַך אַנצאַהל זיינער שטעממע .
[יח] אונד דיא פריזטער אונד לעוויטען וואורדען , נאַך איהרען
אַבטהיילונגען , בייא דעם דיענזטע דעז גאָטטעז אין ירושלים אַנ-
געשטעללט , זאָ וויא עז אים בוכע משה'ז פאָרגעשריבען איזט .
[יט] דען פיערצעהנטען דעז ערזטען מאָנאַטז בראַכטען דיא אויז דער
געפאַנגענשאַפט צוריקגעקעהרטען דאַז פסח אָפּפער . [כ] ועמטליכע
פריזטער אונד לעוויטען האַטטען זיך גערייניגט , זאָ דאַס זיא אללע ריין
וואַרען , אונד דאַז פסח , אָפּפער פיר דיא אויז דער געפאַנגענשאַפט
צוריקגעקאָממענן , פיר איהרע אַמטזברידער דיא פריזטר , אונד פיר
זיך זעלבזט שלאַכטען קאָנטען . [כא] אונד דיא אויז דער געפאַנגענ-
שאַפט צוריקגעקאָממענען איזראַעליטען פערצעהרטען דאַז פסח , אונד
מיט איהנען אַללע דיאיעניגן , וועלכע זיך פאָן דער אונרייניגקייט דער
פעלקר דעז לאַנדעז אַבגעזאָנדערט האַטטען , אונד צו איהנען איבר-
געגאַנגן וואַרן , אום דען גאָטט איזראַעל'ז צו ערקעננן . [כב] דאַז
פעזט דער אונגעזייערטן קוכען פייערטן זיא מיט וואַהרער פריידע , דען
זיא האַטטע דער העדר ערפרייעט , אונד איהנן צו געוואַנדעט דאַז
הערץ דעז קעניגעז פאָן אשור , דאַס דיזער זיא בייא דער אַרבייט אַם
טעמפעל דעז גאָטטעז ישראלז קרעפטיג אונטערשטיצטע .

ז (א) ניכט

ביאור

(יח) והקימו כהניא וכו' . שהיו הכהנים חלוקים בעבודתם ולוים במשמרותם .
(כב) מלך אשור . הוא ארתחששתא מלך פרס , ואולי כנהו הכתוב פה
בשם מלך אשור , כי מדינת אשור גם היא היתה תחת ממשלת מלכות פרס ,
והשם אשור היה תורגל ביותר בפי אנשי ארץ ישראל כנודע .

ז (א) ואחר

מכלל יופי

שצריכים . (טו) יתנסח , כמו ונסחתם . וזקיף יתמחא עלוהי ,
ועץ לתלייה שיתלה עליו . (כב) ימגר , יפיל כמו וכסאו לארץ
מגרתה .

ז (ט) יפר

תרגום אשכנזי׃

ז [א] ניכט לאַנגע נאַך דיזן ערייגניזזן, אונטר דער רעגירונג דעז
פערזישן קעניגז ארתחששתא, לעבטע עזרא זאָהן שריה'ז, זאָהן עזריה'ז
זאָהן חלקיה'ז ; [ב] זאָהן שלום'ז, זאָהן צדוק'ז, זאָהן אחיטוב'ז ;
[ג] זאָהן אמריה'ז, זאָהן עזריה'ז, זאָהן דעז מריות ; [ד] זאָהן זרחיה'ז,
זאָהן עזי'ז, זאָהן בקי'ז ; [ה] זאָהן אבישוע'ז, זאָהן דעז פנחס, זאָהן
אלעזר'ז, זאָהן אהרן'ז, דעז ערזטען דער פריזטער׃ [ו] דיזער
עזרא, איין אין דער לעהרע משה'ז, וועלכע דער עוויגע, דער
גאָטט איזראַעלז געגעבן, פאָרציגליך בעלעהרטער מאַן, צאָג פאָן בבל
הינאויף [נאַך ירושלים] ; אונד איהם האַטטע דער קעניג געוועהרט
וואַז ער פערלאַנגטע, וייל דיא האַנד זיינעז גאָטטעז זיכטבאַר איבר
איהן וואַלטעטע. [ז] אויך פאָן דען קינדערן ישראל'ז, דען
פריזטרן, לעוויטן, זענגערן, טהאָרהיטערן אונד נתינים צאָגן מיט
איהם נאך ירושלים, אים זיבענטען רעגירונגזיאַהר דעז קעניגז
ארתחששתא׃ [ח] אונד אים פינפטן מאָנאַטה דיזעז זיבענטן יאַהרעז
קאם ער אין ירושלים אן׃ [ט] אם ערזטן טאַגע דעז ערזטן מאָנאַט'ז ווארדע
נעמליך דער צוג אויז בבל פעזט געזעצט, אונד אַם ערזטן דעז פינפטן
מאָנאַט'ז קאַם ער אין ירושלים אַן ; זאָ גיטיג לייטעטע דיא האַנד
זיינעז גאָטטעז איהן. [י] דען עזרא האטטע פאָן יעהער דעם פאָרשען
אין דער לעהרע דעז עוויגן זיין גאַנצעז הערץ געווייהעט, זיא אויז
צואיבען, אונד געזעטץ אונד רעגעל אין איזראַעל צו לעהרען.

[יא] פאָלגענדעז

ביאור

ז (א) ואחר וגו', כל מקום שנאמר אחר סמוך, כנודע וראה בדברי רש"י
ז"ל. עזרא, היה עוזר. (ה) הראש, הראשון.
(ו) מהיר, כמו איש מהיר במלאכתו משלי (כ"ב כ"ט). (יב) גמיר,
פוסק

רש"י

ז (א) ואחר הדברים האלה. של בניין הבית: ארתחשסתא.
הוא דריוש: (ו) ויתן לו המלך דריוש כיד ה' אלהיו
עליו כאשר נשא הקב"ה עליו ומקרא מסורס הוא ויתן לו המלך כל
בקשתו כיד ה' אלהיו עליו ואמרו רז"ל עזרא הוא מלאכי: (ז) בשנת
שבע היא שנה אחר תשלום הבית: לארתחשסתא. הוא דריוש:

(ח) בחדש

ז א וְאַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּמַלְכוּת
אַרְתַּחְשַׁסְתְּא מֶלֶךְ־פָּרָס עֶזְרָא בֶּן־
שְׂרָיָה בֶּן־עֲזַרְיָה בֶּן־חִלְקִיָּה׃ ב בֶּן־שַׁלּוּם
בֶּן־צָדוֹק בֶּן־אֲחִיטוּב׃ ג בֶּן־אֲמַרְיָה בֶן־
עֲזַרְיָה בֶּן־מְרָיוֹת׃ ד בֶּן־זְרַחְיָה בֶן־עֻזִּי בֶּן־
בֻּקִּי׃ ה בֶּן־אֲבִישׁוּעַ בֶּן־פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר
בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הָרֹאשׁ׃ ו הוּא עֶזְרָא עָלָה
מִבָּבֶל וְהוּא־סֹפֵר מָהִיר בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר־
נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֶּן־לוֹ הַמֶּלֶךְ כְּיַד־
יְהוָה אֱלֹהָיו עָלָיו כֹּל בַּקָּשָׁתוֹ׃ ז וַיַּעֲלוּ מִבְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהַמְשֹׁרְרִים
וְהַשֹּׁעֲרִים וְהַנְּתִינִים אֶל־יְרוּשָׁלָםִ בִּשְׁנַת־שֶׁבַע
לְאַרְתַּחְשַׁסְתְּא הַמֶּלֶךְ׃ ח וַיָּבֹא יְרוּשָׁלַםִ
בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי הִיא שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית לַמֶּלֶךְ׃
ט כִּי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא יְסֻד הַמַּעֲלָה
מִבָּבֶל וּבְאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בָּא אֶל־יְרוּשָׁלַםִ
כְּיַד־אֱלֹהָיו הַטּוֹבָה עָלָיו׃ י כִּי עֶזְרָא הֵכִין
לְבָבוֹ לִדְרוֹשׁ אֶת־תּוֹרַת יְהוָה וְלַעֲשֹׂת וּלְלַמֵּד

בישראל

רש"י

(ח) בחדש החמישי. הוא חדש אב כי באחד לחדש ניסן אותו היום היתה תחלת עליתם מבבל ובאחד לחדש אב באו לירושלים: (ט) יסוד המעלה. יסוד תחלת העליה: כיד אלהיו. כאשר הגיעתו יד הקב"ה שהיתה ידו טובה עליו להגליתו בדרכו: (י) כי עזרא וגו'. ועל

בְּיִשְׂרָאֵל חֹק וּמִשְׁפָּט׃ יא וְזֶה ׀ פַּרְשֶׁגֶן הַנִּשְׁתְּוָן
אֲשֶׁר נָתַן הַמֶּלֶךְ אַרְתַּחְשַׁסְתְּא לְעֶזְרָא הַכֹּהֵן
הַסֹּפֵר סֹפֵר דִּבְרֵי מִצְוֺת־יְהוָה וְחֻקָּיו עַל־
יִשְׂרָאֵל׃ יב אַרְתַּחְשַׁסְתְּא מֶלֶךְ מַלְכַיָּא
לְעֶזְרָא כָהֲנָא סָפַר דָּתָא דִּי־אֱלָהּ שְׁמַיָּא גְּמִיר
וּכְעֶנֶת׃ יג מִנִּי שִׂים טְעֵם דִּי כָל־מִתְנַדַּב
בְּמַלְכוּתִי מִן־עַמָּא יִשְׂרָאֵל וְכָהֲנוֹהִי וְלֵוָיֵא לִמְהָךְ
לִירוּשְׁלֶם עִמָּךְ יְהָךְ׃ יד כָּל־קֳבֵל דִּי מִן־קֳדָם
מַלְכָּא וְשִׁבְעַת יָעֲטֹהִי שְׁלִיחַ לְבַקָּרָא עַל־יְהוּד
וְלִירוּשְׁלֶם בְּדָת אֱלָהָךְ דִּי בִידָךְ׃ טו וּלְהֵיבָלָה
כְּסַף וּדְהַב דִּי־מַלְכָּא וְיָעֲטוֹהִי הִתְנַדַּבוּ לֶאֱלָהּ
ישראל

רש"י

לן הלך והצליח בדרכו שהרי עזרא הכין לבבו וגו' נותן טעם לדבריו : (יא) וזה פרשגן הנשתון · וזה פתשגן הכתב : וחקיו על ישראל · ואת חקיו אשר צוה על ישראל לשמרם : (יב) ספר דתא · ספר תורה : גמיר וכענת · ספיקה היא בידו : (יג) מני שים טעם · ממני יוצאה הרשו' כי כל אשר נדבה רוחו אותו מן ישראל מן הכהנים והלוים ללכת ירושלם ילכו עמך : (יד) כל קבל · בשביל כך מאת המלך ושבע' יועציו רואי פני המלך אתה שלוח : ושבעת יעטוהי · ושבע יועציו הם שבע רואי פני המלך : לבקרה על יהוד · כדי לדרוש ולבדוק אל היהודים אשר בירושלם אם הם עסוקים בתורתו של הקב"ה אשר בידך : (טו) ולהיבלה ולהוליך כסף וזהב של המלך ויועציו
אשר

לקט שכחה

ז (יב) והראב"ע כתב גמיר הוא רמז לכל ישראל המתנדבים לעלות ולמ"ד לעזרא משרת תחת שלם וכן הפירוש לעזרא
ולגמיר

[יא] פאָלגענדעז איזט דער אינהאַלט דעז שרייבענז , וועלכעז דער
קעניג ארתחששתא דעם פריזטער עזרא , דעם שריפטגעלעהרטען ,
דער דיא ישראל דיא געזעטצע אונד געבאָטע גאָטטעז לעהרטע, איבער
געבען האַטטע · [יב] ארתחששתא , דער קעניגע קעניג , אַן דען
פריזטער עזרא , דען צור צייט פאָלקאָממענן לעהרער דער געזעטצע
דעז גאָטטעז דער הימעל · [יג] איך ערלויבע הירמיט יעדעם אין
מיינעם רייכע וואָהנענדען איזראַעליטען , ער זייא אויז דעם פאָלקע ,
פריזטער אָדר לעוויטע , דער זיך אַנגעטריבען פיהלט נאַך ירושלים
צו ציהען , דאַס ער מיט דיר ציהע · [יד] דען דוא ביזט פאָן דעם
קעניגע אונד דעזען זיבען רעטהען אַבגעזאַנדעט , איבער יהוד אונד
ירושלים איינע אונטרזוכונג אַנצושטעללן , נאַך דעם געזעטצע דיינז
גאָטטז , וועלכז דוא אין הענדן האַזט · [טו] איך זאָללזט דוא דאַז
זילבער אונד גאָלד דאַהינברונגן , וועלכז דער קעניג אונד דעזן רעטהע
דעם גאָטט איזראַעל'ז , וועלכער אין ירושלים טהראָנט געווייהעט
האַבן ; [טז] זאָ וויא אללעז [דעם עוויגן בעשטיממע] זילבער אונד
גאָלד

ביאור

מוסב על עזרא , ספר דתי , שהיה סופר גמר ושלם , ולזה נוטה דעת הראב"ע
ז"ל · וכענת , כענרת בלשון כשדים כמו כָּעֵת בלשון עבר · (יג) שים
טעם , לא יתכן לבאר פה מלת טעם בלשון צווי , כי המלך ארתחשסתא
לא צוה לישראל לעלות לירושלים , רק נתן רשות לכל מי , אשר התנדב לבו
לעלות כמפורש במקרא · (יד) לבקרה וגו' , לבקר על יושבי יהודה וירושלים ,
אם

מכלל יופי

ז (ט) יסד , שם בשור"ק · (יא) פרשגן , בריש פירוש טופס הכתב
ותרגום ויכתב שם על האבנים את משנה תורת משה יח פרשגן
אוריתה דמשה בריש ופירוש הנשתון כתב המפורש ואינם, לשון עברית
כי אם לשון ארמית כי לא נמצאו כי אם בספרי הגולה · (יב) גמיר ,
תרגום כלול כלומר סופר דת אלהי השמים כלם . (יד) ושבעת
יעטוהי

לקט שכחה

ולגמיר ולכענת · פירוש אחר גמיר תאר השם מענין גזירה גמור
הם רמז לעזרא ספר דתא שהוא גמיר ויודע דעת אלהיו ויהיה למ"ד
לעזרא

תרגום אשכנזי.

נאלד, דאז זיך אין דער פראפינץ בבל פארפינדעט, נעבזט דעם
וואז פאלק אונד פריזטר נאך זאנזט פרייוויללינ ביטראגן צום טעמפל
איהרעז גאטטעז אין ירושלים. [יז] דורך דיזע פרייוויללינגן געלד,
בייטרעגע ביזט דוא אין דען שטאנד געזעטצט, אהנע פערצוג,
אכזען, ווידדער אונד לעממר, נעבזט דען דאצו ערפארדערליכן
מעהל, אונד גיסאפפערן איינצוקייפן, אונד זיא אויף דעם אים טעמפל
איירעז גאטטעז צו ירושלים בעפינדליכן אלטארע דארצובריגגען.
[יח] וואז פאן דעם זילבער אונד גאלדע דאן נאך איבריג בלייבט,
קעננט איהר, דוא אונד דיינע ברידר, נאך בעליבן פערווענדן, ווען
עז נעמליך אויך דער ווללע איירעז גאטטעז איזט. [יט] דיא
גערעטהע, וועלכע דיר צום דינזטע דעז גאטטעז הויזעז איבערגעבן
ווערדן, ברינגזט דוא פאללצעהליג פאר דען גאטט פאן ירושלים.
[כ] אונד דיא זאנזטיגן אויזגאבן, וועלכע דוא צום בעדארף דעז
טעמפלז דיינעז גאטטעז צו מאכן האזט, קאנזט דוא אויז דעם קעניג-
ליכן שאטצע בעשטרייטן. [כא] איך דער קעניג ארתחששתא
בעפעהלע

ביאור

אם ילכו בחוקי האלהים ותרותיו. (טז) וכל כסף ודהב, מקרא קצר,
ופירושו: כסף וזהב המוקדש לה׳. מרינת בבל, מסדר הטעמים הפריד
המלות האלה בטעם אתנח, ועל פיו תרגמנו. (כג) אדרזדא, כטעם
מהירות

מכלל יופי

יעטוהי. ושבעת יועציו. (טו) עם התנדבות, שם מהתפעל עם תוספת
הה״א והתי״ו כמו ומן ההתחברות אליו. והארמית שוה עם העברי
בזה הבנין בשרש הזה כמו שאמר די מתנדב כל במלכותי. (כ) ושאר
חשחות, ושאר צורך. (כב) ומלח די לא כתב, ומלח לצורך
הקרבנת

לקט שכחה

לעזרה במקום שנים: (יז) דכרין. תרגום אילים: אמרין. כבשים:
(כד) תרעיא. השוערים:

יִשְׂרָאֵל דִּי בִירוּשְׁלֶם מִשְׁכְּנֵהּ׃ טז וְכֹל כְּסַף
וּדְהַב דִּי תְהַשְׁכַּח בְּכֹל מְדִינַת בָּבֶל עִם
הִתְנַדָּבוּת עַמָּא וְכָהֲנַיָּא מִתְנַדְּבִין לְבֵית אֱלָהֲהֹם
דִּי בִירוּשְׁלֶם׃ יז כָּל־קֳבֵל דְּנָה אָסְפַּרְנָא תִקְנֵא
בְּכַסְפָּא דְנָה תּוֹרִין ׀ דִּכְרִין אִמְּרִין וּמִנְחָתְהוֹן
וְנִסְכֵּיהוֹן וּתְקָרֵב הִמּוֹ עַל־מַדְבְּחָה דִּי בֵּית
אֱלָהֲכֹם דִּי בִירוּשְׁלֶם׃ יח וּמָה דִי עֲלָיךְ וְעַל־
אֶחָיךְ יִיטַב בִּשְׁאָר כַּסְפָּא וְדַהֲבָה לְמֶעְבַּד
כִּרְעוּת אֱלָהֲכֹם תַּעַבְדוּן׃ יט וּמָאנַיָּא דִּי־
מִתְיַהֲבִין לָךְ לְפָלְחַן בֵּית אֱלָהָךְ הַשְׁלֵם קֳדָם
אֱלָהּ יְרוּשְׁלֶם׃ כ וּשְׁאָר חַשְׁחוּת בֵּית
אֱלָהָךְ דִּי יִפֶּל־לָךְ לְמִנְתַּן תִּנְתֵּן מִן־בֵּית גִּנְזֵי
מַלְכָּא׃ כא וּמִנִּי אֲנָה אַרְתַּחְשַׁסְתְּא מַלְכָּא

שים

רש"י

אשר התנדבו לאלהי ישראל לתקן ביתו אשר משכנו וביתו בירושלים:
(טז) וכל כסף וזהב. וכל נדבת כסף וזהב אשר תמצא במדינת
בבל עם שאר נדבת העם והכהנים אשר מתנדבים לביתו של הקב"ה
אשר בירושלים תוליך הכל לירושלים: (יז) כל קביל דנה. ובשביל
כך של עבודת המקדש מהרה תקנה בכסף זה בקר ואילים וכבשים
ונחים ומנחות ונסכים ותקריבם על המזבח של הקב"ה: (יח) ומה
די עלך. ואשר ייטיב לך ולאחיך במותר הכסף והזהב לעשות כרצונו של
הקדוש ברוך הוא תעשו: (יט) ומאניא. וכלים הנתנים לך לעבודתו של
הקב"ה שלם לפני הקב"ה בירושלם: (כ) ושאר חשחות. ושאר צריכות
שתצטרך לביתו של הקב"ה אשר יהיה לך ליתן הדמים תתן מאוצר המלך:
(כא) ומני אנה. וממני אני דריוש המלך יוצא צווי ורשות לכל הגזברים
אשר בעבר הנהר לנד ארץ ישראל המקבלים מסים שלי מן האומות אשר

שִׂים טְעֵם לְכֹל גִּזַּבְרַיָּא דִּי בַּעֲבַר נַהֲרָה דִּי
כָל־דִּי יִשְׁאֲלֶנְכוֹן עֶזְרָא כָהֲנָא סָפַר דָּתָא דִּי־
אֱלָהּ שְׁמַיָּא אָסְפַּרְנָא יִתְעֲבִד׃ כב עַד כְּסַף
כַּכְּרִין מְאָה וְעַד־חִנְטִין כּוֹרִין מְאָה וְעַד־חֲמַר
בַּתִּין מְאָה וְעַד־בַּתִּין מְשַׁח מְאָה וּמְלַח דִּי־לָא
כְתָב׃ כג כָּל־דִּי מִן־טַעַם אֱלָהּ שְׁמַיָּא
יִתְעֲבֵד אַדְרַזְדָּא לְבֵית אֱלָהּ שְׁמַיָּא דִּי־לְמָה
לֶהֱוֵא קְצַף עַל־מַלְכוּת מַלְכָּא וּבְנוֹהִי׃
כד וּלְכֹם מְהוֹדְעִין דִּי כָל־כָּהֲנַיָּא וְלֵוָיֵא זַמָּרַיָּא
תָרָעַיָּא נְתִינַיָּא וּפָלְחֵי בֵּית אֱלָהָא דְנָה מִנְדָּה בְלוֹ
וַהֲלָךְ לָא שַׁלִּיט לְמִרְמֵא עֲלֵיהֹם׃ כה וְאַנְתְּ
עֶזְרָא כְּחָכְמַת אֱלָהָךְ דִּי־בִידָךְ מֶנִּי שָׁפְטִין
וְדַיָּנִין דִּי־לֶהֱוֺן דָּאְנִין לְכָל־עַמָּה דִּי בַּעֲבַר
נַהֲרָה לְכָל־יָדְעֵי דָּתֵי אֱלָהָךְ וְדִי לָא יָדַע

תהודעון   דינין קרי

רש"י

כל דבר שישאל לכם עזרא הכהן סופר התורה של הקב"ה מהרה יעשה
שלא יעכבו את שאלתו עד מאה ככרים של כסף לקנות קרבנות ומאה
כורין חטין למנחות ועד מאה מדות יין לנסכים ומאה של שמן לבלול מנחות
ומלח לקרבנות כענין שנאמר (ויקרא ב') וכל קרבן מנחתך במלח תמלח:
(כב) די לא כתב. ומלח שאין כתב בו מדה יתנו ככל הצורך:
(כג) כל די מן טעם. כל אשר יהיה מרשותו של הקב"ה וציווי יעשה
בזריזות בחות' המלך לביתו של הקב"ה: אדרזדא. חותם בלשון ערבי:
די למה ליהוי. אשר למה יהיה קצף על מלכות המלך ובניו ועל כן יתנו
הגזברים כל צרכי הבית: (כד) ולכום מהודעין. ולכם אנו מודיעים
אשר כל הכהנים והלוים המשוררים והנתינין שהם חוטבי עצים ושואבי
מים למזבח ועובדים בבית זה של הקב"ה לא ישליט אדם עליהם להשליך
אליהם

בעפעהלע איך, צו דיזם בעהופע, אַללען מיינן שאַצמייזטרן יענ-
זייטז דעז שטראָמעז, דאס דאזיעניגע שליניג הערבייא געשאַפּט
ווערדע, וואַז דער פריזטר עזרא, לעהרער דער געזעטצע דעז גאָטטעז
דער הימל, פאָן אייך פאָדערן ווירד; [כב] אונד ווען ער
הונדרט: ככר זילבר, הונדרט כור וויטצן, הונדרט בת ווין אונד
הונדרט בת עהל פאָדערטע. ווענן דעז זאַלצעז אַבר איזט איהם
ניכטז פאָרגעשריבן. [כג] אַללעז, וואַז אויף בעפעהל דעז גאָטטעז
דער הימל פיר דעזן טעמפל געשיהט, דאַז געשעהע מיט שנעלליג-
קייט, דאַס קיין צאָרן עררעגט ווערדע געגן דאַז רייך, דען קעניג
אונד דעזן נאַכקאָממען [כד] אונד דוא עזרא קאַננזט נאַך דער פאָן
דיינם גאָטטע דיר פערליהענען וויזהייט, בעאַמטן אונד ריכטר איינ-
זעטצן, דאַס זיא אונטר דעם גאַנצן פאָלקע יענזייטז דעז שטראָמעז
דיא ריכטען, וועלכען דאַז געזעטץ דיינעז גאָטטעז שאָן בעקאַננט
איזט, אונד עז דעם בעקאַננט מאַכען, דער עז נאָך ניכט וויים
[כה] ווער אַלודאַן דיא געזעטצע דיינעז גאָטטעז, אָדר דיא דעז
קעניגז איבערטריטט, דער ווערדע שליניג פעראורטהיילט, צום
טארע

ביאור

מהירות בדרך סברא, כי אין לו דומה · מלכות, המלה הזאת מופרדת בטעם טפחא, וגם אנחנו הפרדנו אותה בתרגומנו ממלות מלכא ובנוהי · (כה) ודי לא ידע, מי מהמון העם, או מכל הגלוים על ישראל, אשר לא ידע דתי האלהים

מכלל יופי

הקרבנות יתנו אשר לא כתוב בו מדה יתנו כל הצורך · (כג) יתעבד אדרזדא, יעשה בזריזות. (כו) הן למות הן לשרושי, אם למיתה שיהרג:

רש"י

אליהם מס וכסף גולגולת אלא יהיו בני חורין מעבודת המלך: (כה) ואנת עזרא כחכמת אלהך די בידך · ואתה עזרא כפי חכמת אלהיך אשר בידיך יותר מן השופטים והדיינים שהם דנין כל העם שבעבר הנהר נגד ארץ ישראל את יודעי התורה · ודי לא ידע · והשופט אשר

טאָדע, צור פערבאַננונג צור געלד. אדר קערקרשטראַפֿע -- [כו] זייא געלאָבט, אָ עווינער! גאָטט אונזערער פֿאָרעלטערן, דער דוא דעם קעניגע אין דאַז הערץ געגעבען דיינען טעמפעל אין ירושלים צו פֿערהעררליכען; [כז] אונד דער דוא מיך גנאַדע פֿינדען ליעסעזט פֿאָר דעם קעניגע, דעסען רעטהען, פֿירזטען אונד גראָסען! אונד איך, דורך דען גיטיגן שוטץ דעז עוויגן מיינעז גאָטטעז געהאָבען, פֿאַסטע מוטה, אונד זאַממעלטע איינגע פֿאָרנעהמען אויז ישראל מיט מיר הינאויפֿצוציהען.

ח [א] אונד פֿאָלגענדע זינד דיא פֿאַמיליענהייפטער, וועלכע מיט דען פֿאָן איהנען אַבשטאַממענדען פֿאַמי[...], אונטער דער רעגירונג דעז קעניגז ארתחשסתא, מיט מיר פֿאָן בבל הינאויפֿצאָגן. [ב] פֿאָן דען קינדערן דעז פינחס, גרשם, פֿאָן דענען דעז איתמר, דניאל, פֿאָן דענן דעז דויד, חטוש; [ג] פֿאָן דען קינדרן דעז שכניה אונד פרעש, זכריה, אונד מיט איהם הונדערט אונד פֿונפֿ.

ביאור

ציג

האלהים · (כו) לשרשי · להיות כעקר משרשו, והטעם מגורש ממקלתו (מדברי הראב"ע) · ולאסורין, לאסור אותו בבית האסורים · (כח) הגברים, פה כשלמה תפלת התודה אשר התפלל עזרא הסופר לה' אלהי ישראל ·

ח (א) והתיחשם, המשפחות, אשר יחושן מראשי האבות, אשר נקבו בשם בפסוקים הבאים · (ג) מבני שכניה מבני פרעוש, משפחה אחת היא, וזכריה הוא ראש המשפחה (הראב"ע) · ועמו וגו'

זכריה

מכלל יופי

שיהרג בו לעקרו מן העולם הוא ובניו. הן לענש נכסין ולאסורין, או לענשו בממון או לאסרו בבית הסהר ·

ח (יח) ויביאו

רש"י

אשר לא ידע לשפוט תודיעו לו המשפט לעשותו: (כו) וכל די לא להוי עביד · וכל אשר לא יהיה עושה דתו של הקב"ה · ודת המלך מהר' שיעכב הדין והמשפט: דינא · הדין יעשה ממנו מן המעכב משפט אם למיתה יהרג: הן לשרושי · אם לעקרו מן העולם אותו ואת זרעו ואת משפחתו לשרושי דישראצינ"ר בלע"ז: הן לענשו נכסין · אם לענשו בממון: ולאסורין · או לייסרו בייסורים · עד כאן מכתב האגרת אשר נתן דריוש המלך

לעזרא

תְּהוֹדְעוּן׃ כו וְכָל־דִּי־לָא לֶהֱוֵא עָבֵד דָּתָא
דִי־אֱלָהָךְ וְדָתָא דִּי מַלְכָּא אָסְפַּרְנָא דִּינָה
לֶהֱוֵא מִתְעֲבֵד מִנֵּהּ הֵן לְמוֹת הֵן לִשְׁרשׁוּ הֵן־
לַעֲנָשׁ נִכְסִין וְלֶאֱסוּרִין׃ כז בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ אֲשֶׁר נָתַן כָּזֹאת בְּלֵב הַמֶּלֶךְ לְפָאֵר
אֶת־בֵּית יְהוָה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלָםִ׃ כח וְעָלַי
הִטָּה־חֶסֶד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְיוֹעֲצָיו וּלְכָל־שָׂרֵי
הַמֶּלֶךְ הַגִּבֹּרִים וַאֲנִי הִתְחַזַּקְתִּי כְּיַד־יְהוָה
אֱלֹהַי עָלַי וָאֶקְבְּצָה מִיִּשְׂרָאֵל רָאשִׁים
לַעֲלוֹת עִמִּי׃

ח א וְאֵלֶּה רָאשֵׁי אֲבֹתֵיהֶם וְהִתְיַחְשָׂם הָעֹלִים
עִמִּי בְּמַלְכוּת אַרְתַּחְשַׁסְתָּא הַמֶּלֶךְ מִבָּבֶל׃
ב מִבְּנֵי פִינְחָס גֵּרְשֹׁם מִבְּנֵי אִיתָמָר דָּנִיֵּאל
מִבְּנֵי דָוִיד חַטּוּשׁ׃ ג מִבְּנֵי שְׁכַנְיָה מִבְּנֵי
פַרְעֹשׁ זְכַרְיָה וְעִמּוֹ הִתְיַחֵשׂ לִזְכָרִים מֵאָה

לשרשי קרי

וחמשים

רש"י

לעזרא סופר למען ישאהו לירושלים להראותו אל הכהנים והלוים וגזברי
המלך למען יחזיקו לקיים המצות ולעבוד ה' בבית המקדש ולשמור התורה
כמשפט: (כז) ברוך ה'. כך כתב עזרא בספרו כאשר נתן הודאה להקב"ה:
(כח) ויועציו. הם שבעה רואי פני המלך הן שבעה יועציו של מעלה:
כיד ה' אלהי עלי. כאשר היתה עזרתו של הקב"ה עלי וקבצתי מישראל
הנשארים בבבל ראשי אבות וגדולים לעלות עמי מבבל:
ח (א) ואלה ראשי אבותיהם. של עולים: והתיחשם. זאת יחוסים
בהם: ארתחשסתא. הוא דריוש: (ג) מבני שכניה פרעוש.
משפחה אחת היא זכריה הוא ראש המשפחה: ועמו. עם יחס שלו

וַחֲמִשִּׁים ׃ ד מִבְּנֵי פַּחַת מוֹאָב אֶלְיְהוֹעֵינַי
בֶּן־זְרַחְיָה וְעִמּוֹ מָאתַיִם הַזְּכָרִים ׃ ה מִבְּנֵי
שְׁכַנְיָה בֶּן־יַחֲזִיאֵל וְעִמּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הַזְּכָרִים ׃
ו וּמִבְּנֵי עָדִין עֶבֶד בֶּן־יוֹנָתָן וְעִמּוֹ חֲמִשִּׁים
הַזְּכָרִים ׃ ז וּמִבְּנֵי עֵילָם יְשַׁעְיָה בֶּן־עֲתַלְיָה
וְעִמּוֹ שִׁבְעִים הַזְּכָרִים ׃ ח וּמִבְּנֵי שְׁפַטְיָה
זְבַדְיָה בֶן־מִיכָאֵל וְעִמּוֹ שְׁמֹנִים הַזְּכָרִים ׃
ט מִבְּנֵי יוֹאָב עֹבַדְיָה בֶּן־יְחִיאֵל וְעִמּוֹ מָאתַיִם
וּשְׁמֹנָה עָשָׂר הַזְּכָרִים ׃ י וּמִבְּנֵי שְׁלוֹמִית
בֶּן־יוֹסִפְיָה וְעִמּוֹ מֵאָה וְשִׁשִּׁים הַזְּכָרִים ׃ יא וּמִבְּנֵי
בֵבַי זְכַרְיָה בֶּן־בֵּבָי וְעִמּוֹ עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה הַזְּכָרִים ׃
יב וּמִבְּנֵי עַזְגָּד יוֹחָנָן בֶּן־הַקָּטָן וְעִמּוֹ מֵאָה
וַעֲשָׂרָה הַזְּכָרִים ׃ יג וּמִבְּנֵי אֲדֹנִיקָם אַחֲרֹנִים
וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם אֱלִיפֶלֶט יְעוּאֵל וּשְׁמַעְיָה וְעִמָּהֶם
שִׁשִּׁים הַזְּכָרִים ׃ יד וּמִבְּנֵי בִּגְוַי עוּתַי וְזַבּוּד
וְעִמָּהֶם שִׁבְעִים הַזְּכָרִים ׃ טו וָאֶקְבְּצֵם אֶל־
הַנָּהָר הַבָּא אֶל־אַהֲוָא וַנַּחֲנֶה שָׁם יָמִים שְׁלֹשָׁה
וָאָבִינָה בָעָם וּבַכֹּהֲנִים וּמִבְּנֵי לֵוִי לֹא־מָצָאתִי
שָׁם ׃ טז וָאֶשְׁלְחָה לֶאֱלִיעֶזֶר לַאֲרִיאֵל לִשְׁמַעְיָה

יעיאל קרי ולאלנתן

רש"י

היו מתיחסי' הזכרים . של משפחתו : (ו) עבד בן יונתן . כך שמו :
(יג) אחרונים . שהיו אחרונים ללכת אחרי עזרא : (טו) אל הנהר
הבא . אל הנהר הטובע : אל אהוא . אל אותו הנהר : ונחנה שם

והיינו

ציג מעננליכע נאַכקאָממען ; [ד] פֿאָן דען קינדרן דעז פחת מואב,
אליהועיני זאָהן זרחיה'ז נעבזט צווייא הונדרט מעננליכען נאַכקאָמען ;
[ה] פֿאָן דען קינדרן דעז שכניה, בן יחזיאל מיט דרייא הונדרט
מעננליכן נאַכקאָממן ; [ו] פֿאָן דען קינדרן דעז עדין, עבד זאָהן
יונתנ'ז מיט פֿונפֿציג מעננליכן נאַכקאָממן ; [ז] פֿאָן דען קינדרן
עילמ'ז, ישעיה זאָהן עתליה'ז נעבזט זיבענציג מעננליכן נאַכקאָממן ;
[ח] פֿאָן דען קינדרן דעז שפטיה, זבדיה זאָהן מיכאל'ז מיט
אַכציג מעננליכן נאַכקאָממן ; [ט] פֿאָן דען קינדרן דעז יואב, עבדיה
זאָהן יחיאל'ז, מיט איהם צווייא הונדערט אַכטצעהן מעננליכע
נאַכקאָממען ; [י] פֿאָן דען קינדערן דעז שלומית, בן יוסיפיה,
אונד מיט איהם הונדערט אונד זעכציג מעננליכע נאַכקאָממען ;
[יא] פֿאָן דען קינדערן דעז בבי, זכריה זאָהן דעז בבי'ז אונד
מיט איהם אכט אונד צוואַנציג מעננליכע נאַכקאָממען ; [יב] פֿאָן
דען קינדערן עזגד'ז, יוחנן זאָהן הקטנ'ז, אונד מיט איהם הונ-
דערט אונד צעהן מעננליכע נאַכקאָממען · [יג] אונד ענדליך דיא
[ביים ערזטען צוגע] צוריקגעבליבענען קינדער דעז אדניקם, מיט
נאַמען אליפלט, יעיאל אונד שמעיה, נעבזט זעכציג מענליבען
נאַכקאָמבען ; [יד] זא וויא דיא דעז בגוי, עותי אונד זבוד מיט
זיבענציג מענליבען נאַכקאָממען · [טו] בייא דעם שטראָמע,
וועלכער זייגען לויף נאַך אהוא נימטט, ליעס איך זיא צוזאַממען-
קאָממען, אונד וועהרענד וויר דאָרט דרייא טאַגע שטיללע לאַגען,
מוזטערטע איך דאַז פֿאָלק אונד דיא פריסטער, פֿאַנד אַבער ניכט
איינען פֿאָן דען קינדערן לוי'ז · [טז] דאַ שיקטע איך דיא הויפט-
לייטע

ביאור

זכריה היה ראש אב לזכרים האלה · (ה) בן יחזיאל · כן שמו · (ז) עבד
בן יונתן, כמו (למעלה פסוק ד') אליהועיני בן זרחיה · (יג) אחרונים ·
משפחות אדניקם ובני קצתן עלו מן הגולה עם זרבבל וחבריו (למעלה ב' י"ג
י"ד) וקצתן נשארו בבבל, ואלה עלו עתה עם עזרא · (טו) אהוא, נראה,
שאהוא האמור פה הוא שם מקום, הנבנה על הנהר אהוא הנזכר להלן (פסוק
כ"א):

תרגום אשכנזי·

לייטע אליעזר, אריאל, שמעיה, אלנתן יריב, אלנתן, נתן, זכריה, משלם; אונד דיא זאַכפֿערשטענדיגען יויריב אונד אלנתן; [יז] אונד בעפֿאַהל איהנען צו אדו דעם אָבערהויפטע דעז אָרטעז כספיא צו געהן, לעגטע איהנן אויך גלייכזאַם דיא וואָרטע אין דען מונד, דיא זיא דעם אדו אונד זיינם ברודר, זיא וואָהנטןביידע אין כסיפא, פֿאָרטראַגן זאָללן, אום אונז פֿאָן דאָרטהער דיענער צו בריגנן פֿיר דען טעמפל אונזרעז גאָטטעז · [יח] זיא בראַכטן אונז אויך ווירקליך, נאַך דער פֿיגונג דער אונז אימער גיטיגן האנד אונזערעז גאָטטעז, איינען פֿערניפֿטיגען מאַן פֿאָן דען נאַכקאָממען דעז מחלי, זאָהן לוי'ז, זאָהן ישראל'ז, נעמליך דען שרביה, אונד איהם פֿאָלגטען זיינע אַכטצעהן זעהנע אונד ברידער · [יט] אויך בראַכטן זיא דען חשביה אונד ישעיה פֿאָן דען נאַכקאָממען דעז מררי, נעבז צוואַנציג ברידערן אונד זעהנען; [כ] אונד צווייא הונדערט אונד צוואַנציג נתינים, פֿאָן דענען, וועלכע דוד אונד דעזען פֿירזטן דעם דינזטעז דער לעוויטען צוגעטהיילט האַטטען; דיזע וואַרען אַללע מיט נאַמן בענענט · [כא] איך ליעס אויך אַם פֿלוזע אהוא איינען פֿאַזטטאַג פֿערקינדען, דאַם וויר דעמוטזפֿאָלל אונזערם גאָטט אונז נאַהען, איהן אום שוטץ אויף דער רייזע אַנצו פֿלעהען, פֿיר אונז, אונזערע קינדער אונד האַבע· [כב] דען

פֿאָן

ביאור

ד"א) · (יז) אל אדו אחיו, חסר וי"ו והכנון אל אדו ואחיו (מדברי הרא"בע) · (יח) ושרביה, הוי"ו נוסף כמו (ראשית ל"ו) ואיה וענה (מדברי הרא"בע) · (כא) להתענות, אחת מהוראת שרש ענה בבנין התפעל היא ענין הכנעה, וכן תרגמנו פה · (כב.) הלשכות בית ה', הטעם שהן הלשכות בית ה', (מדברי הרא"בע) ·

(ל) וקבלו

מכלל יופי

ח (יח) ויביאו לנו האלף בדגש וזה אחד מארבע מקומות שנמצאת האלף דגשה · (כ) הנתינים, תאר ענין נתונה: (כה) ואשקלה

להם

וּלְאֶלְנָתָן וּלְיָרִיב וּלְאֶלְנָתָן וּלְנָתָן וְלִזְכַרְיָה
וְלִמְשֻׁלָּם רָאשִׁים וּלְיוֹיָרִיב וּלְאֶלְנָתָן מְבִינִים׃
יז וָאֲוַצֶּאה אוֹתָם עַל־אִדּוֹ הָרֹאשׁ בְּכָסִפְיָא
הַמָּקוֹם וָאָשִׂימָה בְּפִיהֶם דְּבָרִים לְדַבֵּר אֶל־
אִדּוֹ אָחִיו הַנְּתוּנִים בְּכָסִפְיָא הַמָּקוֹם לְהָבִיא־
לָנוּ מְשָׁרְתִים לְבֵית אֱלֹהֵינוּ׃ יח וַיָּבִיאוּ
לָנוּ כְּיַד־אֱלֹהֵינוּ הַטּוֹבָה עָלֵינוּ אִישׁ שֶׂכֶל מִבְּנֵי
מַחְלִי בֶּן־לֵוִי בֶּן־יִשְׂרָאֵל וְשֵׁרֵבְיָה וּבָנָיו וְאֶחָיו
שְׁמֹנָה עָשָׂר׃ יט וְאֶת חֲשַׁבְיָה וְאִתּוֹ יְשַׁעְיָה
מִבְּנֵי מְרָרִי אֶחָיו וּבְנֵיהֶם עֶשְׂרִים׃ כ וּמִן־
הַנְּתִינִים שֶׁנָּתַן דָּוִיד וְהַשָּׂרִים לַעֲבֹדַת הַלְוִיִּם
נְתִינִים מָאתַיִם וְעֶשְׂרִים כֻּלָּם נִקְּבוּ בְשֵׁמוֹת׃
כא וָאֶקְרָא שָׁם צוֹם עַל־הַנָּהָר אַהֲוָא לְהִתְעַנּוֹת
לִפְנֵי אֱלֹהֵינוּ לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ דֶּרֶךְ יְשָׁרָה לָנוּ

ולטפנו ואצוה קרי

רש"י

והיינו חונים שם: ואבינה בעם • נתתי לבי להבין בעם אשר נקבצו עמו:
(טז) ואשלחה לאליעזר וגו'. ראשי' • גדולים: מבינים • חכמים היו:
(יז) ואצוה אותם וגו' • שלחתים וצויתי לדבר אל אדו שהוא גדול והחשוב
אשר בכספיא: על אדו • אל אדו: ואשימה בפיהם • שמתי בפיהם דברי'
לדבר בשליחותי אל אדו ואחיו שהם נתונים ומיושבים בכספיא להביא לנו
משרתים לעבוד בבית המקדש: בכספיא • שם מקום בבבל: אל אחיו
שם אדם: את הנתונים • כמו הנתינים • ועל כן נכתב בוי"ו: (יח) כיד
אלהינו • כאשר היתה הצלחתו של הקב"ה עלינו: איש שכל. חכם: מבני
מחלי וגומר • כולם הללו לוים: (כ) ומן הנתינים • ומן העבדים
נתונים שנתן דוד המלך ושרי ישראל עלו עמהם: (כא) להתענות • לישב
בתענית: דרך ישרה • שיוליכנו המקום לשלום: (כב) כי בושתי:

וְטַפֵּנוּ וּלְכָל־רְכוּשֵׁנוּ׃ כב כִּי בֹשְׁתִּי לִשְׁאוֹל
מִן־הַמֶּלֶךְ חַיִל וּפָרָשִׁים לְעָזְרֵנוּ מֵאוֹיֵב בַּדָּרֶךְ
כִּי־אָמַרְנוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר יַד־אֱלֹהֵינוּ עַל־כָּל־
מְבַקְשָׁיו לְטוֹבָה וְעֻזּוֹ וְאַפּוֹ עַל כָּל־עֹזְבָיו׃
כג וַנָּצוּמָה וַנְּבַקְשָׁה מֵאֱלֹהֵינוּ עַל־זֹאת וַיֵּעָתֵר לָנוּ׃
כד וָאַבְדִּילָה מִשָּׂרֵי הַכֹּהֲנִים שְׁנֵים עָשָׂר לְשֵׁרֵבְיָה
חֲשַׁבְיָה וְעִמָּהֶם מֵאֲחֵיהֶם עֲשָׂרָה׃ כה וָאֶשְׁקוֹלָה
לָהֶם אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכֵּלִים תְּרוּמַת
בֵּית־אֱלֹהֵינוּ הַהֵרִימוּ הַמֶּלֶךְ וְיֹעֲצָיו וְשָׂרָיו וְכָל־
יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצָאִים׃ כו וָאֶשְׁקֲלָה עַל־יָדָם כֶּסֶף
כִּכָּרִים שֵׁשׁ־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וּכְלֵי־כֶסֶף מֵאָה
לְכִכָּרִים זָהָב מֵאָה כִכָּר׃ כז וּכְפֹרֵי זָהָב עֶשְׂרִים
לַאֲדַרְכֹנִים אָלֶף וּכְלֵי נְחֹשֶׁת מֻצְהָב טוֹבָה שְׁנַיִם
חֲמוּדֹת כַּזָּהָב׃ כח וָאֹמְרָה אֲלֵהֶם אַתֶּם קֹדֶשׁ לַיהוָה
וְהַכֵּלִים קֹדֶשׁ וְהַכֶּסֶף וְהַזָּהָב נְדָבָה לַיהוָה אֱלֹהֵי
אֲבֹתֵיכֶם׃ כט שִׁקְדוּ וְשִׁמְרוּ עַד־תִּשְׁקְלוּ לִפְנֵי

שרי

רש"י

שהרי נתביישתי מן המלך שלא ראיתי לשאול לו רכב ופרשי' כדי לתיירנו: כי אמרנו. שהרי כבר אמרנו אל דריוש המלך שהקב"ה מטיב למבקשיו ושופך אפו וחמתו על עוזביו: (כג) ויעתר לנו. וקבל תפלתינו שבאנו לירושלם לשלום: (כד) ואבדילה. וכאשר הייתי שם על נהר אהוה הבדלתי משרי הכהנים ושקלתי להם הכסף והזהב ליתן באוצרות בית ה': (כה) ההרימו. אשר הרימו הנמצאי' בבבל: (כו) וכלי כסף מאה לככרים. ככר בכל כלי: (כז) וכפורי מזרקים לאדרכמוני' אלף. מן מטבע אלף דרכנים היו בעשרים. כפורי זהב הללו: מוזהב.

משל

פאָן דעם קעניגע צו פערלאַנגען , דאַס ער אונז אויף דיא רייזע פוס.
פאָלק אָדער רייטער מיט געבע , אונז פאָר פיינדען צו שיצען , האַטטע
איך מיך געשעמט , ווייל וויר אימּמר געגען דען קעניג בעהויפטעטען ,
דיא האַנד אונזערעז גאָטטעז שיצעט גיטיג דיא , וועלכע נאַך איהם
פערלאַנגען , אונד מעכטיג טריפט זיין צאָרן דיאיעניגען , דיא איהן
פערלאַזען · [כג] דאַרום פאַזטעטען וויר , אונד בעטעטען צו אונז.
רעם גאָטט אונד דער הערר ליעס זיך אויך פאָן אונז עריפלעהען.
[כד] יעצט זוכטע איך צוועלפע פאָן דען פאָרנעהמזטען פריזטערן
אויז , נעמליך דען שרביה אונד חשביה מיט נאָך צעהן איהרער אמטז.
ברידר , [כה] אונד וואָג איהנן דאַז זילבר , גאָלד אונד דיא גערעטהע
צו , וועלכע דער קעניג , דעזען רעטהע אונד פירזטען ,
אונד אללע נאָך [אין בבל] פאָרהאַנדענע ישראלים דעם טעמפעל
אונזערז גאָטטעז , אלז איינע העבע , געווייהעט האַטטען ·
[כו] דאַז , וואַז איך איהנען צוגעוואָגען האטטע , וואַר : זעכזהונ.
דערט אונד פונפציג ככר זילבער ; הונדערט זילבערנע געפעסע ,
הונדערט ככר שווער ; הונדערט ככר גאלד ; [כז] צוואַנציג
גאָלדנע בעקקען , טויזענד אדרכנים אן געוויכט ; אונד צוויא
גערעטהע פאן איינעם שענען גלענצענדען מעטאַללע , שעצבאַר
ויא גאָלד · [כח] אונד איך שפראך צו איהנען : איהר זייד דעם
עוויגען געהייליגעט , אויך דיא געפעסע זינד עז , אונד דאַז
זילבר אונד גאלד איזט איינע פרייוויללינע גאַבע דעם עוויגן , דעם
גאָטט אייערער פעטער צו עהרען · [כט] וואכעט אלזא מיט
זאָרגפאַלט

מכלל יופי

להם , הקו"ף בקמ"ץ חטף · (כו) ואֲשְׁקֲלָה עלידם , הקו"ף בשו"א ,
ופת"ח · (כז) לאדרכנים , מטבע ירוע אצלם באותו הזמן
והוא בן חמש אותיות , ובמכלל אפשר כי האל"ף נוספת כי נמצא בלא אל"ף
עם מ"ם בסוף · מצהב , גוון קרוב לגוון הזהב · חמודת , תאר · (כט) שקדו ,
ענין

רש"י

משל נחשת מוזהב מן מטבע של נחשת : טובה · לשון נקבה קורא לנחשת :
שנים · שני כלים חמודות כזהב הכלים קורא חמודות בלשון נקבה :
(כח) אליהם · לאותן שרי הכהנים : (כט) הלשכות בית · ה' כדי
ליתן

תרגום אשכנזי׃

זאָרגפֿאלט איבער דיזעז , ביז איהר עז אין ירושלים דען פֿאָר,
נעהמוטען דער פריזטער אונד לעוויטן , אונד דען פֿאַמיליענהייפטערן
איזראַעלז , וועלכע דיא אויפֿזיכט איבער דיא ציממער דעז טעמפלז
האבען , פֿאָרוועגען ווערדעט , [ל] אונד דיזע פריסטער אונד
לעוויטען דאַז צוגעוואָגענע זילבער אונד גאָלד , אונד דיא געפֿעסע
אין עמפֿפאנג נעהמען , אום אַללעז אין דאַז הויז אונזערעז גאָטטעז
אין ירושלים צו ברינגען · [לא] דען צוועלפֿטען דעז ערזטען
מאָנאַטז בראַכען וויר פֿאָם פֿלוזזע אהוא אויף , אום דען צוג נאַך
ירושלים אנצוטרעטן , אונד זיכער לייטעטע דיא האַנד אונזרעז
גאָטטעז אונז אויף דער רייזע , אונד רעטטעטע אונז
פֿאָן אויפֿלויערערן אונד פֿיינדען · [לב] וויר קאַמען אויך
גליקליך אין ירושלים אן , הילטען אונז דאָרטען דרייא טאגע
רוהיג , [לג] אונד אַם פֿירטען טאַגע ווארדע אים טעמפעל
אונזערעז גאָטטעז דען פריסטערן , מרמות זאָהן אוריה׳ז אונד
אלעזר זאָהן דעז פנחס , אונד דען לעוויטען , יוזבד זאָהן ישוע׳ז
אונד נועדיה זאָהן בנוי׳ז דאז זילבער , גאָלד אונד דיא געפֿעסע
צוגעוואגן · [לד] נאכדעם אללעז געצעהלט אונד געוואָגן ווער , ווארדע
דער גאַנצע בעטראַג דעז געוויכטעז אויפֿגעשריבען · [לה] נון
בראַכטען דיא עבען אויז דער געפֿאַנגענשאַפֿט אַנגעקאָממענען דעם
גאָטט איזראעלז , אלז גאַנצאָפפער פֿיר דיא גאַנצע נאַטציאָן
צוועלף שטירע , זעכז אונד נייַנציג ווידדער אונד זיבען אונד
זיבענציג לעממער דאַר ; צום זינדענאָפפֿער אַבער בראַכטען זיא

צוועלף

ביאור

(ל) זקבלו , והם יקבלוהו (הכ״ל) · (לו) ונשאו את העם וגו׳ , כטעס יכשאוהו אבני מקומו (לאעלה א׳ ד׳) , וככר פורס טעמו (הרא״בע) ·

ט (א) בתועבותיהם

מכלל יופי

עניו המהירות וההשתדלות וההתמדה על הדבר · (לא) תמעה , נדגש הסמך שלא כמנהג רוב הבנין · (לה) צפירי , ידוע והרגום שעיר צפירא ·

ט (נ) ואמרמה

שָׂרֵי הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְשָׂרֵי־הָאָבוֹת לְיִשְׂרָאֵל
בִּירוּשָׁלָ͏ִם הַלִּשְׁכוֹת בֵּית יְהוָה׃ ל וְקִבְּלוּ הַכֹּהֲנִים
וְהַלְוִיִּם מִשְׁקַל הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב וְהַכֵּלִים לְהָבִיא
לִירוּשָׁלַ͏ִם לְבֵית אֱלֹהֵינוּ׃ לא וַנִּסְעָה מִנְּהַר
אַהֲוָא בִּשְׁנֵים עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לָלֶכֶת
יְרוּשָׁלָ͏ִם וְיַד אֱלֹהֵינוּ הָיְתָה עָלֵינוּ וַיַּצִּילֵנוּ מִכַּף
אוֹיֵב וְאוֹרֵב עַל־הַדָּרֶךְ׃ לב וַנָּבוֹא יְרוּשָׁלָ͏ִם
וַנֵּשֶׁב שָׁם יָמִים שְׁלֹשָׁה׃ לג וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי
נִשְׁקַל הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב וְהַכֵּלִים בְּבֵית אֱלֹהֵינוּ
עַל יַד־מְרֵמוֹת בֶּן־אוּרִיָּה הַכֹּהֵן וְעִמּוֹ אֶלְעָזָר
בֶּן־פִּינְחָס וְעִמָּהֶם יוֹזָבָד בֶּן־יֵשׁוּעַ וְנוֹעַדְיָה בֶן־
בִּנּוּי הַלְוִיִּם׃ לד בְּמִסְפָּר בְּמִשְׁקָל לַכֹּל
וַיִּכָּתֵב כָּל־הַמִּשְׁקָל בָּעֵת הַהִיא׃ לה הַבָּאִים
מֵהַשְּׁבִי בְנֵי־הַגּוֹלָה הִקְרִיבוּ עֹלוֹת לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
פָּרִים שְׁנֵים־עָשָׂר עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל אֵילִים
תִּשְׁעִים וְשִׁשָּׁה כְּבָשִׂים שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה צְפִירֵי

רש"י

ליתן בלשכות הבית: (לא) בשנים עשר לחודש הראשון. בשנים עשר לניסן: ויד אלהינו היתה עלינו. להצליחנו על הדרך אשר הלכנו עליה: (לד) במספר במשקל לכל. מספר הכלים ומשקלם כאשר קבלוהו כך היה נשקל כולו כאשר פרשהו: (לה) הבאים מהשבי בני הגולה. הללו אשר באו עם עזרא: הקריבו עולות. הכל עולה והוראת שעה היתה: (לו) ויתנו את דתי המלך. הללו עולי גולה ספרו מצות דריוש המלך לגדולי המלך רואי פניו: ופחוות. כמו ופחות: עבר הנהר. אותן של צד ארץ ישראל הן בעבר הנהר ליושבי בבל: ונשאו. שהיו. מנשאין ומסייעין:

חַטָּאת שְׁנֵים עָשָׂר הַכֹּל עֹלָה לַיהוָה׃ לו וַיִּתְּנוּ
אֶת־דָּתֵי הַמֶּלֶךְ לַאֲחַשְׁדַּרְפְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּפַחֲוּוֹת
עֵבֶר הַנָּהָר וְנִשְּׂאוּ אֶת־הָעָם וְאֶת־בֵּית הָאֱלֹהִים׃
ט א וּכְכַלּוֹת אֵלֶּה נִגְּשׁוּ אֵלַי הַשָּׂרִים לֵאמֹר
לֹא־נִבְדְּלוּ הָעָם יִשְׂרָאֵל וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם
מֵעַמֵּי הָאֲרָצוֹת כְּתֹעֲבֹתֵיהֶם לַכְּנַעֲנִי הַחִתִּי
הַפְּרִזִּי הַיְבוּסִי הָעַמֹּנִי הַמֹּאָבִי הַמִּצְרִי וְהָאֱמֹרִי׃
ב כִּי־נָשְׂאוּ מִבְּנֹתֵיהֶם לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם וְהִתְעָרְבוּ
זֶרַע הַקֹּדֶשׁ בְּעַמֵּי הָאֲרָצוֹת וְיַד הַשָּׂרִים וְהַסְּגָנִים
הָיְתָה בַּמַּעַל הַזֶּה רִאשׁוֹנָה׃ ג וּכְשָׁמְעִי אֶת־
הַדָּבָר הַזֶּה קָרַעְתִּי אֶת־בִּגְדִי וּמְעִילִי וָאֶמְרְטָה
מִשְּׂעַר רֹאשִׁי וּזְקָנִי וָאֵשְׁבָה מְשׁוֹמֵם׃ ד וְאֵלַי
יֵאָסְפוּ כֹּל חָרֵד בְּדִבְרֵי אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל עַל מַעַל
הַגּוֹלָה וַאֲנִי יֹשֵׁב מְשׁוֹמֵם עַד לְמִנְחַת הָעָרֶב׃
ה וּבְמִנְחַת הָעֶרֶב קַמְתִּי מִתַּעֲנִיתִי וּבְקָרְעִי

בגדי

רש"י

ט (א) אלה. דברים הללו אשר ספרו דתי המלך והשרים של ישרא׳: לאמר. וכן אמרי לו: (ב) היתה במעל הזה ראשונה. שהם התחילו למעול מעל להתחתן בגויי הארצו׳: (ד) משומם. עלוב ושומם כמו (יחזקאל ג׳) שבעת ימים משמים בתוכם: (ה) מתעניתי. שלא אכלתי אותו

יום

מכלל יופי

ט (ג) ואמרטה, ענינו עקירת השער. משומם, פועל מרובע עומד ענין התמיהה. (ד) למנחת הערב, הלמ"ד מורה על העצם עצמו כמו מלת את ויספיק הענין זולתה ונקראת תפלת המנחה כן לפי שהיא בעת עלות המנחה בערב והוא עת נטות השמש.

(ה) התנה

צוועלף ציגענבעקקע, אונד אויך דיזע וואורדן דעם עוויגן גאנ'ז גע.
אפפערט · [לו] אויך איבערגאבן זיא דען קעניגליכן זאטראפן אונד
לאנדפפלעגערן, יענזייטז דעז שטראמעז, דיא פערהאלטונגז.
בעפעהלע דעז קעניגז, אונד דיזע בעשענקטן דאז פאלק אונד דען
טעמפל.

ט [א] נאך בעענדיגונג דיזער האנדלונגען נאהעטען זיך מיר דיא
הייפטר [דער נאטציאן], אונד שפראכן: זאוואהל דאז
פאלק ישראל, אלז דיא פריזטר אונד לעוויטן, הילטן זיך ווערדר
פאן דען פעלקרן דער לענדר, דעם כנעני, חתי, פריזי, יבוסי,
עמני, מאבי, מצרי אונד אמרי, נאך פאן דערען גריילטהאטן
אבגעזאנדערט; [ב] פילמעהר האבן זיא אונד איהרע זעהנע פאן
איהרן טעכטרן געהייראטהעט, אונד זא דען הייליגן זאמן מיט דען
פעלקרן דער לענדר פערמישט; פירזטן אונד פארשטעהער ווארען
דיא ערזטן, וועלכע איהרע האנד מיט דיזער טרייולאזיגקייט בע.
זודעלטן. [ג] דא איך דיזעז הערטע צעררים איך מיין קלייד אונד
מיינען מאנטעל, רויפטע מיר דיא האארע אם קאפף אונד
בארטע אויז, אונד זעצטע מיך איינזאם · [ד] עז האטטען
זיך צוואר אללע דיאיעניגען אום מיך פערזאממעלט, דיא,
דער ווארטע דעז גאטטעז איזראעלז איינגעדענק, וועגען דער
טרייולאזיגקייט דער איינזט פערדריבענען בעקיממערט ווארען,
איך אבער בלייב איינזאם זיצען ביז צור צייט דעז אבענדאפפערז.
[ה] אונד אלז דאז אבענדאפפער געבראכט ווארדע, שטאנד
איך

ביאור

ט (א) כתועבותיהם, הכ"ף היא כ"ף הדמיון, והמ"ס באלת טעמי
מושכת עצמה, ואחרת עמה, ופירוש הפסוק, שלא כבלו
ישראל גם מעמי הארצות, גם מתועבותיהם. (ג) משומם. בדד, כמו
שעריה שוממין (איכה א' ד') · (ד) הגולה, אשר שבו כבר מהגולה.
(ט) עבדים

תרגום אשכנזי ·

איך אויף פאָן דעם אָרטע , וואָ איך פאַסטענד זאַס , מיט צעררִיסענעם קליידע אונד מאַנטעל , וואַרף מיך אויף מיינע קניע נידער , ברייטעטע מיינע הענדע צו דעם עוויגן מיינעם גאָטט אויז , [ו] אונד בעטעטע : מיין גאָטט ! איך בין בעשעמט בין מיט שאַנדע בעדעקט , אונד וואַגע עז קוים מיין אנגעזיכט צו דיר עמפּאָר צו העבען , דען ביז איבער דען קאָפּף רייכט דאַז מאַאַס אונזערער זינדען אונז , אונזערע פֿערברעכען טהירמען זיך הימעל אַן · [ז] אין דער צייט אונזערער פֿעטער שאָן לעבטען אין גראָסער פֿערשולדונג וויר [דיא נאַטציאָהן] , אונד לעבען נאָך דאַרין · דיזע זינדען זינד עז , דיא אונז , אונזרע קעניגע אונד פריסטער דעם שווערטע , דער געפֿאַנגענשאַפֿט , דער פלינדערונג אונד דער פֿעראַכטונג פֿרעמדער קעניגע פרייס גאַבען , זאָ וויא עז הייטע נאָך איזט · [ח] יעצט , עז איזט קוים איינען אויגענבליק , איזט אונז ערבאַרמונג פֿאָן דעם עוויגען אונזערעם גאָטט געוואָרדען , ער וויל , דאַס אונזער רעזט זיך ערהאַלטע , אונד ווידער אנזיעדלע אַן זיינעם הייליגען אָרטע · מיטטען אין דער שקלאַווערייא האַט אונזר גאָטט אונז אויפּ'ז נייע בעלעבט וויר בליקען העלל אין דיא צוקונפֿט · [ט] וויר זינד צוואָר נאָך אונטערטהאַן , אַבער אין אונזערער אַבהענגיגקייט האַט אונזער גאָטט אונז ניכט פֿערלאַזען , ער ליס אונז גונזט פֿינדען פֿאָר דען קעניגען פערזיענ'ז , דאַס וויר אויפּ'ז נייע בעלעבט , דען טעמפעל אונזרעז גאָטטעז עמפּאָר אויז זיינן רואינען העבן , איהן ווידר הערשטעללן , אונד זאָ אונז זעלבזט איינע שוטצמויער

אין

ביאור

(ט) עבדים אנחנו , עדיין אין לישראל מלך מקרב אחיו , וכל האומה תחת ממשלת מלך אחר , וטעם עבדים בלשונות הקדם כמו מלת (אונטערטהאַנען בל"א) כמו (למעלה ד' י"א) עבדך אנש עבר נהרה , ודומיו · גדר , לבלתי

מכלל יופי

(ח) תחנה , ענין חן · (ט) ולהעמיד , ולקים · (יא) ארץ נדה , ענין רחוק והוא תאר · כגדרת , שם סמוך · (יב) והורשתם , ענין ירושה ·

(יג) חשכת

בִּגְדִי וּמְעִילִי וָאֶכְרְעָה עַל־בִּרְכַּי וָאֶפְרְשָׂה כַפַּי
אֶל־יְהוָה אֱלֹהָי׃ ו וָאֹמְרָה אֱלֹהַי בֹּשְׁתִּי
וְנִכְלַמְתִּי לְהָרִים אֱלֹהַי פָּנַי אֵלֶיךָ כִּי עֲוֺנֹתֵינוּ
רָבוּ לְמַעְלָה רֹאשׁ וְאַשְׁמָתֵנוּ גָדְלָה עַד
לַשָּׁמָיִם׃ ז מִימֵי אֲבֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּאַשְׁמָה
גְדֹלָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וּבַעֲוֺנֹתֵינוּ נִתַּנּוּ אֲנַחְנוּ
מְלָכֵינוּ כֹהֲנֵינוּ בְּיַד ׀ מַלְכֵי הָאֲרָצוֹת בַּחֶרֶב
בַּשְּׁבִי וּבַבִּזָּה וּבְבֹשֶׁת פָּנִים כְּהַיּוֹם הַזֶּה׃
ח וְעַתָּה כִּמְעַט־רֶגַע הָיְתָה תְחִנָּה מֵאֵת ׀
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְהַשְׁאִיר לָנוּ פְּלֵיטָה
וְלָתֶת־לָנוּ יָתֵד בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ לְהָאִיר
עֵינֵינוּ אֱלֹהֵינוּ וּלְתִתֵּנוּ מִחְיָה מְעַט בְּעַבְדֻתֵנוּ׃
ט כִּי עֲבָדִים אֲנַחְנוּ וּבְעַבְדֻתֵנוּ לֹא עֲזָבָנוּ
אֱלֹהֵינוּ וַיַּט־עָלֵינוּ חֶסֶד לִפְנֵי מַלְכֵי פָרַס לָתֶת־
לָנוּ מִחְיָה לְרוֹמֵם אֶת־בֵּית אֱלֹהֵינוּ וּלְהַעֲמִיד
אֶת־חָרְבֹתָיו וְלָתֶת־לָנוּ גָדֵר בִּיהוּדָה וּבִירוּשָׁלִָם׃

י ועתה

רש"י

יום: (ז) נִתַּנּוּ · כמו נתננו · דגש הנו"ן תחת חסרון נו"ן אחר' כמו (ד"ה ב' י"ד)
כי עליך נשענו כמו נשעננו (ראשית ל"ד) : ונתנו את בנותינו כמו ונתננו :
כהיום הזה כמו שיראה היום הזה שכבר גלו עשרת השבטים ועדיין נשארו
בבבל הרבה מן הגולים : (ח) ועתה כמעט רגע · לפי שעה : תחנה ·
כמו חנינה : ולתת לנו יתד · לקבוע אותנו בארץ ישראל : יתד כמו
(ישעיה כ"ב) ותקעתיו יתד במקום נאמן : מחיה מעט · חיים מועטים :
(ט) כי עבדים אנחנו . לדריוש מלך פרס : לא עזבנו · לא עזב אותנו :
ויט · לשון מפעיל · כמו מטה עלינו חסדו : גדר · שהיו גודרין גדר

י וְעַתָּה מַה־נֹּאמַר אֱלֹהֵינוּ אַחֲרֵי־זֹאת כִּי
עָזַבְנוּ מִצְוֹתֶיךָ: יא אֲשֶׁר צִוִּיתָ בְּיַד עֲבָדֶיךָ
הַנְּבִיאִים לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים
לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ נִדָּה הִיא בְּנִדַּת עַמֵּי הָאֲרָצוֹת
בְּתוֹעֲבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר מִלְאוּהָ מִפֶּה אֶל־פֶּה
בְּטֻמְאָתָם: יב וְעַתָּה בְּנוֹתֵיכֶם אַל־תִּתְּנוּ
לִבְנֵיהֶם וּבְנֹתֵיהֶם אַל־תִּשְׂאוּ לִבְנֵיכֶם וְלֹא־
תִדְרְשׁוּ שְׁלֹמָם וְטוֹבָתָם עַד־עוֹלָם לְמַעַן תֶּחֶזְקוּ
וַאֲכַלְתֶּם אֶת־טוּב הָאָרֶץ וְהוֹרַשְׁתֶּם לִבְנֵיכֶם
עַד עוֹלָם: יג וְאַחֲרֵי כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ בְּמַעֲשֵׂינוּ
הָרָעִים וּבְאַשְׁמָתֵנוּ הַגְּדֹלָה ׀ כִּי אַתָּה אֱלֹהֵינוּ
חָשַׂכְתָּ לְמַטָּה מֵעֲוֺנֵנוּ וְנָתַתָּה לָּנוּ פְּלֵיטָה
כָּזֹאת: יד הֲנָשׁוּב לְהָפֵר מִצְוֺתֶיךָ וּלְהִתְחַתֵּן
בְּעַמֵּי הַתֹּעֵבוֹת הָאֵלֶּה הֲלוֹא תֶאֱנַף־בָּנוּ עַד־

כלה

ר ש״י

לשמור מצותיו : (יא) נדה · טמאה וגעולה : (יב) והורשת' · את הארץ לבניכם עד עולם : (יג) ואחרי כל הבא עלינו · אחרי כל המעשה הרע אשר הבי' עלינו במעשינו הרעי' : חשכת למטה מעונינו · מעונותינו עד למטה שנפחת עונינו על כפרת גלותינו ויש לנו לפתרו בענין זה מנעת עצמך מלגבות ממנו כל עונינו וגבי' ממנו למטה מן העונו' ולא פרע' ממנו ככל חטאתינו :

(יד) השוב

לקט שכחה

מ (יג) ורש״י פירוש חשכת למטה מעונינו מנעת עצמך מלגבות ממנו כל עונינו וגבית ממנו למטה מן העונות · והרא״בע פירש כאילו מנעת וחשכת מכתוב מקצת עונינו בספר הזכרון והנחתם למטה

אין יהודה אונד ירושלים שאפפן . [י] וואז בלייבט אונז נון , א
גאטט ! נאך אללעם דיזן צוזאגן איבריג , דא וויר דיינע געבאטע
אויפ'ז נייע פערלאזזן האבן ? [יא] דורך דיינע דינר , דיא פרא.
פעטען , האט דוא בעפאהלען , אונד אונז זאגן לאזזן : דאז
לאנד אין וועלכעז איהר ציהעט עז צו עראבערן , איזט איין לאנד
רעז אבשייעז , דיא פעלקער דער לענדער האבען עז דורך
איהרע גריילטהאטען צום שייזאלע געמאכט , האבען עז פאן
אללען זייטען מיט איהרער אונרייניגקייט אנגעפיללט , [יב] דארום
געבט אייערע טעכטער איהרען זעהנען , אונד אייערן זעהנען איהרע
טעכטער ניכט , אונד זוכעט ניא איהר גליק אונד וואהל צו בע.
פערדערן , אויף דאז איהר אייך בעפעזטיגעט אים לאנדע , אייך
נעהרעט פאן זיינעם בעזטען , אונד עז אייערן נאכקאממען אויף עוויג
פערערבעט · [יג] אונד נאך אללעם , וואז אונז אונזערער בעזען
טהאטען אונד גראסר פערשולדונג וועגען בעטראפפען האט . וואדוא
אונזער גאטט ! איממער וועניגער שטראפטעזט , אלז אונזערע זינדן
פערדיענטען , אונד ענדליך אונז גאר איינע זאלכע רעטטונג אנ.
געדייהען ליסעזט ; [יד] קאננטען וויר אבערמאלז דיינע געבאטע
איברטרעטן , אונד אונז מיט דיזן אבשייליכן פעלקערן פערשוועגערן !
ווען נון דיין צארן ביז צור געגנצליכען פערניכטונג אונז טריפט ,

ביאור

אויך

לבלתי כהיה למרמס (הרא"ע) · (יד) הנשוב . ה' האת מתמת
לתמיהה הקיימת , כמו הנגלה נגליתי (שמואל א' ב' כ"ז) .

י (ג) ארני

מכלל יופי

(יג) חשכת למטה מעוננו , פירוש מנעת מעוננו מלחתנו למטה
ומלגמלנו בעוננו :

י (יד) ההושיב

לקט שכחה

למטה לארץ" כטעם והשליך במצולות ים כל חטאתם . ולדעתי פירושו
כי אתה אלהינו חשכת ומנעת טובך ממנה למטה מעונינו כלומר שהיה
ראוי, כפי המשפט שתמנע, יותר מטובך ממנו אבל אתה אלהינו

קשכת

אויך דער קליינזטע רעזט ניכט איבעריג בלייבט : [טו] ביזט דוא
גערעכט, עוויגער גאָטט איזראַעלז ! דאַ וויר, דער הייטע גע,
רעטטעטע רעזט, מיט שולדן בעלאַזטעט פאָר דיר ערשיינען, אונד
זיכער ניכט אין דיינעם געריכטע בעשטעהען.

י [א] ווערהרענד עזרא בעטענד, זינדענבעקעננעד אונד וויינענד
פאָר דעם טעמפל דעז הערן לאַג, האַטטע זיך איינע אייסער,
אָרדענטליכע מענגע פאָלקעז אויז ישראל אום איהן הער פערזאממעלט,
מעננער, וויבער אונד קינדער, דען אויך דאַז פאָלק וויינטע העפטיג.
[ב] דאַ פינג שכניה זאָהן יחיאל'ז, פאָן דען נאַכקאָממען דעז עילם,
אַן, אונד שפראַך צו עזרא: וויר האַבען צוואַר טריילאָז געגען אונזערן
גאָטט געהאַנדעלט, האַבען פרעמדע פרויען פאָן דען פעלקערן דעז
לאַנדעז געהייראַטעט, אַבער נאָך איזט האָפפנונג פיר איזראַעל.
[ג] לאַסט אונז יעצט מיט אונזערעם גאָטט איינען בונד עררישטען,
דיזע וויבער אונד דיא פאָן איהנען געבאָרנען קינדער צו פערשטאָסען,
נאַך דעם ראַטהע דעז עוויגען, אונד דער מעננער, וועלכע דיא
געבאָטע אונזערעז גאָטטעז געגויא בעאָבאַכטען; זאָ ווירד געהאַנדעלט
נאַך דעם געזעטצע. [ד] מאַכע דיך אויף, דען אויף דיר בערוהעט
דיא אויזפיהרונג, ווי ר וואָללען דיר טרייליך ביישטעהען ; זייא
ענטשלאָזזען, אונד פאָללבריגגע ! [ה] דאַ שטאַנד עזרא אויף,
בעשוואר

ביאור

י (ג) אדני. לפי הכיקוד פס זה הוא קודש, וכן דעת רש"י ז"ל, ועל פי זה
תרגמנו (ו) ויקם, תרגמנו לפי הענין, כי כבר כאמר בפסוק הקודם שקם
עזרא

לקט שכחה

הסכת לווטה ומעונינו על כן אמר ונתתה לנו פליטה כזאת שלא
היינו ראויים אליה :

י (א) הרבה בכה. כמו בכי ובא על משקל ולתשוף ווים מגבא :
(ב) יש מקוה. יש תקוה : (ג) והנולד מהם. כמו מהן :
(טז) ויבדלו

כַּלֵּה לְאֵין שְׁאֵרִית וּפְלֵיטָה׃ טו יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל צַדִּיק אַתָּה כִּי־נִשְׁאַרְנוּ פְלֵיטָה כְּהַיּוֹם
הַזֶּה הִנְנוּ לְפָנֶיךָ בְּאַשְׁמָתֵינוּ כִּי אֵין לַעֲמוֹד
לְפָנֶיךָ עַל־זֹאת׃

י א וּכְהִתְפַּלֵּל עֶזְרָא וּכְהִתְוַדֹּתוֹ בֹּכֶה וּמִתְנַפֵּל
לִפְנֵי בֵּית הָאֱלֹהִים נִקְבְּצוּ אֵלָיו מִיִּשְׂרָאֵל
קָהָל רַב־מְאֹד אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וִילָדִים כִּי־בָכוּ
הָעָם הַרְבֵּה בֶכֶה׃ ב וַיַּעַן שְׁכַנְיָה בֶן־יְחִיאֵל
מִבְּנֵי עוֹלָם וַיֹּאמֶר לְעֶזְרָא אֲנַחְנוּ מָעַלְנוּ
בֵאלֹהֵינוּ וַנֹּשֶׁב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת מֵעַמֵּי הָאָרֶץ
וְעַתָּה יֵשׁ־מִקְוֶה לְיִשְׂרָאֵל עַל־זֹאת׃ ג וְעַתָּה
נִכְרָת־בְּרִית לֵאלֹהֵינוּ לְהוֹצִיא כָל־נָשִׁים וְהַנּוֹלָד
מֵהֶם בַּעֲצַת אֲדֹנָי וְהַחֲרֵדִים בְּמִצְוַת אֱלֹהֵינוּ
וְכַתּוֹרָה יֵעָשֶׂה׃ ד קוּם כִּי־עָלֶיךָ הַדָּבָר
וַאֲנַחְנוּ עִמָּךְ חֲזַק וַעֲשֵׂה׃ ה וַיָּקָם עֶזְרָא

וישבע

עילם קרי

ר ש " י

(יד) הנשוב . אם נשוב : כלה תאנף בנו . תמיה המתקיימ' : (טו) כי
אין כח מעשים טובים בנו לעמוד ולהתקיים לפניך על עבירה :
י (א) בכה . כמו בכי : (ב) ונושב . והושבנו : יש מקוה . יש
תקוה לישראל על כך שהם יכולים להוציא נשיהם הנכריות והנולד מה'
ולהוציא כל הבנים הנולדים מן הנשים הנכריות : (ג) בעצת ה' .
בעצמו וברצונו של הקב"ה : והרדים במצות אלהינו . ויראי שמים ואלהים :
וכתורה יעשה . העושה ר' עשה הזה אשר יוציא אשתו ובניו הנכריים :
(ד) ואנחנו עמך . להיות מסכימים עמך : (ז) הול . כרוז :
(ח) לגלגת

וַיַּשְׁבַּע אֶת־שָׂרֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְכָל־יִשְׂרָאֵל
לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה וַיִּשָּׁבֵעוּ׃ ו וַיָּקָם עֶזְרָא
מִלִּפְנֵי בֵּית הָאֱלֹהִים וַיֵּלֶךְ אֶל־לִשְׁכַּת יְהוֹחָנָן
בֶּן־אֶלְיָשִׁיב וַיֵּלֶךְ שָׁם לֶחֶם לֹא־אָכַל וּמַיִם לֹא־
שָׁתָה כִּי מִתְאַבֵּל עַל־מַעַל הַגּוֹלָה׃ ז וַיַּעֲבִירוּ
קוֹל בִּיהוּדָה וִירוּשָׁלַםִ לְכֹל בְּנֵי הַגּוֹלָה לְהִקָּבֵץ
יְרוּשָׁלָםִ׃ ח וְכֹל אֲשֶׁר לֹא־יָבוֹא לִשְׁלֹשֶׁת
הַיָּמִים כַּעֲצַת הַשָּׂרִים וְהַזְּקֵנִים יָחֳרַם כָּל־רְכוּשׁוֹ
וְהוּא יִבָּדֵל מִקְּהַל הַגּוֹלָה׃ ט וַיִּקָּבְצוּ כָל־
אַנְשֵׁי־יְהוּדָה וּבִנְיָמִן יְרוּשָׁלַםִ לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים
הוּא חֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ וַיֵּשְׁבוּ כָל־
הָעָם בִּרְחוֹב בֵּית הָאֱלֹהִים מַרְעִידִים עַל־הַדָּבָר
וּמֵהַגְּשָׁמִים׃ י וַיָּקָם עֶזְרָא הַכֹּהֵן וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם אַתֶּם מְעַלְתֶּם וַתֹּשִׁיבוּ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת
לְהוֹסִיף עַל־אַשְׁמַת יִשְׂרָאֵל׃ יא וְעַתָּה תְּנוּ
תוֹדָה לַיהוָה אֱלֹהֵי־אֲבֹתֵיכֶם וַעֲשׂוּ רְצוֹנוֹ וְהִבָּדְלוּ
מֵעַמֵּי הָאָרֶץ וּמִן־הַנָּשִׁים הַנָּכְרִיּוֹת׃ יב וַיַּעֲנוּ
כָל־הַקָּהָל וַיֹּאמְרוּ קוֹל גָּדוֹל כֵּן כִּדְבָרְךָ עָלֵינוּ

יתיר י׳ לעשות

רש״י

(ח) לשלשת הימים. לסוף שלשת הימים: (ט) חדש התשיעי. הוא חדש כסליו: מרעידים על הדבר. מתיראים על הדבר. מתיראים היו מחמת עבירה זאת: ומהגשמים. ומן הגשמים היורדים עליהם שם היו רעודים ועלובים: (יא) תודה. וידוי: (יג) והעת גשמים שהגשמים יורדים

עלינו

בעשוואר דיא הייפטער דער פריסטער , לעוויטען אונד גאנץ ישראל
צו האַנדעלן נאַך דיזער אברעדע אונד זיא שוואָרען ׃ [ו] נון פערליס
עזרא דען פלאַטץ פאָר דעם טעמפל , אונד גינג אין דאַז צימממער דעז
יהוחנן זאהן אלישיב'ז , ער גינג הין אהנע פארהער געגעזען ,
אָדער געטרונקען צו האַבען ; זא גרעמטע ער זיך איבער דיא טריילאָזיג-
קייט דער איינזט פערטריבענען ׃ [ז] יעצט ליס מאַן אין יהודה אונד
ירושלים דורך אויזרוף בעקאַנט מאַכען : אַללע איינזט פערטריבענען
האַבען זיך נאַך ירושלים צו פערזאַממעלן , [ח] אונד ווער נאַך פער-
לויף דרייער טאַגע ניכט ערשיינט דעזזען גאַנצעז פערמעגען זאָלל פער-
באַננט , אונד ער זעלבזט אויז דער געמיינדע געשטאָסען ווערדען ! זאָ
האַבען עז דיא פירסטען אונד עלטעזטען בעשלאָזזען · [ט] דען צוואַנ-
ציגזטען דעז ניינטען מאָנאַטז , נאך פערלויף דער דרייא טאַגע ,
קאַמען אללע מעננער פאָן יהודה אונד בנימין אין ירושלים צוזאַממען ;
אונד דאַז פאָלק האַררטע בעבענד אין דער טעמפלשטראַסע , גע-
ענגזטיגעט פאָן דעם פערגעהען אונד פאָם רעגען דורכנעסט ·
[י] יעצט ערהאָב זיך דער פריסטער עזרא , אונד רעדעטע זיא אַן :
איהר האַבט טריילאָז געהאַנדעלט , האַבט פרעמדע פרויען גע-
הייראַטעט , אונד איזראַעל'ז שולד פערמעהרעט . [יא] לעגט
אַלזאָ דעם עוויגען , דעם גאָטט אייערער פעטער איין טרייעז בע-
קעננטניס אַב פאָללציהעט דעזן וויללען , אונד זאָנדערט אייך אַב
פאָן דען פעלקרן דעז לאַנדעז אונד פאָן דען פרעמטען וויבערן ·
[יב] דאַ אַנטוואָרטעטע דיא גאַנצע געמיינדע מיט לויטער שטיממע .
זאָ זייא עז ! וויר זינד פערפפליכטעט צו טהון , וויא דוא געשפראָכן ;

(יג) אַבער

ביאור

עזרא · (ט) מרעידים וגו' , העם חרדו בלבם מפחד עונם , וקור אחז גופם ממימי הגשמים הרבים , אשר ירדו עליהם , וכן נוטה דעת רש"י ורלב"ג ז"ל

[יג] אַבער עז איזט דעז פאָלקעז זאָ פיל , אונד דער הייטיגע רעגען ערלויבט ניכט , אים פרייען צו ווײלען ; אויך איזט דיזעז געשעפט ווערר אין איינעם , נאָך אין צווייא טאַגען פאָללענדעט , דען עז האַבען פילע פאָן אונז דיזע זינדע בעגאַנגען . [יד] דארום לאַזזען שטאַטט דער גאנצען געמיינדע נור דיא פירזטען פערזאַממעלט בלייבן אונד וועր זיך אין אונזערן שטעדטן מיט איינער פרעמדען פרויא פער, הייראַטעט האַט , דער ערשיינע פאָן דען עלטעזטען אונד ריכטערן דער שטאַדט בעגליידעט , צו איינער איהם אַנבערוימטען צייט , בים וויר ענדליך , אויך אין דיזער זאַכע , דען ענטבראַננטען צאָרן אונזרעז גאָטטעז פאָן אונז אַבגעוואַנדעט האַבען ווערדען . [טו] צוואַר ווידערזעטצען זיך יונתן זאָהן עשהאל׳ז אונד יחזיה זאָהן חקוה׳ז , דיזעם בעשלוזזע , וואָרין אויך משלם אונד דער לוי שבתי איהנען ביישטאַנדען , [טז] אַבער דיא איינזט פערטריבענן , וואָללטען דאַרנאַך האַנדעלן אונד , עז וואורדען געוועהלט דער פריזטער עזרא , אונד מעהרערע בע, ריהמטע פאַמיליענהייפטער . דיזע בעגאַננען איהרע זיצונגען צור אונטערזוכונג דיזער זאַכע אַם ערזטען דעז צעהנטען מאָנאַטז , [יז] אונד וואַרן , ביא אַללען מעננערן , דיא פרעמדע פרויען געהייראַטהעט האַטטען , אַם ערזטען טאַגע דעז ערזטען מאָנאַטז

ביאור

דאַמיט

זצ״ל . (יד) יעמדו וגו׳ , כמו עמוד עמדי (דברים ה׳ ד״ס) , והטעם שהשרים יעמדו על משמרותם בירושלים , אשר כקראו שמה . (טו) אך וגו׳ , תרגמנו לפי דעת רש״י זצ״ל . (טז) אנשים , חסר וי״ו , והטעם, ואנשים . (יט) ויתנו ידם , רמז לתקיעת כ״ף (מדברי הראב״ע) . ואשמים

מכלל יופי

וגו׳

י (יד) ההושיב , הה״א במקו׳ אשר כמו אשר הושיב כי לא תשמש ה״א הידיעה בעוברים . לעתים , שנתן אותו זמן שיבא לפנינו . מזמנים , פועל דגוש מן ואהנה לו זמן . עד לדבר , הלמ״ד במקום ה״א הידיעה כן דעת קצת המפרשים . ויש לפרשו כמשמעו כי בא בשתי ידיעות אף על

לקט שכחה

פי

(טז) ויבדלו עזרא הכהן אנשים . חסר וי״ו ואנשים : (יז) ויכלו בכל אנשים הנ״ה במקום שנים ויכלו בכל באנשים :

לַעֲשׂוֹת׃ יג אֲבָל הָעָם רָב וְהָעֵת גְּשָׁמִים
וְאֵין כֹּחַ לַעֲמֹד בַּחוּץ וְהַמְּלָאכָה לֹא־לְיוֹם אֶחָד
וְלֹא לִשְׁנַיִם כִּי־הִרְבִּינוּ לִפְשֹׁעַ בַּדָּבָר הַזֶּה׃
יד יַעַמְדוּ־נָא שָׂרֵינוּ לְכָל הַקָּהָל וְכֹל | אֲשֶׁר
בְּעָרֵינוּ הַהֹשִׁיב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת יָבֹא לְעִתִּים
מְזֻמָּנִים וְעִמָּהֶם זִקְנֵי־עִיר וָעִיר וְשֹׁפְטֶיהָ עַד
לְהָשִׁיב חֲרוֹן אַף־אֱלֹהֵינוּ מִמֶּנּוּ עַד לַדָּבָר הַזֶּה׃
טו אַךְ יוֹנָתָן בֶּן־עֲשָׂהאֵל וְיַחְזְיָה בֶן־תִּקְוָה עָמְדוּ
עַל־זֹאת וּמְשֻׁלָּם וְשַׁבְּתַי הַלֵּוִי עֲזָרֻם׃
טז וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי הַגּוֹלָה וַיִּבָּדְלוּ עֶזְרָא הַכֹּהֵן
אֲנָשִׁים רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְבֵית אֲבֹתָם וְכֻלָּם
בְּשֵׁמוֹת וַיֵּשְׁבוּ בְּיוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי
לְדַרְיוֹשׁ הַדָּבָר׃ יז וַיְכַלּוּ בַּכֹּל אֲנָשִׁים הַהֹשִׁיבוּ
נָשִׁים נָכְרִיּוֹת עַד יוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן׃

יח וימצא

רש"י

עלינו: והמלאכה. והרחקת עבירה זו אין אתה יוכל לתקן כל כך במהירות: (יד) לכל הקהל. ועם כל הקהל: ההושיב. אשר הושיב: עד להשיב עד אשר ישוב חרונו של הקב"ה מעלינו: (טו) עמדו על זאת. לקנתר על דבר זה: עזרם. החזיקו ידיהם: (טז) לדריוש. כמו לדרוש: (יז) ויכלו בכל. והשלמו את תיקון המעשה מן האנשים אשר הושיבו נשים נכריות כי הוציאם לחדש הראשון עד יום אחד בניסן:

מכלל יופי

(יט) ידם.

פי שהאחר יספיק ורבים כמוהו: (טז) ולדריוש. נוספה בו היו"ד ומשפטו לדרוש. ובמכ"ל נוספה בו יו"ד שלא כמשפט והיא מלה יחידה לא אראה לה שנית במקרא להיות נוספת אות נעה בין שלש אותיות השרש ואפשר שהיא מלה מורכבת ואנכי לא ידעתי: (יז) ההושיבו,

יח וַיִּמָּצֵא מִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר הֹשִׁיבוּ נָשִׁים
נָכְרִיּוֹת מִבְּנֵי יֵשׁוּעַ בֶּן־יוֹצָדָק וְאֶחָיו מַעֲשֵׂיָה
וֶאֱלִיעֶזֶר וְיָרִיב וּגְדַלְיָה׃ יט וַיִּתְּנוּ יָדָם לְהוֹצִיא
נְשֵׁיהֶם וַאֲשֵׁמִים אֵיל־צֹאן עַל־אַשְׁמָתָם׃
כ וּמִבְּנֵי אִמֵּר חֲנָנִי וּזְבַדְיָה׃ כא וּמִבְּנֵי חָרִם
מַעֲשֵׂיָה וְאֵלִיָּה וּשְׁמַעְיָה וִיחִיאֵל וְעֻזִּיָּה׃ כב וּמִבְּנֵי
פַּשְׁחוּר אֶלְיוֹעֵינַי מַעֲשֵׂיָה יִשְׁמָעֵאל נְתַנְאֵל
יוֹזָבָד וְאֶלְעָשָׂה׃ כג וּמִן הַלְוִיִּם יוֹזָבָד וְשִׁמְעִי
וְקֵלָיָה הוּא קְלִיטָא פְּתַחְיָה יְהוּדָה וֶאֱלִיעֶזֶר׃
כד וּמִן־הַמְשֹׁרְרִים אֶלְיָשִׁיב וּמִן־הַשֹּׁעֲרִים
שַׁלֻּם וָטֶלֶם וְאוּרִי׃ כה וּמִיִּשְׂרָאֵל מִבְּנֵי פַרְעֹשׁ
רַמְיָה וְיִזִּיָּה וּמַלְכִּיָּה וּמִיָּמִן וְאֶלְעָזָר וּמַלְכִּיָּה
וּבְנָיָה׃ כו וּמִבְּנֵי עֵילָם מַתַּנְיָה זְכַרְיָה וִיחִיאֵל
וְעַבְדִּי וִירֵמוֹת וְאֵלִיָּה׃ כז וּמִבְּנֵי זַתּוּא אֶלְיוֹעֵינַי
אֶלְיָשִׁיב מַתַּנְיָה וִירֵמוֹת וְזָבָד וַעֲזִיזָא׃ כח וּמִבְּנֵי
בֵּבָי יְהוֹחָנָן חֲנַנְיָה זַבַּי עַתְלָי׃ כט וּמִבְּנֵי בָּנִי
מְשֻׁלָּם מַלּוּךְ וַעֲדָיָה יָשׁוּב וּשְׁאָל יְרָמוֹת׃
ל וּמִבְּנֵי פַּחַת מוֹאָב עַדְנָא וּכְלָל בְּנָיָה מַעֲשֵׂיָה
מַתַּנְיָה בְצַלְאֵל וּבִנּוּי וּמְנַשֶּׁה׃ לא וּבְנֵי חָרִם
אֱלִיעֶזֶר יִשִּׁיָּה מַלְכִּיָּה שְׁמַעְיָה שִׁמְעוֹן׃ לב בִּנְיָמִן
מלוך

רש״י

(יט) ידם. עצמם כמו הנה יד יואב בכל זאת (שמואל ב׳ יד) על אשמתם. הודאת שעה היתה: (כ) ומבני אמר כל אלו כהנים עד
ימן

ראַמיט צו ענדע · [יח] פֿאָן דען פריזטערן , תּעלכע
פֿרעמדע פֿרויען נעהייראַטהעט האַבען , פֿאַנדען זיך : פֿאָן דען
קינדערן דעז ישוע זאָהן יוצדקז אונד דעזזען ברידערן : מעשיה ,
אליעזר , יריב אונד גדליה · [יט] דיזע גאַבען אַבער איהרע
האַנד דאַרויף , איהרע ווייבער צו פֿערשטאָסען , אונד פֿער,
שטאַנדען זיך אויך איינען ווידדער צום שולדאָפּפֿער צו ברינגען ·
[כ] פֿאָן דען קינדערן אמרז , חנני אונד זבדיה ; [כא] פֿאָן
דענען דעז חרים , מעשיה , אליה , שמעיה , יחיאל אונד
עזיה ; [כב] פֿאָן דענען דעז פשחור , אליועיני , מעשיה ,
ישמעאל , נתנאל , יוזבד אונד אלעשה · [כג] פֿאָן לעוויטען :
יוזבד , שמעי , קליה , אויך קליטא גענאַננט , פתחיה , יהודה
אונד אליעזר · [כד] פֿאָן דען זענגערן , אלישיב , אונד
פֿאָן דען טהאָרהיטערן , שלם , טלם אונד אורי ·
[כה] פֿאָן איזראַעליטען : פֿאָן דען קינדערן דעז
פרעש , רמיה , יזיה , מלכיה , מימן , אלעזר , מלכיה אונד בניה ;
[כו] פֿאָן דען קינדערן דעז עילם , מתניה , זכריה , יחיאל ,
עבדי , ירמות אונד אליה ; [כז] פֿאָן דען נאַכקאָממען דעז
זתוא , אליועיני , אלישב , מתניה , ירימות , זבד אונד עזיזא ;
[כח] פֿאָן דענען דעז בבי , יהוחנן , חנניה , זבי , עתלי ;
[כט] פֿאָן דענען דעז בני , משולם , מלוך , עדיה , ישוב ,
שאל אונד רמות ; [ל] פֿאָן דען נאַכקאָממען דעז פחת מואב
עדנא , כלל , בניה , מעשיה , מתניה , בצלאל , בנוי אונד
מנשה ; [לא] פֿאָן דענען דעז חרם , אליעזר , ישיה , מלכיה ,
שמעיה , שמעון , [לב] בנימין , מלוך , שמריה ; [לג] פֿאָן
דענען דעז חושם , מתני , מתתה , זבד , אליפלט , ירמי ,

ביאור

מנשה

ונו׳ , הודו שאשמו והתיבו להביא קרבן אשם · (מד) ויש ונו׳ , מקרא קצר ,
וכה משפטו · ויש מהם נשאו נשים , וישימו בנים ·

רש״י

ומן הלוים וגו׳ . ויש מהם נשים וישימו בנים · ויש מקלתן שהיו להם
נשים נכריות שנולדו להם מהם בנים וקצל הוליאו הנשים והבנים :

מַלּוּךְ שְׁמַרְיָה׃ לג מִבְּנֵי חָשֻׁם מַתְּנַי מַתַּתָּה
זָבָד אֱלִיפֶלֶט יְרֵמַי מְנַשֶּׁה שִׁמְעִי׃ לד מִבְּנֵי
בָנִי מַעֲדַי עַמְרָם וְאוּאֵל׃ לה בְּנָיָה בֵדְיָה
כְּלוּהִי׃ לו וַנְיָה מְרֵמוֹת אֶלְיָשִׁיב׃ לז מַתַּנְיָה
מַתְּנַי וְיַעֲשָׂו׃ לח וּבָנִי וּבִנּוּי שִׁמְעִי׃ לט וְשֶׁלֶמְיָה
וְנָתָן וַעֲדָיָה׃ ס מַכְנַדְבַי שָׁשַׁי שָׁרָי׃ מא עֲזַרְאֵל
וְשֶׁלֶמְיָהוּ שְׁמַרְיָה׃ מב שַׁלּוּם אֲמַרְיָה יוֹסֵף׃
מג מִבְּנֵי נְבוֹ יְעִיאֵל מַתִּתְיָה זָבָד זְבִינָה יַדּוֹ
וְיוֵאל בְּנָיָה׃ מד כָּל אֵלֶּה נָשְׂאֵי נָשִׁים נָכְרִיּוֹת
וְיֵשׁ־מֵהֶם נָשִׁים וַיָּשִׂימוּ בָּנִים׃

כלוהו קרי ידי קרי
ויעשי קרי נשאו קרי

ת ר ג ו ם א ש כ נ ז י

מנשה, שמעי; [לד] פֿאָן דענען דעז בני, מעדי, עמרם, זאואל, [לה] בניה, בדיה, כלוהו, [לו] וניה, מרמות, אלישיב, [לז] מתניה, מתני, יעשי, [לח] בני, בנוי, שמעי, [לט] שלמיה, נתן, עדיה, [מ] מכנדבי, ששי, שרי, [מא] עזראל, שלמיהו, שמריה, [מב] שלום, אמריה אונד יוסף. [מב] פֿאָן דען נאַכקאָממן דעז נבו, יעיאל, מתתיה, זבד, זבינא, ידי, יואל אונד בניה. [מד] אַללע דיזע האַטטען פֿרעמדע ווייבער געהייראַטעט, אונד מאנכע פֿאָן איהנען מיט דיזען ווייבערן אויך קינדער געצייגט.

מ כ ל ל י ו פ י

פירוש אשר הושיבו: (יט) ואשמים. כלומר באו באיל צאן להתודות שהם אשמים והקריבוהו על אשמתם: (מד) ויש מהם וישימו בנים. מלת נשאו עומדת במקום שנים ויש מהם נשאו נשים ופירושו ויש מהם נשאו נשים הנכריות והולידו מהן בנים:

EPHRAIMSCHE
HA-MIDRASCH

153